

Norsk Arkivforum

14

Norsk Arkivseminar

Rosendal 1998

Arkivarforeningen

Kristiansand 2000

ISBN: 82-548-0068-5 (hft)

ISSN: 0800-3106 (hft)

Norsk Arkivforum er en skriftserie
utgitt av Arkivarforeningen,
c/o Riksarkivet, Oslo

Redaksjon: Roger Tronstad og Oddleif Lian,
Statsarkivet i Kristiansand

Trykk: Edgar Høgfeldt a.s., Kristiansand, 2000

Forord

Undertegnede er utnevnt til redaksjon fra og med dette nummeret. Roger Tronstad er hovedredaktør og Oddleif Lian medredaktør. Begge er ansatt ved Statsarkivet i Kristiansand.

Vi syns at tida nå var moden for å la tidsskriftet få et annet omslag. Til det har vi fått hjelp av Karen Jørgensen. Solveig Magnussen har kommet med kommentarer som gjelder grafisk utforming for øvrig. Begge er ansatt her ved statsarkivet.

Dette nummeret består i sin helhet av innlegg og annet fra Norsk Arkivseminar i Rosendal 1998.

Det er et klart ønske fra Arkivarforeningen og dens medlemmer at Norsk Arkivforum skal bestå som et fagtidsskrift. De fleste numrene hittil består vesentlig av innlegg fra Norsk Arkivseminar, som jo i stor grad har arkivfaglig innhold. Men vi ser gjerne at folk tar kontakt med oss hvis noen har store eller små faglige arbeider som kunne egne seg for publisering her, uavhengig av arkivseminarene. Vi er åpne for å vurdere publisering både av arkivfaglige arbeider og andre undersøkelser som arkivinteresserte har foretatt, og som omhandler arkiv eller bygger på gransking av arkivmateriale.

Vi utfordrer deg til å bidra til at Norsk Arkivforum blir et levende og sterkt faglig tidsskrift for arkivfolk i Norge inn i det nye årtusenet.

Kristiansand, juni 2000

Oddleif Lian

Roger Tronstad

Innhold

<i>John Herstad:</i>	Arkivverket i Kulturnett Norge	7
<i>Lars Kalvik:</i>	Kataloginnledningen som litterær genre	21
<i>Liv Mykland:</i>	Kataloginnledninger, sett fra et brukersynspunkt	26
<i>Yngve Nedrebø:</i>	Arkivverket i en digital fremtid – finnes vi, hvor er vi, hva driver vi med?	28
	<i>Arkivverkets forhold til forvaltningen:</i>	
1) <i>Kari Remseth:</i>	Samhandling – fremtidens utfordring?	38
2) <i>Jon Atle Haugen:</i>	Bruk av edb som verktøy i arkivskapingen i offentlig forvaltning	47
3) <i>Martin Bould:</i>	Arkivarer og elektroniske arkiver	54
4) <i>Torkel Thime:</i>	Arkivverkets forhold til forvaltningen	60
<i>Gudmund Valderhaug:</i>	Arkivverda utanfor	63
	Kollokvium om arkivkataloger	76
<i>Christopher John Harris:</i>	Konserveringsutvalget – en orientering	78
<i>Kjell Bols:</i>	Konservering, konserverings- og arkivskader	89
	Norsk Arkivseminars generalforsamling 1998	90
	Program for Norsk Arkivseminar 1998	97
	Deltakerliste for Norsk Arkivseminar 1998	98
<i>Christopher John Harris og Yngve Nedrebø</i>	Norsk Arkivseminar 1998 i Rosendal – en oppsummering	102

John Herstad:

Arkivverket i Kulturnett Norge

Dere vet alle at Kulturdepartementet for en tid tilbake bestemte seg for å etablere et elektronisk nettverk som skal formidle digital kulturinformasjon på internett. Dette nettverket er nå formelt etablert med en egen styringsgruppe hvor Riksarkivaren er representert. Nettverket har fått seg tildelt ganske bestemte oppgaver, og det har fått navnet Kulturnett Norge. Det er ennå ikke et fullt ut operativt nettverk, men det er i hovedprinsippet bestemt hva det skal bestå av: Nemlig en sentralenhet kalt Kulturnett Norge og fire sektornett, hvorav Arkivnett Norge er det ene. De tre andre sektornettene er Museumsnettet, Biblioteksnettet og Kunstnettet, eller mer eksakt Nettet for digitale kunstformer. Av disse 4 sektornettene er det bare Museumsnettet og Arkivnettet som er operative, dvs. som nå er å finne på internett nå sammen med den sentrale enheten.

Ut fra det jeg nå har sagt, vil dere skjønne at når jeg har fått i oppdrag å si noe om Arkivverket i Kulturnett Norge, da har jeg samtidig fått i oppgave å snakke om Arkivverket i noe som foreløpig eksisterer mest på det formelle plan - ikke på det operative. Den sentrale kulturnettenheten og Kulturnett Norge som totalitet skal utvikles innenfor en prosjektperiode på fire år av styringsgruppen. De enkelte sektornettene skal på sin side utvikles av egne prosjektgrupper innenfor rammene av Kulturnett Norge. Vi er altså i ferd med å skape noe nytt og spennende som vil få ganske stor betydning for oss i Arkivverket og arkivsektoren sett under ett.

Denne situasjonen gir meg ikke særlig anledning til å si så meget om Kulturnettet i konkret forstand, men den åpner for å si noe om hva vi i Arkivverket bør ville med Kulturnettet og Arkivnettet, hva vi vil bruke disse nye redskapene til. Kort sagt: Den gir meg anledning til å holde et arkivpolitisk foredrag her i Rosendal.

At vi i arkivsektoren allerede er på nettet med Arkivnett Norge kan vi takke den arbeidsgruppen som siste ni månedene har arbeidet med denne oppgaven, og som har bestått av Knut Johannessen, Dag Mangset og Øyvind Ødegaard fra Riksarkivet, og Marit Hosar og Egil Nysæter fra

Landslaget for lokal- og privatarkiver (LLP). Takket være disse personene har Arkivnett Norge vært i drift siden 22. april i år, og vi er dermed allerede en del av Kulturnettet.

Etableringen av Kulturnett Norge har litt av historiens sus over seg fordi det representerer det første formaliserte tiltaket i Norge for et systematisk samarbeid mellom arkiv, bibliotek og museer på nasjonalt nivå. Allerede ved sin blotte eksistens representerer Kulturnettet altså ikke bare noe teknologisk nytt innenfor kultursektoren, men også noe prinsipielt nytt innenfor Kulturdepartementets ansvarsområde. Politikere fra ulike partier og med forskjellig bakgrunn har over flere år vært opptatt av å se arkivsektor, biblioteksektor og museumssektor under ett. I sin innstilling til Kulturmeldingen uttalte således Kirke- og undervisningskomiteen i 1992: *“Komiteen mener at man i større grad enn i dag må tilstrebe samarbeid og samordning mellom arkivverket, museene og biblioteksektoren, både for å sikre systematisk dokumentasjon på de forskjellige, til dels overlappende, områder og for å styrke formidlingsarbeidet”*.

Jeg har som riksarkivar gjennom flere år fått uformelle inviter til å være med på et mer formalisert samarbeid. Men stort sett har det blitt med ønskemål og programerklæringer. Sett fra Riksarkivarens og Arkivverkets side har dette passet oss bra fordi vi ikke har vært rede til å prioritere et sektorovergripende samarbeid før en del etatsinterne forutsetninger var på plass. Bl.a. har det dreiet seg om å avslutte andre viktige oppgaver på en skikkelig måte og å sikre oss at viktige nye tiltak var i god gjenge. Vel så viktig har det vært at vi heller ikke har sett at det var felles områder som naturlig egnet seg for gode samarbeidsprosjekter. Jeg vil minne om at vi brukte en god del ressurser for en del år tilbake på å stoppe den misoppfatning at bibliotekene og bibliotekarer hadde en rolle å spille i organiseringen av statsforvaltningens arkivdanning (det såkalte ADIS-prosjektet). Forvaltningens arkiver er ikke et samarbeidsfelt mellom arkiv, bibliotek og museer. Det har vært, det er og det bør være et rent arkivfaglig anliggende.

Riksarkivaren har i mange år nå prioritert å bygge opp og styrke arkivsektoren på to andre felt som har hatt selvstendig verdi for oss, men som samtidig har vært sett på som grunnleggende forutsetninger om vi senere skulle kunne gå inn i sektorovergripende samarbeid. Det ene vi har

prioritert er oppbyggingen av et nettverk av kommunale, interkommunale og fylkeskommunale arkivinstitusjoner samtidig som vi har bygget ut et tillitsfullt og målrettet samarbeid med LLP.

Det andre vi har prioritert er utbyggingen av de arkivfaglige undervisningstilbudene slik at ikke bare forvaltningen, men også biblioteker og museer med betydelige arkivsamlinger skulle kunne rekruttere kvalifiserte arkivfaglige medarbeidere og derigjennom utvikle arkivforståelsen i slike institusjoner. Begge disse to satsingsområdene kan vi i dag fastslå har vært vellykket både rent arkivfaglig og arkivpolitisk. De er begge to viktige forutsetninger for at et sektorovergrepene samarbeid i dag kan finne sted under andre forutsetninger enn for 5-10 år siden.

Arkivsektoren består i dag av mange flere institusjoner enn for 10-15 år siden, og kompetansen innenfor arkivsektoren er langt mer nyansert og på flere områder samtidig sterkere enn den var da. Samarbeidet innenfor arkivsektoren er dessuten betydelig styrket. Jeg er av den oppfatning at alle disse momentene er viktige forutsetninger for utviklingen av samarbeid både innenfor arkivsektoren og mellom arkivsektoren og de øvrige sektorer innenfor rammene av Kulturnett Norge.

Betydningen av Kulturnett Norge

Betydningen av Kulturnett Norge ligger på flere plan. Det ligger nye penger i det, men det lar jeg ligge her. Vel så viktig er det at det byr på nye muligheter. Først og fremst ligger betydningen i det forhold at Kulturnettet gir oss rammene for samarbeidet med de andre sektorene *samtidig* som det utvider mulighetene for samarbeid innenfor arkivsektoren. Det ligger en betydelig dynamikk i dette at Kulturnettet utvider grensene for samarbeid både innenfor det sektorspesifikke og det sektorovergrepene. Det ligger samtidig noe symbolsk i dette at det måtte ny teknologi til for å åpne for et systematisk samarbeid mellom sektorene under Kulturdepartementet. Det ligger politisk oppmerksomhet i dette som gjør Kulturnett-arbeidet viktig. Kulturnettet er viktig for Kulturdepartementet, og det er en del av vår oppgave å bidra til at resultatet blir vellykket også sett fra departementets side. Vår jobb i

arkivsektoren er først og fremst å gjøre Arkivnettet vellykket, men samtidig må vi jobbe konstruktivt og lojalt for det som skal til for å gjøre Kulturnettet som samarbeidstiltak vellykket.

Her passer det for meg å ytre noen tanker og tilkjenne noen refleksjoner rundt dette med samarbeid generelt. Det er lett å bli beruset av tankene på de samarbeidsmulighetene som foreligger innenfor kultursektoren om vi tar den nye teknologien i bruk der det er teknisk mulig. Mange er de som allerede lenge har vært godt beruset av slike tanker, og som har ønsket seg et samarbeid med Arkivverket der Arkivverket skulle være underleverandør av tjenester og storleverandør av råvarer for andre institusjoner som så skulle foredle, selge og profilere seg på produktene. Mange er også de som vi har avslått å gå i allianse med i store og små prosjekter opp igjennom tidene og som derfor lenge har oppfattet Arkivverket som en sinke som ikke har sett verdien av ny teknologi i arkivsammenheng. I forhold til slike miljøer og personer har vi måttet ha is i magen og tro på at vår egen strategi og våre egne vurderinger var riktige.

Gjennom den del av vår virksomhet som er rettet inn mot forvaltningens arkivdanning og arkivtjenester, har vi siden 1960-tallet nøye kunnet følge den teknologiske utvikling i administrasjonen og har kjent endringene på pulsen gjennom mer enn 30 år. Denne innsikten har gitt oss den erkjennelse at også den nye teknologien krever og inviterer til langsiktighet både når det gjelder de teknologiske vurderingene og løsningene og når det gjelder prioriteringer av innsatsområder og policyvalg. Vi har villet sikre oss at vi kunne gjennomføre prosjekter med skikkelig kvalitet, og vi ville være sikre på at vi kunne opprettholde brukertjenester med god kvalitet over lang, lang tid når vi først satte i gang. Vi ville også være sikker på at disse nyteknologibaserte tjenestene ble tilført friske, nye penger, og at det vi kunne tilby skulle være gratis tjenester for brukerne på linje med andre tjenester i Arkivverket og i kultursektoren forøvrig.

Vi har altså vært avventende til raske og ad-hocpregede nymotens prosjekter. Men for dem som ikke kan sin arkivhistorie, vil jeg bare minne om samarbeidet mellom Riksarkivet, Statistisk sentralbyrå og Historisk institutt, UiB, som på 1960- og 70-tallet resulterte i edb-konverteringen av 1801-folketellingen. Dette prosjektet er pionerprosjektet fremfor noe i

denne gaten, og dette prosjektet og alle edb-prosjektene ved Statsarkivet i Bergen på 1970-tallet og fremover, er belegg godt nok for at Arkivverket har vært med helt fra starten når det gjelder vilje til å satse og til langsiktig tenkning og planlegging når betingelsene for gode løsninger er til stede når det har vært snakk om å ta ny teknologi i bruk.

I dag er situasjonen en annen: Kulturnett Norge er etablert, og vi har uavhengig av dette etablert gode samarbeidsrelasjoner innenfor arkivsektoren. Vi er rede til å satse på sektorovergrepene samarbeid gitt at samarbeidet er fornuftig og gir effekter som går godt utover det å satse utelukkende på samarbeid innenfor arkivsektoren. For vi skal huske at samarbeid har sin pris. Det skal jeg komme tilbake til om litt. La meg nå vende blikket mot det vi allerede har gjort. Vi har nemlig allerede begynt satsingen.

Hva har vi gjort siden høsten 1996? Hvor står vi nå med det vi har gjort - hvor står vi nå i forhold til Kulturnett Norge?

Innenfor rammene av Kulturnett Norge er vi nå virksomme på tre plan:

1. I selve utformingen av det som er selve den sentrale Kulturnettenheten - teknologisk/driftsmessig og policysiden.
2. I tilretteleggingen, utbyggingen og driften av Arkivnett Norge.
3. I utbygging og drift av etatens/institusjonenes egen internett-presentasjon.

I praksis har vi innenfor arkivsektoren allerede etablert hva jeg velger å kalle tre institusjonelle nettorganer:

a. Arkivverkets internett-tjeneste

Foreløpig er dette en nett-tjeneste der bare Riksarkivet og Statsarkivet i Bergen har egne hjemmesider. De øvrige statsarkivene er kun presentert summarisk gjennom Riksarkivets hjemmeside. Vi kommer nå til å gi oss i kast med en revisjon av Riksarkivets hjemmeside som åpner for at man lett skal kunne gå videre til det enkelte statsarkiv, og som innebærer at det

enkelte statsarkiv vil kunne fremstå med egne hjemmesider hvis de så ønsker. Jeg mener de nå bør ønske det. For disse hjemmesidene vil det formelle redaktøransvaret ligge på Riksarkivaren og statsarkivarene avhengig av hvilke modeller vi velger. Det vil i nærmeste fremtid bli opprettet et felles redaksjonsutvalg for de deler av nettpresentasjonen som skal være felles for institusjonene i Arkivverket, og for de felles redaksjonsprinsipper.

b. Arkivnett Norge

Dette tilbudet har vært på nettet fra slutten av april i år og det dekker omtrent 160 institusjoner. De færreste av disse institusjonene har utarbeidet egne hjemmesider, men det skal de etter hvert få hjelp til å utvikle. Arkivnett Norge vil få seg utpekt en mer permanent styringsgruppe i løpet av sommeren, der både Riksarkivet, statsarkivene og LLP vil være representert. Det vil bli ansatt egen prosjektleder som skal drive dette prosjektarbeidet fremover og som skal være selve motoren i arbeidet med å holde Arkivnett Norge i gang på et faglig og driftsmessig skikkelig nivå. I tillegg til at man vil finne de enkelte institusjonenes hjemmesider på Arkivnettet, vil man også finne spesiell informasjon for Arkivnettet og dessuten spesielle arkivtjenester der. F.eks vil den nasjonale samkatalogen for privatarkiver være å finne der med tid og stunder. Foreløpig er det bare den delen av Samkatalogen som dekker Riksarkivets privatarkiver som er lagt ut.

Riksarkivaren er ansvarlig redaktør og ansvarlig driftsoperatør for Arkivnettet på vegne av Kulturdepartementet. Det er foreløpig definert som et prosjekt, men jeg har tro på at dette tiltaket vil bli en permanent tjeneste når prosjektperioden går ut i 2001.

c. Digitalarkivet

Dette er et nett-tilbud som har vært oppe siden slutten av januar i år og som har konsentrert seg om å legge digitalisert arkivmateriale fra Arkivverket og definerte samarbeidspartnere ut på Internett. Det dreier seg altså om presentasjon av arkivinformatjon i digitalisert form. 1801-folketellingen og store deler av folketellingen 1900 er allerede tilgjengelig i tillegg til en god del andre kildeserier. Digitalarkivet er foreløpig organisert som et prosjekt under Riksarkivaren frem til 31.12.2000, og jeg antar de fleste nå er kjent med at dette prosjektet er kommet i stand

gjennom et samarbeid mellom Statsarkivet i Bergen og Historisk institutt, Universitetet i Bergen. Det var eksistensen av dette prosjektet som gjorde det mulig å få gjennomslag for at Arkivverket skulle overta Teleslektprosjektet fra Nasjonalbiblioteket da de begynte å få finansieringsproblemer. Det er Digitalarkivet som nå skal stå for fullføringen av registreringen av folketellingene av 1865 og 1900. I juni overtok vi ansvaret for Teleslektprosjektene samtidig som vi fikk arbeidsgiveransvaret for ti personer som har vært med i dette registreringsarbeidet for Teleslekt. Seks av disse har arbeidssted på Voss, 4 i Stavanger. Vi har invitert dem med til dettes seminaret og jeg vil gjerne vi benytter anledningen til å ønske dem velkommen til oss.

Disse tre nettorganene som jeg nå har nevnt, representerer nye brukertjenester i form av

- * nettbasert informasjons- og veiledningstjenester
- * nettbasert katalog- og søketjenester
- * nettbasert kildepresentasjon, arkivpresentasjon.

Dette er det vi allerede har. Alt i sin spede begynnelse riktignok, og det vil kreve både mye arbeid og målbevisst satsing og prioritering å bygge det videre ut. En svært viktig del av denne utbyggingen bør rette seg mot å få mest mulig kataloginformasjon ut på nettet slik at brukerne kan orientere seg raskt og uten å måtte henvende seg til oss for å få se katalogene og foreta sine bestillinger på grunnlag av dem. I dette perspektivet blir det særdeles viktig å prioritere den videre utvikling og iverksettelse av ASTA.

Dessuten vil selvsagt den fortsatte registreringen av befolkningshistoriske primærkilder ha topp-prioritet slik at vi kontinuerlig kan legge nye kildeserier ut i Digitalarkivet. I forlengelsen av det som nå er etablert, vil det være naturlig å utvikle nye tjenester og tilbud, f.eks. studietilbud og forskningstjenester i en viss utstrekning.

Jeg tror at presset både fra et nyteknologiberuset administrativt og politisk system og fra brukerne for å gjøre full bruk av de mulighetene den nye nettverksteknologien bærer i seg, vil vokse seg stort og sterkt, som et troll. Det er ikke noen liten arkivnisse vi vil møte, men et stort og sterkt troll, en dovregubbe som bare vil ha ett øye, og som derfor ikke alltid vil

være i stand til å oppdage at det ofte - kanskje som oftest, er keiseren i nye klær som tramper på broen, og ikke bare tramper på broen, men som også har med seg en god del tomme tønner som romler noe aldeles forferdelig. Dette trollet er ikke bare å finne i Norge. Det er et internasjonalt troll som skriker om samarbeid og sektorovergripende tiltak for arkiver, bibliotek og museer, og som får penger til å sette samarbeidstiltak i gang. Men vi skal være oppmerksomme på at dette trollet med det lange navnet "*sektorovergripende samarbeid basert på ny teknologi*", det er et snilt troll som *kaster penger fra seg* til dem som har ideer og pågangsmot.

Jeg mener at vi skal hilse samarbeidsbestrebelsene og de vettuge samarbeidstiltakene med basis i den nye teknologien velkommen. Og vi skal gjøre det med entusiasme og med stor trygghet. Entusiasmen skal vi bruke til å komme opp med ideer og forslag som gir nye tjenester, nye produkter som er til fordel for oss som etat og til fordel for brukerne. Tryggheten skal vi bruke til å sette fornuftige grenser for samarbeidet; hva vi skal samarbeide om, hvem vi skal samarbeide med og hva samarbeidet konkret skal inneholde.

La meg bare minne om den generelle faren som ligger i ethvert samarbeid og som kommer til uttrykk i samarbeidsloven som er referert hos Gudmund Hernes i *Hvorfor alt går galt: "Det er viktig å samarbeide - jo flere man samarbeider med, desto flere har man å skylde på når noe går galt"*. Det er imidlertid ikke mitt forhold til samarbeid, og det bør ikke være Arkivverkets. Vårt ståsted bør være at samarbeid er krevende, at det bør være selektivt og målrettet, og at det må være edruelig. Et tillitsfullt og rasjonelt samarbeid krever klare ansvarsforhold og klar arbeidsdeling. Og vi skal huske på at i blant er det ikke bare forsvarlig, men helt nødvendig å takke nei til samarbeid. Dette gjelder også samarbeid i regi av Kulturnett Norge. Derfor skal vi fremdeles være årvåkne og nøkterne, og vi skal være langsiktige i vår satsing og politikk også i fremtiden også når det gjelder samarbeid. Men vi må samtidig være dristigere enn hva vi har vært, og vi må bruke mer ressurser på denne sektoren enn hva vi har gjort hittil.

Samarbeidstrollet kan temmes gjennom fornuftig bruk av entusiasme og føre vår-prinsippet. Omsatt i praksis i relasjon til Kulturnett Norge betyr

det at vi fra nå av bør ta sikte på å styre utviklingen ved at arkivsektoren ligger i front, er tidlig ute med gode initiativ og tiltak. Styring gjennom vel forberedte og gjennomtenkte initiativ er ofte den mest effektive form for styring og påvirkning der regelverk eller andre formelle betingelser ikke setter grenser for initiativretten og kontrollen med oppfølgingen.

Det er min oppfatning at arkivsektoren er gunstig stillet hva slike spørsmål angår fordi vi har ni institusjoner som utgjør en felles etat samtidig som vi har frittstående godt kompetente arkivinstitusjoner utenfor arkivetaten. Jeg tror det vil vise seg at den kombinasjon av etatsstyring og institusjonell initiativrett og kreativitet som preger arkivsektoren, vil gi stor effektivitet og fleksibilitet i kulturnettarbeidet. Men vi må ville ta disse fordelene i bruk. Det gir oss en nasjonal basis når det gjelder å definere områdene for sektorovergrepene samarbeid, det gir oss en solid plattform for å dra i gang og gjennomføre store prosjekter, og det gir oss korte beslutningsveier når det er nødvendig. Dette er sektorfordeler som vi bevisst bør bruke i utformingen av Kulturnett Norge.

Arkivverket er en arbeidssom etat - det er en tradisjon som ikke står svakere i dag enn tidligere. Innsatsen pluss ny teknologi gjør at resultatene av innsatsen blir tydeligere og raskere synlig. Effektiviteten har vært økende over lang tid. Det bør kunne spore til entusiasme i alle ledd av organisasjonen i utformingen av Kulturnettet og Arkivnettet.

Hva er Kulturnett Norge ment å være?

Kulturnett Norge er ment å være både et nettverk for informasjon om det som foregår i de fire sektorene, og et nettverk for formidling av den informasjon som institusjonene i de enkelte sektornettene sitter inne med i form av arkiver, bøker og gjenstandsmateriale. Innenfor rammene av Kulturnett Norge må Arkivverket utforme en informasjonsstrategi - det har vi hittil ikke hatt, vi må utforme en ny formidlingspolitikk, og vi må skape nye brukertjenester, og vi må sikkert også komme opp med andre forandringer. Vi må være med å forme Kulturnett Norge slik at det passer for våre hovedmålsettinger på disse feltene. Vi må bidra aktivt til å utforme fellesløsninger på informasjonssiden og formidlingssiden der dette er hensiktsmessig ut fra sektorenes ulike faglige forutsetninger. Vi

må være åpen for at det innenfor dette området ligger muligheter til å utvikle fellesprodukter og fellestiltak som vil være til hjelp for alle sektorene, arkiv såvelsom bibliotek og museer.

Ett slikt område ligger i det å utvikle felles utstillingsnormer og felles utstillingskompetanse for internett. Internett krever egne grep når det gjelder utstillinger, og egne internettutstillinger skapes nå verden over. Her vil jeg tro at museumssektoren ligger godt foran oss, og museumssektoren kan derfor med fordel, tror jeg, bli selve motoren i et slikt arbeid. Arkivsektoren skal ta mål av seg til å være ledende der vi har naturlige faglige forutsetninger for det - ikke på alle andre områder. Et annet område for felles utviklingsprosjekter kan være under-visningsopplegg spesielt beregnet på nett-undervisning der samarbeidet kan dreie seg om de pedagogiske sidene som kan antas å være felles for sektorene. Her kan det godt tenkes at sentralenheten i Kulturnett Norge skal samarbeide på vegne av alle sektorene med sentrale pedagogiske universitetsmiljøer om slike spørsmål og opplegg. Vi må også være åpne for at denne type samarbeid med utgangspunkt i det mer spesifikke nettsamarbeidet innenfor rammene av Kulturnett Norge vil kunne dra med seg samarbeid av mer tradisjonell karakter mellom to eller flere sektorer, f.eks. felles kursopplegg for etterutdanning av arkivarer, bibliotekarer og museumsfolk på felter der dette er hensiktsmessig i forhold til nettverksarbeid. På andre områder er det fremdeles like lite aktuelt som tidligere å invitere biblioteker eller museer til samarbeid innenfor så vel som utenfor Kulturnettet. Arkivdanningssiden er og må fortsatt være en ren og uoplettet arkivfaglig slagmark, adgangs-håndteringen likeså. Dette er områder som ikke er og heller ikke vil være gjenstand for samarbeid uansett teknologi. Bevarings- og depotarbeid på privatarkivsektoren vil derimot fortsatt kunne være et samarbeidsfelt på arkivfaglige premisser.

Dermed står vi med informasjons-, formidlings- og tilgjengeliggjøringsarbeid som det sentrale feltet innenfor rammene av Kulturnett Norge. Det er innenfor dette feltet at de politiske signalene er klare, og det er her vi først og fremst må stille oss selv spørsmålet: *Hva vil vi med arbeidet vårt innenfor rammene av kulturnettet?*

Jeg vil understreke som en selvsagt forutsetning for at Arkivverket skal gå inn i et tillitsfullt og aktivt samarbeid innenfor rammene av Kulturnett

Norge at arkivsektorens egenart respekteres. Likeledes mener jeg vi skal være opptatt av å bruke Kulturnett Norge til å fremheve arkivenes egenart i forhold til biblioteksmateriale og gjenstandsmateriale. Dette vil jeg tro også er i de andre sektorenes interesse. I mer konkret forstand innebærer dette at brukerne av kulturnett-tjenestene alltid skal vite om de står overfor informasjon som i en eller annen forstand kommer fra Arkivverket eller andre arkivinstitusjoner og fra arkivdokumenter. Jeg er ikke så sikker på at *brukerne* i utgangspunktet er så opptatt av dette, men vi skal se på det som en nødvendig del av vårt formidlingsarbeid, kall det gjerne folkeopplysingsarbeid, og vi skal betrakte det som en viktig del av en langsiktig arkivpolitisk strategi. Skillet mellom institusjoner og mellom sektorer skal ikke utvannes eller forsvinne i Kulturnettet, men dette er ikke til hinder for at Kulturnett Norge legger ut informasjon som er felles for sektorene.

På lang sikt vil en slik nettbasert tjeneste fremheve de unike trekk ved arkivmaterialet og styrke vår posisjon blant folk flest og politisk. Det vil gjøre det lettere for folk flest å se forskjellene på arkiv, bibliotek og museum, og det vil være hos oss i arkivsektoren at folk vil finne det meste av de unike arkivdokumentene og den unike arkivinformasjonen. Dessuten vil stadig nye brukere og nye brukergrupper søke til oss fordi vi stadig fornyer informasjonstilbudet vårt gjennom inntak av stadig nye arkiver.

Formidlingspolitikken vår må ta sikte på å vise folk både sjeldenhetene - praktstykkene - som vi oppbevarer, og de store seriene, masseinformasjonen. Nettverket vil by på helt andre muligheter når det gjelder å presentere kartsamlingene og fotoarkivene våre, og vi må ta på alvor at vi her har store informasjonskilder som bare de færreste er kjent med og som fortjener et større publikum. Den digitale presentasjonen av praktstykker, spesialsamlinger og store massearkiver bør ivareta sentrale brukerhensyn som f.eks. at det skal være lett å finne frem til opplysningene, at det skal være kvalitetssikret informasjon og produkter som legges ut, at det er gratis informasjon osv. Samtidig bør slik utlegging være en anledning for den enkelte institusjon til å markere seg, vise ansikt og skape sin identitet. Jeg forestiller meg at presentasjonen av praktstykkene og gjerne også presentasjoner av spesialsamlinger bør være å finne på institusjonenes egne hjemmesider, mens presentasjonen av store landsdekkende kilde-

serier med fordel kan samles ett sted - i Digitalarkivet. Uansett valg av tekniske løsninger vil det ligge store utfordringer i dette å presentere, introdusere kildeseriene og dokumentene på en slik måte at det øker brukerens mulighet til å forstå og utnytte informasjonen på en god måte. Dessuten vil det ligge store utfordringer i å utarbeide presentasjoner på engelsk som gjør det mulig for fremmedspråklige å orientere seg om hvilket materiale som presenteres digitalt innenfor Arkivnettet. Her er mer enn nok av utfordringer og oppgaver vil jeg tro.

Jeg ser ingen konflikt mellom Arkivverkets interesser og brukernes interesser på dette feltet. Tvert imot er det slik at den nye nettverksteknologien vil gi brukerne lettere adgang og samtidig løse mange av Arkivverkets langsiktige konserveringsproblemer knyttet til slitasjen på hyppig brukt arkivmateriale. Jeg har tro på at departementets satsing på Kulturnett Norge vil være til gagn både for Arkivverket og for etatens brukere både på kort og lang sikt. På kort sikt innebærer det at vi har fått en del penger som setter oss i stand til å gjøre ting på brukersiden som vi lenge har ønsket, men ikke har hatt penger til å gjøre. Vel så viktig på kort sikt har det vært at vi får positiv politisk oppmerksomhet gjennom denne satsingen. Vi var med fra første dag når det gjaldt å få Kulturnett Norge på beina, vi har fått Arkivnett Norge operativt på rekordtid, og vi har etablert Digitalarkivet som den store, dominerende digitale kildefremviseren innenfor Kulturnettet.

Vi må nå ta inn over oss at vi allerede er godt i gang med å lansere de nye nett-tjenestene våre. Jeg tror at vi ganske snart vil se at disse tjenestene og selve eksistensen av Kulturnettet vil få en hel del å si for arkivfolks hverdag, hva slags arbeidsoppgaver vi skal utføre, hva slags stillinger vi har bruk for, behovet for etter- eller tilleggsutdanning, hva slags personlige egenskaper vi skal se etter når vi rekrutterer nye personer, osv. Vi må se etter folk med stor personlig kreativitet, teknisk kunnen og pedagogiske evner og som samtidig har interesse for arkiver og arkivarbeid. Vi må se etter folk som har interesse av og anlegg for formidlingsarbeid - både i tråd med den gamle folkeopplysningsfilosofien og mer innrettet mot forskningsmiljøene. Sist og ikke minst viktig : vi må se etter folk som lojalt vil bidra til å realisere det som er Arkivverkets målsettinger og som ser at dette går godt i hop med det å få oppfylt den naturlige personlige trang til og behov for spennende og kreativt arbeid.

Vi skal ikke legge noen sofistikerte langsiktige planer for dette. La meg minne om ekspedisjonssjef Per Schreiners planleggingslov: "Intet er mer konjunkturømfintlig som langtidsplaner." Viktigere enn langsiktige planer tror jeg det er for oss nå at vi er mentalt innstilt på at den digitale forandring allerede er over oss for fullt, og at det vil kreve en hel del av oss når det gjelder evnen til omstilling og til å tenke igjennom gamle problemer og oppgaver på ny. I løpet av halvannet år har vi gått fra å være ikke-eksisterende på internett til å være der med betydelige tjenester for publikum. Publikum kommer til å bli klar over oss på en helt annen måte, og det vil få følger for publikums krav til oss. Vi sitter nå med egne enheter av registreringsmedarbeidere med høy kompetanse på registreringsarbeid, vi har knyttet oss til samarbeidspartnere og ansatt nye medarbeidere med stor kompetanse på programvareutvikling og databasedrift. Hvis vi vil, er det ikke lenge før vi vil kunne tilby nye tjenester basert på ny teknologi.

Avslutningsvis har jeg lyst til å si dette:

Forandringene skjer svært fort i dette feltet. Men ikke så fort at vi ikke skal makte å ha styringen. Det mener jeg vi har hatt med alt vi har foretatt oss så langt på denne sektoren. Men den hele og fulle styringen behøver ikke til enhver tid ligge på ett eneste sted i etaten. Nettverksarbeidet, oppdatering av opplysninger m.m. vet vi nå ut fra egne og andres erfaringer krever en så rask og systematisk oppfølging at det ikke alltid går godt i lag med sentraliserte styringsmodeller.

Riksarkivaren vil til syvende og sist alltid sitte med det formelle ansvaret for det som skjer i Arkivetaten og i Arkivnett, men i praksis må styringsmodellene våre for nettverksarbeidet være en kombinasjon av prosjektstyring og desentralisert ansvar på institusjonsnivå. Dette vil skape både større bredde, dypere forståelse og sterkere entusiasme når det gjelder å ta den nye teknologien i bruk og når det gjelder å se mulighetene som byr seg gjennom den nye teknologien. Det gir grunnlag for å etablere nye samarbeidsformer i etaten og i sektoren, og det gir store muligheter for å være kreativ for dem som vil engasjere seg. Jeg håper dere alle vil bruke de muligheter som Arkivnett og Kulturnett frembyr til å skape nye og interessante brukertjenester og nye, trivelige og sikre arbeidsplasser innenfor Arkivverket. La oss ønske hverandre lykke til med den oppgaven, og la meg ønske lykke til med seminaret - det siste i

det gamle tusenåret. Kulturnett Norge og våre oppgaver innenfor Arkivnettets peker mot et nytt årtusen.

Takk for oppmerksomheten.

Kataloginnledningen som litterær genre

Jeg skal innlede om innledninger, kataloginnledninger. Mitt eget forfatterskap på dette området er så lite og ubetydelig at det nærmer seg null, men du behøver jo ikke å være ku for å avgjøre om melka er sur. Altså, kataloginnledninger, ja det kan være litt av hvert å si om slike. Likevel skal jeg forsøke å beherske meg, selv om jeg nå har sittet fordypet i diverse innledninger gjennom en lengre tid. Riktignok har jeg ikke lest alt som er skrevet av kataloginnledninger. Det overlater jeg til forskeren som i framtida skal skrive kataloginnledningens litteraturhistorie. "Norske kataloginnledninger. Strømninger og tendenser i siste halvdel av det tyvende århundre".

Jeg kommer heller ikke til å bruke eksempler i mitt lille foredrag, og det er det enkelte som bør takke for i aftenbønnen i kveld. Men jeg kan føle meg fristet til å sitere etter reven: "Innfløkt er de skrevet og tørre er de". Mange av dem er omfangsrike, dypsindige og kompliserte og velegnet til å ta ethvert håp fra en forskremt lesesalsgjest. Jeg fikk en tilbakemelding fra en lesesalsgjest en gang. Da han hadde studert en innledning en halv times tid, kom han tilbake og meddelte: "Dette forstår jeg ikke bæra av". Det var like før jeg svarte: "Ikke jeg heller".

Noen innledninger har vært rene avhandlinger som om forfatteren har tatt sikte på å disputere til å bli den første doktor ark. Og vel kan dette være både interessant og givende hvis man har god tid og et administrasjonshistorisk siktemål, men særlig publikumsvennlig er det jo ikke. Og jeg har forsøkt å se denne saken fra publikums side.

Hvilken hjelp trenger de av våre gjester som kanskje for første gang besøker et arkiv? Hvordan bør en innledning være for å lette arbeidet for skrankebetjeningen samtidig som den tar hensyn til publikums ønsker og krav? Før jeg kommer så langt at jeg skal forsøke å svare på dette, vil jeg gjøre som presten ofte gjør når han preker, fortelle en liten historie fra virkeligheten. For noen år siden, da jeg hadde skrankevakt, fikk jeg besøk av en gjest som hadde meldt seg på til den norske nasjonalsporten, hundre

gange ti meter grensekrangel med tilløp. Mannen ville nå ha hjelp til å finne grensene for eiendommen sin, for nå skulle han ha et oppgjør med naboen, og hvordan skulle han gå fram?

Jeg ga ham en rask innføring i prinsippet for eiendomsutskillelse og skylddelingsforretninger. Orienterte om tinglysingens allehånde mysterier og forklarte at vi først skulle få opp et panteregister hvor han ville finne en oversikt over de dokumenter som var tinglyst på eiendommen. Her kunne han da finne fram til den forretningen som var av interesse. Så kunne vi etterpå få opp den rette panteboka. Jeg skjønnte at mannen ikke hadde vært borti den slags saker før, så jeg ga meg god tid og tok det punkt for punkt mens køen av andre gjester vokste foran skranken. Han fikk plassnummer og ble bedt om å gå inn på lesesalen og sette seg på den tilviste plass, så ville han få panteregisteret brakt inn. Jo da, mannen forsvant inn på lesesalen og jeg trodde alt var såre vel, men like etterpå ble jeg kontaktet av lesesalsinspektøren som gjerne ville få forklart hva jeg nå hadde funnet på. Mannen hadde nemlig kommet bort til skranken på lesesalen, der han hadde levert fra seg plassnummerskiltet og sagt at han hadde fått beskjed om å be om den boken som hadde dette nummeret. Jeg forsto da at som pedagog var jeg en fiasko. Hele min sinnrike forklaring var liksom gått ut i det store intet. Det eneste som hadde satt seg fast var nr. 31. Plassnummeret. Siden har jeg tenkt en del på denne hendelsen og spekulert over om det hadde vært bedre dersom mannen hadde fått en skriftlig forklaring. Om jeg hadde kunnet sende ham inn på lesesalen med en sorenskriverkatalog og beskjed om å lese nøye igjennom det som sto om tinglysing. Kanskje han i lesesalens kontemplative stillhet ville fått et bedre innblikk i framgangsmåter og rutiner vedrørende eiendomshandel. Kanskje.

Men det står ikke noe om tinglysing i noen av våre sorenskriverkataloger. Innledningen i disse tar for seg sorenskriveriets historikk og jurisdiksjon og dette er jo også viktig, for vi må jo vite hvilke sorenskriverier eiendommer og kommuner sokner til. Men jeg vil også ha en mer praktisk innledning som kan være hjelp for gjestene og den bør være så klar og god at når gjesten har lest den så skjønner han gangen i det hele og kan referere til noe mer enn sitt eget plassnummer. Her er vi ved mitt grunnsyn hva innledninger angår. En kataloginnledning skal i første rekke

være til hjelp og praktisk nytte for lesesalgjестene. Den vil da også lette arbeidet for skrankebetjeningen.

Jeg skal ta et eksempel. Når en ny og ivrig slektsforsker er interessert i hva som finnes i et prestearkiv, ville det være greit å kunne vise til en enkel, men fyldestgjørende innledning. Det er ikke nødvendig, i hvert fall ikke absolutt nødvendig, å begynne en slik innledning med kristningen av Norge for så å gi en omfattende analyse av kong Sverres forhold til pavekirken. Reformasjonens betydning kulturelt, sosialt og politisk kan også godt holdes utenfor i en slik innledning når det eneste slektsforskeren egentlig lurer på er om det finnes en attest for oldemor hans blant arkivets pakkesaker. Men nå er det mulig at oldemor var baptist og attpåtil fra Fredrikstad, så i en slik innledning bør vi vel nevne litt om dissenterne i samme slengen. Likevel anser jeg det som overflødig å ta med en større beretning om Hans Nilsen Hauges liv og levnet.

Men la oss nå si at gjesten får mer omfattende interesser for kirkelige forhold etter å ha lest vår kortfattede mønsterinnledning. Ja, da kan vi henvise han eller henne til annen faglitteratur, for eksempel de utmerkede bøker "Preste- og prostearkiver" av Ola Bjerås og "Fri religionsutøvelse gjennom 150 år" av Liv Mykland. Vi skal heller ikke glemme Riksarkivets utmerkede håndbok og Alf Kiils "Arkivkunnskap. Statsarkiva", og for dem som er generelt interessert i arkivarbeid, Jørgen Marthinsens "Arkivdanning". I det hele tatt finnes det jo alt en god del trykte kilder som gir innføring i forskjellige institusjoner og embetsverk. Men jeg er jo klar over at en del av våre ærede kolleger gjerne vil gjøre seg bemerket udi det arkivarske hierarki, og således anser en lang og innfløkt innledning for å være meriterende, men for skrankebetjening og gjester er den ofte bare mer irriterende. Nå skal jeg vokte meg for å ta for lett på dette spørsmålet, fullt klar over at arkiv ikke er å spøke med. Og for å få det rette alvorssynet på dette emnet pleier jeg, når jeg synes at jeg blir for løssluppen, stille gjenta for meg selv: "Proveniensprinsippet, retroaktiv kassasjon, sensitiv informasjon". Ord som vil gjøre seg godt i en kataloginnledning. Tenk dere hvilket forklarelsens lys som vil åpenbare seg på gjestens blide åsyn når han leser: "Ved ordningen er proveniensprinsippet fulgt. Det er foretatt retroaktiv kassasjon og deler av arkivet er klausulert da det inneholder sensitiv informasjon". Det hele godt innsåset i en femsiders innledning hvor det sikkert også er plass til

en mengde andre fine ord og uttrykk. Dette er vel ikke særlig brukervennlig? Men heldigvis er vi ikke kommet så langt som databransjen, hvor man sluttet å oppgi sidetall på brukerveiledningene, men nå bare angir vekt i kilo. Så la databransjens utskielser være et skrekkelig eksempel når skrivekløen herjer som verst.

Hvordan skal så en god innledning være. Jeg har jo alt vært inne på hvordan den ikke bør være og så vidt innom min mening om en god kataloginnledning. Men la oss nå se litt nærmere på dette. Det første vi må spørre om er: Hvem skriver vi innledningen for, eller for å være litt mer trendy, hvem er målgruppen. Skriver vi den for publikum, brukerne eller skriver vi den for oss selv eller hverandre. Er målet å presentere arkivet på en grei og oversiktlig måte, eller er hensikten å imponere med sin viten og evne til å strø om seg med fremmedord? Dersom vi forhåpentlig slår fast at innledningen er for publikum, så blir neste spørsmål: Hva trenger publikum å vite for å bli mest mulig selvhjulpne? I de aller fleste tilfellene er det vedkommende som er ansvarlig for ordningen av arkivet som også skriver innledningen. Denne arkivmedarbeideren skulle da ha førstehåndskjennskap til hva arkivet inneholder og kan da finne ut hva som er viktig og bør legges vekt på. Så skal det skrives i et klart og tydelig språk. Det er også viktig med et enkelt og klart oppsett, gjerne inndelt med mellomtitler. Brukes faguttrykk må disse forklares. Når innledningen er ferdig skrevet og plassert i katalogen, kan det være av interesse å følge litt med på hvordan den blir mottatt. Forsøk å få en tilbakemelding både fra publikum og andre kolleger som bruker katalogen. Gjør den sin nytte overfor publikum, eller har de problemer med å forstå den? Skulle det siste være tilfelle, mener jeg at det må være mulig å rette den opp og gjøre den mer brukervennlig. Husk den gamle fjellvettregelen. Det er ingen skam å snu på en kataloginnledning. Snu på den, rette den opp og gjøre den mer forståelig.

Nå vil kanskje ikke en slik innledning direkte rettet mot publikum tilfredsstillende de krav en arkivmedarbeider vil stille. På den ene siden har vi en enkel forståelig innledning som fyller publikums behov, på den andre siden behovet for en innledning med mer faglig tyngde beregnet på arkivfolk. Da vil jeg si med den kjente filosof Ole Brumm: "Jatakk, begge deler", for det kan jo tenkes at det kan lages to innledninger. Men hva med ressursbruken? Tja, for arkivarene er det jo greit. Noe skal de jo

bruke sin forskningstid til, men for oss alminnelig dødlige kan det bli verre, men det lar seg sikkert løse til dømes ved innkorting av spise-pausen. La oss nå si at vi skrev den mest omfattende innledningen først. Denne kunne f. eks. offentliggjøres i Arkivposten under vignetten "Månedens innledning", eller "Kataloginnledninger vi er glade i", noe i den duren. Men den kan jo også settes inn i katalogen sammen med kortversjonen. Så ble det noe for enhver smak.

Jaja, dette var nå mitt syn på kataloginnledninger og for ikke å komme ut på viddene vil jeg slutte her. Men jeg ser til min forskrekkelse at jeg har glemt å få med ordet *kvalitetssikring*. Derfor tar jeg med dette nå. Husk at det er viktig med kvalitetssikring. Husk det!

Liv Mykland:

Kataloginnledninger, sett fra et brukersynspunkt

(Liv Mykland arbeider nå med håndbok for statsarkivene, og i dette arbeidet er hun blitt storbruker av kataloger og kataloginnledninger. Det har gitt ny innsikt, og meningen var at hun skulle legge fram sine erfaringer og observasjoner på seminaret i Rosendal. Dessverre hindret sykdom henne fra å stille. Hennes oppsummering i spissformulerte punkter ble lagt fram for seminaret, og den gjengis her:)

Katalogen må

- fortelle om nettopp dette arkivet
- fortelle det jeg *trenger* for å avgjøre om arkivet kan inneholde det jeg leter etter
- ha riktige arkivskapernavn (ikke være anakronistisk)
- angi arkivets historie
- fortelle om kassasjon/bevaringsgrad
- fortelle om tilstand (defekter?)
- fortelle om ordningsgrad
- fortelle om sammenhenger mellom serier (kopibok bidragsaker)
- katalogen må være *korrekt*
- katalogen må ha *denne* instansens administrasjonshistorie og si hvilke konsekvenser omorganiseringer har for arkivdanning, overføring, avlevering
- katalogen må bygge på *godt ordningsarbeid*, og den må gjengi *rette årstall*.
- Vi må ikke voldta arkivet ved å presse det inn i en form, for eksempel endre terminologi for å lage pene tilsynelatende sammenhengende serier.

To nyttige knep fra Muller, Feith og Fruin:

- 1) dato er ikke oppgitt i kilden, men du *forstår* når den må være fra.
Skriv da tidsangivelsen i klammeparentes []
[1719] [tidlig 1700-tall]

2) serien eller boka dekker ikke hele perioden, men har lakune,
skriv da de ytre årstallene med splittet bindestrek - -
1930 - - 1946

Dette er etablert i internasjonal terminologi, men ikke brukt hos oss i
statsarkivene i særlig grad.

Yngve Nedrebø:

Arkivverket i en digital fremtid - finnes vi, hvor er vi, hva driver vi med?

Riksarkivaren har allerede plassert Arkivverket inn i en større sammenheng i Kulturnett Norge. Der pekte han på behovet for - og verdien av - at vi markerer oss på dette området: Vi vil måtte etablere både ny formidlingsstrategi og nye brukertjenester. Flere av de kommende innleggene vil sette lys på andre sider av Arkivverkets forhold til den digitale verden, og jeg skal derfor konsentrere meg om Digitalarkivet: om brukertjenester, om de mulighetene vi i øyeblikket mener å se, og noe om de konkrete planene vi har.

I det opprinnelige programmet hadde vi satt av et eget punkt for Jan Oldervoll, der han skulle orientere om Digitalarkivet i bestemt form og digitale arkiv generelt, men han møter på etatens vegne på en kongress i London om digitale arkiv, og er derfor forhindret fra å møte.

Først vil jeg gi et tilbakeblikk. Jeg har fulgt Arkivverket siden 1973, og har hatt følelsen av å arbeide i en etat som har forandret seg mye, og så avgjort til det bedre. I løpet av disse 25 årene har etaten fått en betydelig økning i tallet på stillinger. Det er kommet til to nye statsarkiv, alle institusjonene har fått nye magasiner, og institusjonene har i dag i sin varetekt nesten tre ganger så mye arkivmateriale som vi hadde i 1973. På toppen av dette hadde vi ved inngangen til dette året en plassreserve på 80 000 hyllemeter, noe som sikrer oss mulighetene til å arbeide målbevisst med avleveringer også i de nærmeste årene. Dette må være et uttrykk for at politikerne har fått en økt forståelse for arbeidet vårt, og det må være viktig for oss å bevare en slik forståelse.

Hva driver vi med?

Tar vi for oss årsstatistikken for Arkivverket for 1997 ser vi:

- at etaten i 1997 hadde til disposisjon 191 årsverk
- at vi forvaltet 134 000 hyllemeter med arkivsaker – ca. 1,3 milliarder sider

- at vi hadde 39 000 lesesalsgjester (av disse hadde Riksarkivet 28 %, statsarkivene 72 %)
- at vi hadde 0,3 gjester pr. hyllemeter
- at publikum fikk utlevert 63 903 arkivsaker, det gir 1,6 arkivstykker i snitt for hver gjest
- at vi hadde 33 300 journalførte henvendelser (Riksarkivet 27 %, statsarkivene 73 %)
- at vi hadde 13 300 utgående brev (Riksarkivet 26 %, statsarkivene 74 %)
- at vi leverte 4152 avskriftssider og 167 000 fotokopier. (Det betyr at det ble levert 1 kopi for hver 8000 sider etaten har i varetekt - og at det vil ta 8000 år før vi har kopiert oss gjennom en runde.)

Den samme statistikken viser at vi til å ta oss av publikum og brukerfore-spørslene brukte nesten 50 årsverk:

På stedet	18,5 årsverk (2100 gjester pr. årsverk)
Saksbehandling	31,4 årsverk (1060 henvendelser pr. årsverk)
SUM	49,9 årsverk

Mitt bestemte inntrykk har vært at etaten hadde forandret seg mye gjennom de siste tiårene, og sammenholder vi med statistikken fra 25 år tilbake, får vi på mange felt bekreftet inntrykket av at store endringer har funnet sted.

Men på visse områder har det skjedd forbausende lite. Selv om vi har fått to nye institusjoner (statsarkivene i Kongsberg og Tromsø), og flere nye og større lesesaler, og selv med tre ganger så mye arkivstoff, er besøkstallene våre i 1997 nesten på samme nivå som de var i 1973! Tallet på utleverte arkivstykker er gått kraftig ned. Det siste er selvsagt gledelig, og viser forhåpentligvis at vi har greid å skyve en god del av bruken over fra mye brukt originalmateriale til kopier og avskrifter.

	Arkivverket anno 1973	Arkivverket anno 1997
Lesesalsgjester	34 500	39 000
Utleverte arkivstykker	95 100	63 903

Vi har rimelig god statistikk for Statsarkivet i Bergen langt bakover i tid, og da ser vi at besøkstallene allerede på 1930-tallet var oppe på det nivået

vi hadde ved innledningen til 1990-tallet: vel 4000 gjester i snitt pr. år. For 60 år siden hadde vi 2 gjester for hver hyllemeter med arkivsaker. I 1997 har vi til sammeligning bare mellom 0,4 og 0,5 gjester pr. hyllemeter. Mangedobling av arkivbestanden har tilsynelatende hatt liten eller slett ingen innvirkning på besøkstallene! Det vi videre ser, er at lesesalsgjestene fortsatt i all hovedsak etterspør det samme materialet som de var ute etter på 1930-tallet: tinglysingsmaterialet, kirkebøkene, eldre folketellinger og skiftematerialet. Jeg pleier å si at 95-98 % av våre gjester etterspør 2-3 % av det arkivmaterialet vi forvalter. Det har hatt som effekt at vi har fått merkbare slitasjeproblemer på det stadig etterspurte, og det har vært en dyd av nødvendighet å se seg om etter måter å sikre brukerne tilgangen til informasjonen, uten at originalene blir brukt direkte. Avskrifter, kopier og film har gjennom lang tid vært alternative medier. Siden midten av 1970-tallet har edb også vært et aktuelt og svært godt alternativ.

For å sikre oss bedre kunnskap om de besøkende fikk vi i Statsarkivet i Bergen gjort en undersøkelse blant og om lesesalsgjestene våre i 1995. Blant det vi fikk statistiske svar på, var hvor gjestene kom fra. Ikke overraskende fant vi at et solid flertall, 80 %, hadde bostedsadresse innenfor Bergen bys grenser. Og bare 10 % av alle lesesalsgjestene kom fra verden utenfor Hordaland fylke. Lesesalstilbudet har følgelig reelt kun vært et tilbud svært lokalt.

Min første sammenfatning blir da at Arkivverkets besøkstall har endret seg lite gjennom de siste 60 årene. Det er ikke arkivvolumet som bestemmer hvor mange henvendelser og brukere vi får. Det er noen få kilder som har stor tiltrekningskraft og interesse for et større publikum, og lesesalsgjestene rekrutteres i all hovedsak lokalt.

Da er det på tide å se på et av de nye elementene i Arkivverkets satsing på nye teknikker og ny teknologi, et element som kan hjelpe oss å endre fundamentalt på de begrensningene vi nettopp har beskrevet.

Digitalarkivet ble åpnet på internett 23. januar 1998 som et samarbeidsprosjekt mellom Historisk institutt ved Universitetet i Bergen og Arkivverket. Digitalarkivet er en del av Arkivnett Norge og blir organisert som et prosjekt underlagt Riksarkivaren, foreløpig for en periode av tre år.

Gjennom samarbeidet mellom Arkivverket og Historisk Institutt tas det sikte på å gjøre tilgjengelig for søk et bredt spekter av historiske kilder. I tid skal materialet spenne over minst fire hundreår, og det skal omfatte kirkebøker, folketellinger, emigrantlister, skifteregistre, tingbøker, panteregistre og pantebøker. Vi regner med at vi i løpet av et års tid også skal kunne utvide tilbudet til å omfatte skannede versjoner av originalkilder.

Så langt har vi gjennom Digitalarkivet lagt ut databaser med om lag 4,5 millioner poster, i tillegg til noen tusen sider med tingboksavskrifter. Vi har under korrektur databaser med ytterligere drøyt 500 000 poster, som skal legges ut i løpet av de nærmeste ukene, og når vi samtidig får tilgang til materiale produsert av andre, regner vi med å kunne komme godt over 5 millioner poster i år.

Digitalarkivet ble i utgangspunktet bygd opp rundt den landsomfattende 1801-tellingen, supplert med materiale fra Statsarkivene i Bergen og Hamar, og nå til sist fra det som inntil utgangen av mai var Teleslekt. 1801-tellingen fikk Historisk Institutt ved Universitetet i Bergen edb-registrert tidlig på 1970-tallet. Dette materialet har ligget tilgjengelig for søk gjennom internett siden desember 1995 og har registrert langt over 4 millioner uttatte sider i løpet av denne tiden.

Etter vel 4 måneders drift er det fra Digitalarkivet tatt ut rundt 2 millioner sider fra Digitalarkivet, og telleverket har registrert i løpet av denne perioden godt over 50 000 pålogginger, noe mer enn 400 i gjennomsnitt hver dag. I tillegg regner vi med at mange har satt "bokmerke", og dermed kan de gå rett inn i databasene, uten å passere gjennom introduksjonssiden der telleverket ligger. Etter utleggingen av 1900-tellingen på nettet 1. juni merket vi umiddelbart et voldsomt hopp i aktivitet, der tallet på pålogginger og nettsøk i Digitalarkivet ble nær tredoblet.

Bakgrunn

Samarbeidet mellom Historisk Institutt, Bergen og Statsarkivet i Bergen går langt tilbake i tid. Allerede i 1975 ble det samarbeidet om å få edb-registrert emigrantprotokollene for Bergen 1874-1924. Samarbeidet bestod i at Statsarkivet satt med arbeidsoppgavene, skaffet midlene og stod for korrekturen, mens Historisk institutt håndterte registrering og alt

det tekniske i prosessen. Registreringen gikk raskt (om lag et år), korrekturen var en lang prosess. Men materialet er siden blitt spredt verden over i form av papirutskrifter og mikrokort, og er nå også søkbart på internett. Seinere har samarbeidet også omfattet kirkebøker for Bergen, skifteregistre, folketellinger og en rekke andre kilder.

Når man i sin tid satte i gang registreringsarbeidet, var det for først og fremst å få skjermet originalene mot slitasje, men også for å få effektive måter å finne frem i et mye etterspurt materiale. Erfaringen vår viser at størsteparten av brukernes etterspørsel er konsentrert om et relativt lite utvalg av kilder. Og det er fortsatt de samme kildene som er mest i bruk i dag som for en og to generasjoner siden. Dermed har disse vært utsatt for en betydelig slitasje, og vi må finne andre måter å presentere materialet på. Men konsentrasjonen av bruken betyr også at omfanget på materialet er såvidt moderat at man har muligheten til å tilgjengeliggjøre dette materialet i andre former. Norske kilder har vært mikrofilmet gjennom 50 år, og det er nå mulig å skanne både originaler og filmer. Utviklingen av digitale kamera går raskt, og vi kan regne med store nye muligheter på dette feltet i løpet av de kommende årene. Dette vil gjøre det mulig å tilgjengeliggjøre relativt store kildeserier på en enkel og billig måte. For publikum er det likevel klart at det er edb-registrering som vil gi lettest tilgang til informasjonen.

Overtakelsen av Teleslekts databaser

Riksarkivaren overtok Teleslekts databaser 1. juni 1998, og skal fullføre de igangsatte registreringsprosjektene. Teleslekt ble opprettet 1. mars 1993 som del av Televerkets Nye Muligheter, og som en følge av omorganiseringen av Televerket. Teleslekt ble overtatt av Nasjonalbiblioteket, avdeling Rana i januar 1996.

Forretningsideen for Teleslekt var å dataregistrere folketellinger, for så å selge produktene gjennom internett-tjenester, og ved å selge papirkopier og diskettkopier. I løpet av sin levetid har Teleslekt fått edb-registrert storparten av 1900-tellingen, og en vesentlig del av 1865-tellingen, i alt godt i overkant av 2 millioner poster. Det viste seg vanskelig å skaffe inntekter i en størrelsesorden som kunne dekke kostnadene, og Teleslekt ble derfor nedlagt ved utgangen av mai 1998.

Når Kulturdepartementet nå har bestemt at Riksarkivaren skal overta ansvaret for fullføringen av registreringsprosjektet fra Teleslekt fra 1. juni 1998, blir materialet fra folketellingene i 1900 og 1865 nå tilgjengelig gjennom Digitalarkivet. Det er også gjort avtale om at Riksarkivaren skal overta to av registreringsenhetene til Teleslekt (Stavanger og Voss). De to avdelingene har 11 ansatte (7,2 årsverk). Riksarkivaren overtar også deler av Teleslekts Oslogruppe. Registreringsenhetene vil bli underlagt Digitalarkivet, og gir oss mulighet til å fullføre registrering av 1865-tellingen, og etter hvert også ta oss av andre store registreringsjobber.

Det er forutsatt at det materialet som legges ut gjennom Digitalarkivet skal være gratis i bruk, om vi ser bort fra utgiftene til tellerskritt m.m. Vi regner med at dette vil sette standard for andre lignende norske nettilbud, og kanskje også ha ringvirkninger videre utover.

Samarbeid

Det har vært mange aktive aktører i arbeidet med edb-registrering av kilder gjennom de siste årene. Nå skulle det være tid for å samle krefter og resultater, og sikre bred og lett tilgang til digitaliserte historiske kilder. Vi er derfor i samtaler med mange av de institusjonene som sitter med store databaser (RHD, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og Utvandrer-senteret i Stavanger), og regner med å kunne få samarbeid, der vi utveksler data og forsøker å sikre tilgang til materialet gjennom flere kanaler. Slikt samarbeid regner vi med skal kunne sikre Digitalarkivet ytterligere 2 millioner poster.

Planer

Siden Digitalarkivet er et prosjekt, foreløpig bare for vel to år, skal jeg begrense skisseringen av planer til denne perioden. Ved overtakelsen av to av Teleslekts registreringsgrupper får vi muligheter for å fullføre de prosjektene Teleslekt har arbeidet med, 1900-tellingen, som på det nærmeste er klar, og 1865-tellingen. For denne siste gjenstår det å registrere i overkant av 300 000 personer, og det gjenstår en del korrektur.

Vi regner det som realistisk å være i mål med dette registreringsprosjektet i løpet av 1999.

Emigrasjonsdatabase

Arbeidet med registrering av emigrantene fra Bergen 1874-1924 ble fullført i 1975, året for 150-årsmarkeringen for utvandringen til Amerika. Det finnes allerede databaser med over 470 000 norske emigranter, og vi vil forsøke å få på plass en landsdekkende og tilnærmet komplett database til 175-årsmarkeringen for norsk utvandring 4. juli år 2000.

1660-manntallene

Historisk institutt i Bergen har for lenge siden registrert ferdig prestemantallene fra 1660-årene, men korrekturen er så langt bare ferdig på to bind. Vi vil satse på å gjøre ferdig korrekturen i løpet av inneværende år.

Tinglysingsmaterialet

Ved siden av kirkebøker og folketellinger er det i statsarkivene seriene med tinglysingsprotokoller som hyppigst er i bruk. Vi har i løpet av de siste tre årene fått mikrofilmet pantebøker og panteregistre, og vi har nå to kamera i sving. Meningen er at filmene fra dette prosjektet en gang skal kunne scannes, og at materialet dermed vil kunne gjøres tilgjengelig i digital form. Vi håper og tror at vi skal kunne komme i gang med denne konverteringen i år, og skal i hvert fall få testet utstyr og programvare. Får vi dette til å fungere tilfredsstillende, vil vi kunne gå løs på hele den store samlingen av mikrofilmer, der kirkebøker, folketellinger og skifteprotokoller utgjør viktige elementer.

Det er også aktuelt å gjøre tilgjengelig samlingene med avskrifter som opp gjennom årene er laget ved statsarkivene, og som samlet utgjør langt over 100 000 sider.

I løpet av juni vil det gjennom Digitalarkivet være lagt ut på internett rundt 4,5 millioner poster. Får vi på plass det vi har realistisk håp om, regner jeg med at vi vil kunne legge ut 9 millioner poster før utløpet av prosjektperioden i 2000.

Natt til 1. juni ble 1900-tellingen lagt ut i Digitalarkivet. Vi hadde ventet kraftig oppgang i trafikken, men reaksjonen oversteg våre forventninger. Allerede noen minutter etter oppstarten brøt serveren sammen. Dagen etter ble det hentet ut 35 000 sider, og den påfølgende natt var det registrert 250 pålogginger i løpet av 7 timer. Vi kan selvsagt ikke vente at trafikken blir liggende på dette nivået, men vi vil uten tvil ha fått et betydelig hopp opp, og et nytt hopp må forventes når 1865-tellingen kommer til. Vi har lurt på om vi vil konkurrere med oss selv, om vi ved å legge ut nytt stoff trekker interessen bort fra det stoffet som allerede ligger der, eller om vi vil holde lenger på den enkelte bruker, eller om vi kommer til å hente nye kunder. Det vil vi få svar på i løpet av juni.

Ser vi frem mot resten av 1998, har vi følgende forventninger: Vi vil ved utgangen av året ha lagt ut ca. 6 millioner poster, vi vil ha hatt minst 160 000 pålogginger, og det vil være tatt ut mer enn 6 millioner sider. I 1999 ser vi for oss at Digitalarkivet skal være åpent for publikum 8760 timer (24 timer i døgnet, hver dag, året rundt), mot Arkivverkets åpningstid på i overkant av 2000 timer. Vi forventer rundt 500 000 pålogginger, og vi regner med at det vil bli tatt ut 15-20 millioner sider. Produktspekteret skal utvides til også å omfatte utlegging av store mengder tekst i form av scannede bilder.

Arkivverket - Digitalarkivet

Sammenligner vi "brukertjenestene" i Digitalarkivet med resten av Arkivverket, ser vi at Digitalarkivet er basert på et selvbetjeningsprinsipp, der brukerne fritt kan velge når de vil gjøre bruk av arkivene, og der informasjonen ikke lenger bare er tilgjengelig lokalt. Gjennom Digitalarkivet kan vi på kort sikt regne med å nå 10-15 ganger flere brukere enn vi har gjort gjennom våre tradisjonelle lesesalstilbud. I løpet av mer enn 60 år har vi i liten grad fått utvidet vårt publikum, nå er tilgjengeligheten revolusjonert. Hva vi kan utvikle det til, bare aner vi.

Flere konsekvenser lar seg antyde:

- Etter hvert som en stadig større del av de etterspurte kildeseriene blir samlet og tilgjengeliggjort gjennom Digitalarkivet, vil vi kunne samordne også de tradisjonelle brukertjenestene våre. Det bør kunne gi en betydelig rasjonaliseringsgevinst. Som ovenfor vist brukte vi i 1997 nesten 50 årsverk på å betjene 39 000 gjester og besvare

33 000 henvendelser. Digitalarkivet vil kunne nå frem til 10-15 ganger så mange, uten at den direkte publikumskontakten vil koste oss mer enn noen månedsverk.

- Når de tradisjonelle lesesalene får redusert sin betydning, og materiale vil kunne hentes ned via en hvilken som helst PC med internettoppkobling, bør vi vurdere hele den strukturen vi i dag har for brukertjenester. Gjennom det vil det også være naturlig å se på om tallet på arkivinstitusjoner er fornuftig, og om det kan finnes nye og rasjonelle arbeidsfordelinger mellom institusjonene.
- Ved at vi synliggjør oss i et medium som i høy grad henvender seg til unge mennesker og andre grupper vi tradisjonelt ikke har hatt stor kontakt med, bør vi kunne "rekruttere" nye brukere.
- Det vil selvsagt være mulig å utnytte arbeidet med utlegging av sentrale kildeaserier også i andre sammenhenger. Fra databasene kan det tas ut papirkopier, som lett lar seg distribuere, og som selvsagt også blir et fint tilskudd til våre vanlige lesesalstilbud.

Isolert sett kan besøkstallene våre på internett se rimelig store ut, men når vi vet at 2-300 000 nordmenn daglig gjør bruk av nett-tilbud, ser vi fort av vi bare fanger opp noen promille av den samlede trafikken. Det gode med det er at det fortsatt vil være mulig å utvide brukermassen. Kan vi lage spennende utstillinger på nettet, og gi tilbud som kan oppfattes som underholdende, ville vi trolig kunne tiltrekke oss nye brukere. Ikke minst vil det være viktig å gjøre de yngre brukergruppene interesserte i våre tilbud.

Men uansett, gjennom internett kan vi skaffe oss en betydelig større kontakflate, og vi kan fort oppleve at over 90 % av Arkivverkets brukerkontakt går gjennom Digitalarkivet.

Men det meste vil være som før

Det vil være lett nok å la seg beruse av perspektivene på den digitale fremtid og dens muligheter. Derfor kan det være på sin plass å understreke at for oss vil de fleste hovedproblemstillingene bestå. Vår viktigste arbeidsoppgave vil fortsatt være å sikre arkivmaterialet, å sørge

for at fremtidige generasjoner får et rimelig og fornuftig utsnitt av den informasjonen som blir produsert.

Men som bidrag til å synliggjøre oss, og som middel til å nå ut og presentere vårt arkivmateriale på en særdeles kostnadseffektiv og aldeles slitasjefri måte, skal knapt noen kunne betvile verdien og betydningen av.

Arkivverkets forhold til forvaltningen:

1) *Kari Remseth:*

Samhandling - fremtidens utfordring?

Arkivverkets oppgaver

Arkivet er selve livsnerven i virksomhetens informasjons- og dokumentforvaltning. I mange av dagens organisasjoner snakkes det ikke lenger om arkivforvaltning - men informasjonsforvaltning. Informasjonen er en ressurs. Lett tilgang og god kvalitet på informasjonen er en vesentlig konkurransefaktor. Måten arkivene tilrettelegges på i arkivdanningsfasen, vil, om løsningen er rasjonell, være en betydelig effektiviseringsfaktor.

Arkivverkets hovedoppgave er å sikre at offentlige og private arkiver blir tatt vare på for fremtidig bruk – både til forskning og for å sikre allmenhetens rettigheter. Statlig forvaltning har avleveringsplikt til Arkivverket. Norge er sammen med Danmark blant de ytterst få land i verden som har fått til en slik bred avleveringsplikt.

I praksis betyr dette at Arkivverket er forvaltningens forlengede arm når det gjelder å ta vare på og levere dokumentasjon for juridiske rettigheter til forvaltningen og publikum.

Som en følge av denne avleveringsplikten har Riksarkivaren inspeksjonsmyndighet. Arkivverket skal ha tilsyn med arkivdanningen og hvordan forvaltningsorganene behandler sine arkiver. Riksarkivarens tilsynsmyndighet gjelder også for kommuner og fylkeskommuner.

Arkivverket skal også være et serviceorgan for forskningen. Summen av hva vi gjør eller unnlater å gjøre er med på å bestemme vår profil utad, Arkivverkets profil som forvaltningsorgan, rasjonaliseringsorgan eller kulturinstitusjon.

Arkivverkets målsetting

I NOU 35/1987 "Samtidens arkiver - fremtidens kildegrunnlag", ble det opplyst at det offentlige Arkivverket skulle ivareta tre sentrale mål:

1. *"Effektivisera arbeidet i offentlig forvaltning.*
2. *Sikra private og offentlege rettslege interesser.*
3. *Ta vare på arkivmateriale for kulturhistorisk dokumentasjon og vitskapleg gransking."*

Delmål 1, effektivisering, betyr i praksis at registrering, oppbevaring, gjenfinning og distribusjon av dokumenter og informasjon må være kvalitetssikret med henblikk på at den som søker informasjon, skal få det som er tilgjengelig når de trenger det – dokumentets livssyklus må ivaretas.

Hvordan nå målene?

Arkivmateriale skapes gjennom prosesser, serier av aktiviteter. Hvis vi klarer å kontrollere prosessene, blir resultatet godt. Å ha kontroll over prosessene må derfor være viktigere enn å kontrollere resultatet. Kan vi ikke da trekke den slutningen at om Arkivverket ivaretar mål 1 - er grunnlaget også lagt for at mål 2 og 3 kan ivaretas. Det er mye enklere å korrigere en kurs enn å endre kvaliteten på et produkt.

Arkivverket står overfor store utfordringer i tiden fremover. Elektronisk saksbehandling skal bli en naturlig arbeidsform i statlige institusjoner – papirarkivet forsvinner gradvis og blir erstattet av elektroniske arkiver. I tillegg er offentlig forvaltning i en kontinuerlig endringsprosess.

Utfordringene vi står overfor, har fått Departementet til å reformulere målstrukturen på arkivområdet. Ifølge årets budsjettproposisjon skal det angis resultatmål som informasjon, veiledning, utdanning og inspeksjon av arkivskapere, med sikte på å fange opp disposisjoner som kan ødelegge eller redusere informasjonsverdien i bevaringsverdig materiale.

Oppmerksomheten rettes mot hva som er problemene, slik at kvaliteten kan sikres.

Hva er kvalitet? Den offisielle definisjonen er ifølge NS/ISO: *"Helhet av egenskaper og kjennetegn en enhet har som vedrører dens evne til å tilfredsstille fastsatte krav eller behov som er antydnet."*

Kvalitet for Arkivverket vil da være når arkivsakene som mottas for fremtidig bevaring, er i overensstemmelse med våre krav og behov. Kvalitetssikring vil si å sette Arkivverket i stand til å nå sine mål.

Målstyring er et middel for å effektivisere offentlig sektor - et annet middel kalles kvalitetsledelse. Ifølge Statskonsult er målstyring og kvalitetsledelse komplementære begrep i arbeidet for å effektivisere offentlig sektor.

Kvalitetsledelse dreier seg om å hindre at problemer oppstår, slik at organiserte aktiviteter kan skje som planlagt.

I kvalitetsstyrte organisasjoner prioriterer man slik og i nevnte rekkefølge:

- a) med riktig kvalitet
- b) til riktig tid
- c) til riktig kostnad.

Offentlige dokumenter er kornet i arkivarens mølle, som Schellenberg uttrykker det i "Modern Archives".¹ Kvaliteten på kornet eller dokumentene er avhengig av den behandlingen dokumentene fikk i arkivdanningsfasen og det løpende vedlikehold av dem. Arkivarens problemer er et resultat av hvordan dokumentene behandles hos arkivskaper. Arkivarens bekymring for hvordan offentlige dokumenter håndteres og oppbevares hos arkivskaper medfører et nært samarbeid med offentlige tjenestemenn, og spesielt med de av dem som kontrollerer dokumentbehandlingen i den første fasen. Schellenberg sier videre: Arkivaren skulle interessere seg for alle aktiviteter som berører arkivordningen i offentlig forvaltning.

¹ Schellenberg, T.R., "Modern Archives: Principles and Techniques", (Chicago 1956) s. 26.

Schellenbergs teori er like aktuell - ja kanskje mer aktuell idag, enn da han skrev denne boken i 1956. Konsekvensene av arkivarens fravær eller manglende interesse i arkivdanningsfasen, kan i dag bli langt mer alvorlig enn den gang - ja faktisk en katastrofe.

Det er fullt mulig å ordne, å gjenskape proveniensen i tidligere tiders forsømte papirarkiver. Dette er faktisk en omfattende virksomhet både for Arkivverket og forvaltningen. Prosessen er ressurskrevende - både når det gjelder tid og penger og bidrar neppe til en effektivisering av forvaltningen. Om arkiver som skapes i tiden fremover forsømmes i tilsvarende grad - om Arkivverket fortsetter å være fraværende i arkivdanningsfasen, er det en overhengende fare for at bevaringsverdige dokumenter vil forsvinne etter at arkivskapers primære behov er tilfredsstilt.

Offentlige institusjoner er i en kontinuerlig effektiviseringsprosess. Målet er *mer* for *mindre*. Saksbehandlingstiden reduseres og tjenestene blir stadig mer effektive. Dagens elektroniske fagsystemer, skapt av edb-spesialister som et effektivt redskap i saksbehandlingsøyemed, ivaretar arkivskapers behov for et effektivt verktøy i saksbehandlingsfasen. Dokumentenes primære verdi er ivarettatt. De fleste elektroniske fagsystemene ivaretar ikke dokumentenes sekundære verdi - og dermed heller ikke Arkivverkets behov.

Politiets saksbehandlingssystem BL-96 er et av mange slike fagsystemer. Fra ansvarlig for innføringen i vårt distrikt fikk vi følgende kommentar: "*Jeg ante ikke at Arkivverket var en institusjon som vi måtte forholde oss til*".

De elektroniske fagsystemene understøtter og effektiviserer saksbehandlingen. BL-96 og mange elektroniske fagsystemer har ingen periodiserings-muligheter, ingen historisk arkivbase, de oppdateres hele tiden til et komplett informasjons-system. Fagsystemene erstatter delvis papirarkivet og tidligere manuelle journaler/registre. Registrene finnes kun i elektronisk form og det er ikke mulig å ta ut rapporter. I både sentral- og lokalforvaltningen dukker det stadig opp nye elektroniske fagsystemer.

Til orientering kan nevnes at Politiet i dag har 17 ulike fagsystemer og fylkesmannen i overkant av 20. I Sør-Trøndelag fylkeskommune ble det nylig registrert i overkant av 50 fagsystemer.

Etablering av standard for elektroniske sak-/arkivsystemer - de såkalte NOARK-standardene - er uten tvil et tiltak som bidrar til en effektivisering i forvaltningen. Noark-standardene ivaretar dokumentenes livssyklus. Problemet er at svært mange etater tar i bruk spesielle fagsystemer for sin utadrettede virksomhet, fagsystemer uten NOARK-standard. NOARK-systemene benyttes for begrensede egenforvaltningssaker.

Arkivverket står overfor et viktig valg: Enten må vi gå mye mer aktivt inn i arkivdanningsprosessen, eller også godta at arkivskaper i mye større grad enn tidligere legger premissene for hva som skal finnes av tilgjengelig informasjon og dokumentasjon i fremtiden.

Tanken om at dokumentenes verdivurdering skal være en integrert prosess som spenner over hele dokumentets livssyklus er bekreftet fra flere hold og bl.a. i en FN-rapport² om forvaltning av elektroniske arkiver. FN-rapporten tar til orde for at prosessen starter allerede i systemets planleggingsfase. Arkivverkets behov må ivaretas allerede i dette stadium.

I Australia er depotfunksjonen for elektroniske arkiver i hovedsak overlatt til arkivskaperne. Riksarkivar Georg Nichols uttrykker i sin veiledning: "Managing electronic record - a shared responsibility"³: "*En vellykket strategi avhenger i stor grad av et nært samarbeid mellom Arkivverket og arkivskaper*".

Arkivverkets ressurser er knappe – sett i forhold til de oppgaver som skal ivaretas. Våre statistikker viser at også vi gjør *mer* for *mindre* – er en mer effektiv organisasjon, men ...

Arkivverket må sette søkelyset på kvalitet i arkivarbeidet i offentlig forvaltning, at alle faser i dokumentets livssyklus ivaretas. Hvis ikke, vil arkivaren kanskje ikke ha noe valg annet enn å være "skrotsamler" i

² U.N. report.

³ Georg Nichols: "Managing electronic record - a shared responsibility".

kampen om å bevare det som eventuelt måtte finnes av vår tids historie for ettertiden.

Tegnet av Lars Jørgen Sandberg

Dette minner meg om en artikkel i tidsskriftet *American Archivists* av professor Gracy med tittelen: "Archivists, you are what people think you keep"⁴. Verdifulle arkivdokumenter bør være en selvfølge, men det er også viktig å tenke over hvordan dokumentene viderefremmes til brukerne.

Arkivverkets rolle er å ta vare på verdifulle arkivdokumenter for ettertiden. Rollen er ikke endret om informasjonen/dokumentasjonen finnes på et annet medium. Jeg minner om arkivlovens §2: "Arkiv er dokument på et medium som lagrer informasjon for senere lesing, lytting, fremvisning eller overføring".

Arkivverkets rolle er den samme enten informasjonen finnes på pergament, papir eller lagret på filer i elektroniske databaser.

Arkivarens tankebane er ofte rettet bakover mot det som har vært – det som skal bevares. Vi er ved et skille – arkivarens tankebane må også konsentreres om fremtiden. Om ikke Arkivverkets behov ivaretas i arkivdanningsfasen, vil arkivtjenesten i forvaltningen bli det stikk

⁴ *American Archivist*/Vol. 52/Winther 1989.

motsatte av en effektiv ordning. Tjenesten vil bli dårlig og dyr. Koster en tjeneste ”mer enn den smaker”, så har tjenestene en tendens til å bli avviklet - eller overtatt av andre i våre dager.

Den siste offentlige utredning om arkivspørsmål i Norge, NOU 35:1987, slår fast at Arkivverkets kulturvernoppgaver skal prioriteres. Riksarkivarens arbeid for forvaltningens arkivarbeid kan dermed bli gitt lavere prioritet. Etter arbeidsgruppens mening var det derfor nødvendig at forvaltningen selv opp-prioriterte arkivarbeidet.

Arkivverkets IT-kartleggingsprosjekt startet med et prøveprosjekt ved Statsarkivet i Hamar. Prøveprosjektet avdekket et stort behov for veiledning både når det gjelder edb-arkiver og tradisjonelle papirarkiver.

Det var med forundring jeg konstaterte på et arkivkurs for Politiet i Midt-Norge forleden, at ingen av deltagerne hadde kjennskap til – ingen hadde noen gang hørt om - NOARK-standarden. I ly av det jeg nettopp sa, var det da heller ikke så rart at mange av de telefonene jeg mottok under IT-kartleggingsprosessen lydde som følger: *“Hva menes med periode-delning?”*. Når slike grunnleggende prinsipper er ukjente i moderne arkivdanning, da kjenner vi kvaliteten på produktet.

Jeg har liten tro på en effektiv kvalitetssikring av arkivarbeidet i offentlig forvaltning om ikke Arkivverket deltar mer aktivt i denne prosessen. Spørsmålet blir: Skal Arkivverket delta, være en pådriver eller bare være en passiv mottaker?

Det store spørsmålet er: Kan Arkivverket i fremtiden ved å være en forholdsvis passiv mottaker av arkiv være i stand til å ivareta sin kulturvernoppgave?

Ifølge organisasjonsforsker Røvik er idealet i dagens organisasjonstenkning “Den lærende organisasjonen”. Organisasjonslæring avhenger i stor grad av evnen til å lære av erfaring. Hva har Arkivverket lært av sin historie? Hvordan kan erfaringskunnskapen nyttes til vår fordel i fremtiden?

Organisasjonene i offentlig forvaltning er i endring. Mange er i en konstant endringsprosess. Samtidig sies det at offentlig forvaltning ikke kan snu seg kjapt nok og i takt med behovene i samfunnet. Endringen som nå skjer, ser ut til i langt større grad enn tidligere å gå mot organisering i regioner. Bruk av nye media er en medvirkende faktor - fysisk avstand er ikke lenger et hinder. Regionene som opprettes, går på tvers av statsarkivdistriktene. En sak som starter i en institusjon i Vadsø, blir avsluttet i Trondheim. Samme saken eller deler av den blir avlevert til to forskjellige statsarkiv. Saken vil svært ofte finnes igjen i et direktorat eller et departement - for så å avleveres til Riksarkivet.

Konklusjon

Tilbake til Arkivverkets målsetting: *Effektivisering av arkivarbeidet i offentlig forvaltning...*

Arkivverket må delta i utviklingen og stille krav til at også de elektroniske fagsystemene tilfredsstiller Arkivverkets behov. Det er avgjørende for arkivbevaringen at Riksarkivaren fastsetter generelle funksjonskrav til fagsystemene. Fagsystemene må være integrerbare mot NOARK4. Systemene må ha samme funksjoner som NOARK-standarden når det gjelder periodisering og eksportfunksjon for langtidslagring av historiske data. Rutinene må på plass før systemene tas i bruk og inngå som en del av en etats arkivplan. Arkivplaner er også bevaringsplaner og må for fremtiden omfatte hele etater.

Arkivverket må legge større vekt på inspeksjon og rådgiving overfor forvaltningen. Ved det vil vi oppnå to ting: Velordnede arkiver hos arkivskaper, som vil være mindre arbeidskrevende når de i sin tid skal overføres til Arkivverket. Vi vil dessuten fremstå som en ressurs for forvaltningen og vil dermed lettere få tilført ressurser for Arkivverkets egentlige oppgave.

Dette var også tanken bak Arkivverkets opp-prioritering av feltarbeidet som slo igjennom med arkivinstruksen av 1961 - den gang informasjonen forelå i dokumentform og ikke i form av et sett med kodede informasjoner

i en relasjonsdatabase. En tredje ting som Arkivverket vil oppnå er markedsføring av egen organisasjon i positiv retning.

"Veien til suksess er samarbeid", sa fylkesordfører Frøseth – da han på fylkestinget lanserte ideen om at Sør-Trøndelag skulle være prøvetylke for den nye fylkesorganisasjonen som nå er foreslått. Skal Arkivverket lykkes med sin oppgave, må også vi legge vekt på samhandling - samhandling mellom alle involverte parter.

For en tid siden ble det i Arkivposten foreslått at arkivarene burde ha med seg fotograf på sine inspeksjonsrunder. Fotografere historisk materiale - for så lettere å kunne gjenspeile proveniensen i arkivene når de kom til Arkivverket. Vi skal ikke glemme den store mengden arkiver som venter ute. Arkiver av blandet verdi – i uorden, men jeg vil foreslå at fotografen erstattes av en rådgiver som sammen med forvaltningen etablerer arkivplaner for hele etater - der informasjonsflyten identifiseres og ansvar dokumenteres. De ansvarlige departementer må skaffe tilveie de nødvendige ressurser.

Jeg har fortsatt tro på at noen av Arkivverkets ansatte vil titte opp fra det historiske arkivmaterialet – at de vil nytte ervervet kunnskap fra historien - for sammen med forvaltningen å ta vare på fremtiden!

Og dermed:

Arkivverkets sentrale mål er ivaretatt!

2) Jon Atle Haugen:

Bruk av edb som verktøy i arkivskapingen i offentlig forvaltning

Jeg skal si litt om hvordan bruken av edb har utviklet seg i forvaltningen, og hva vi tror vil skje i den nærmeste framtiden. Deretter skal jeg prøve å forklare hvorfor edb-arkiver må håndteres annerledes enn tradisjonelle papirarkiver, og hvilke konsekvenser det får for Arkivverkets forhold til forvaltningen.

Elektronisk databehandling er ikke lenger noe nytt i offentlig forvaltning i Norge. Edb har blitt brukt som verktøy i arkivskapingen siden rundt 1960, altså i snart 40 år. Det var Statistisk sentralbyrå som var først ute - og det er kanskje ikke så overraskende. I de første årene ble nemlig edb oftest brukt til *beregnings- og tallbearbeidingsoppgaver*, vi kan godt si at de første datamaskinene var avanserte regnemaskiner eller "tallknusere". Men edb ble også tidlig brukt til å utføre *rutinetransaksjoner* på en rask og effektiv måte. De fleste store statlige etatene tok i bruk edb på 1960-tallet, det gjaldt f.eks. Televerket, Postverket, skatteetaten, trygdeetaten og vegetaten. Flere av disse etatene begynte å bygge opp store, landsomfattende *elektroniske registre*. Hensikten med disse registrene er først og fremst å forenkle oversikten og ajourholdet av nøkkelinformasjon. Elektroniske registre fungerer også ofte som støttesystemer i saksbehandlingen.

De første datamaskinene var store kolosser, og de var for dyre til at de fleste virksomheter kunne ha sitt eget anlegg. Maskinene ble derfor plassert i egne datasentraler, og til å ta hand om dem fikk vi en ny yrkesgruppe, såkalte "dataspesialister" (systemerere, programmerere - og punchedamer til å gjøre rutinearbeidet!). Men rundt 1980 skjedde det en forandring. Maskinene ble mindre, men samtidig mer effektive. Prisene gikk nedover, og det ble mulig for stadig flere institusjoner å skaffe seg eget edb-utstyr. I en mellomperiode var det de såkalte minimaskinene som dominerte (dette var Norsk Datas gullalder), men etter hvert overtok PC-en (den personlige datamaskinen). For å kunne dele på felles ressurser som skrivere og store lagringsenheter (servere), ble PC-ene koblet

sammen i nettverk. Utover på 1990-tallet satte brukerne stadig høyere krav til hvordan programmene skulle fungere, og hvordan data skulle presenteres på skjermen. Vi fikk brukervennlige programmer, farge-skjermer, grafisk grensesnitt (Windows) og mus. I 1998 har så og si hver eneste saksbehandler i offentlig forvaltning sin egen datamaskin på skrivebordet.

En ny type programvare ble også introdusert rundt 1980: *tekstbehandling*. Men så langt har ikke dette ført til så store forandringer i selve arkivdanningen. Tekstbehandlingssystemene blir oftest bare brukt som avanserte skrivemaskiner - til å produsere papirdokumenter. Fremdeles blir selve saksdokumentene arkivert på papir. Og fremdeles blir korrespondansen sendt som ordinære papirbrev - med det gode, gamle kongelige norske Postverket. Rutinene rundt poståpning, fordeling, bilegging, ekspedering og fysisk arkivering har forandret seg lite de siste 30-40 årene. Det papirløse samfunn synes kanskje fjernere enn noen gang!

Riktignok har vi i snart 15 år hatt elektroniske journalregistre (Noark-systemer) til å holde oversikt over status i saksbehandlingen, og orden på hvor papirdokumentene befinner seg i det fysiske arkivet. Og det er nettopp innenfor det vi kan kalle *registerdanningen* at mesteparten av såkalte "edb-arkiver" fremdeles blir skapt. Alle avleveringer Riksarkivet har fått av elektronisk informasjon så langt, har vært avleveringer fra registre og databasesystemer. Omtrent all registerdanning i offentlig forvaltning er i dag elektronisk. Riksarkivet har sammen med statsarkivene i Trondheim, Stavanger og Hamar prøvd å kartlegge omfanget av denne registerdanningen. Den viser seg å være svært omfattende. Det dreier seg ikke bare om Noark-systemer, men også et utall spesialiserte fagsystemer.

Men også innenfor det som for de fleste av oss står som det viktigste i arkivdanningen, nemlig produksjon og lagring av saksdokumenter (brev, notater, rapporter osv. som blir til som et resultat av den saksbehandlingen en virksomhet utfører), vil det skje store forandringer. Og jeg tror disse forandringene kommer raskere enn noen kan forestille seg. Viktige føringer for utviklingen er lagt i statssekretærutvalgets utredning "Den norske IT-veien. Bit for bit", som kom i 1996: "*Elektronisk*

saksbehandling skal være en normal del av saksbehandlingen i statlig forvaltning. Papir skal gradvis erstattes med elektroniske dokumenter".

Hensikten bak denne målsettingen er å gjøre den statlige administrasjon så effektiv som mulig. Dokumenter som produseres elektronisk (vanligvis med tekstbehandling), skal også arkiveres elektronisk - og derved være umiddelbart tilgjengelig på PC-en til alle saksbehandlere som har bruk for dem. Elektronisk informasjonsutveksling (e-post) vil dessuten erstatte vanlig postgang mer og mer - og dermed forsvinner enda en grunn til å skrive ut elektroniske dokumenter på papir.

Et annet utviklingstrekk er at forskjellige systemer blir mer og mer integrert. Integrerte systemer deler på data, slik at det ikke er nødvendig å registrere opplysninger om det samme flere ganger i forskjellige systemer. Saksbehandlingssystemer vil bli integrert med arkiv- og journalsystemer. Det vil føre til at saksbehandlerne i fremtiden selv vil utføre mye av det som i dag er tradisjonelt arkivarbeid: journalføring, avskrivning osv. Men det betyr ikke at arkivets og arkivarenes dager er talte - tvert i mot ser vi for oss at fremtidens arkiv vil inneha en enda mer sentral plass som informasjonskilde og informasjonssystem for hele virksomheten.

Før vi fortsetter med hva vi tror vil skje med arkivdanningen i fremtiden, og hvilken konsekvens det får for Arkivverket, skal vi se på noen viktige forskjeller mellom informasjon lagret på papir og elektronisk lagret informasjon:

1. Ved papirbaserte arkiver er informasjonen bundet til mediet. Informasjon (data) og medium kan ikke skilles, men følges ad gjennom hele dokumentets livssyklus. Et papirdokument oppstår som en "original", og det er denne originalen som eventuelt avleveres til et arkivdepot etter 25-30 år.

Elektroniske dokumenter har ikke denne bindingen. Informasjonen vil kopieres fra medium til medium flere ganger i løpet av levetiden. Det gir heller ingen mening i å snakke om noen "original" her, og avlevering til arkivdepot er fullt mulig (i form av en kopi) selv om informasjon fremdeles har en administrativ funksjon der den er skapt.

2. Papirdokumenter kan leses og tolkes av mennesker uten noen ekstra hjelpemidler. For å lese elektronisk lagret informasjon er det nødvendig både med en bestemt maskinutrustning (maskinvare) og programmer som kan tolke informasjonen (programvare). Det store problemet er at både maskinvare og programvare er i konstant utvikling. Programvare som kunne lese data fra et bestemt medium i går (f.eks. en WordPerfect 5.1 fil på en 5 ¼ toms diskett) - vil ikke lenger være tilgjengelig i morgen.

Veldig forenklet kan vi si at ethvert program produserer data i et format som bare dette programmet er i stand til å tolke. Hvordan er det så mulig å opprettholde tilgjengeligheten til data over tid?

Det er helt uaktuelt å ta vare på alle de programmer (og forskjellige versjoner av programmer) som har skapt de elektroniske dataene som vi ønsker å arkivere. Vi må velge en annen løsning, nemlig å *konvertere* data til noen få universielle formater før de langtidslagres og eventuelt avleveres til depot. Dette formatet (ofte kalt eksportformatet) kan så (forhåpentligvis) leses og tolkes av de programmer vi har tilgjengelige i fremtiden. Men en slik konvertering vil si at det ikke er den originale informasjonen vi langtidslagrer. For databasenes vedkommende fjerner vi også de opprinnelige hjelpemidlene til gjenfinning av data ved en slik konvertering, og disse hjelpemidlene må derfor erstattes av noe annet. Alt dette betyr et brudd med proveniensprinsippet slik vi kjenner det innenfor tradisjonell arkivteori.

3. Et papirdokument bærer med seg ikke bare *innhold* (tekst), men også *struktur* (utseende og layout) og delvis også *kontekst* (forholdet til andre dokumenter og omverden). Men mange elektroniske dataformater er bare istand til å ta vare på og opprettholde innholdet. Strukturen blir sjelden bevart gjennom dataformatet, og konteksten nesten aldri. Men dermed går også viktige deler av informasjonen tapt. Akkurat dette representerer kanskje den aller største utfordringen når det gjelder langtidslagring av elektronisk informasjon. En god del av informasjonen om struktur og kontekst kan (og må) bevares ved at vi får avlevert *dokumentasjon* eller *metadata* om selve de dataene som avleveres.

4. Elektronisk lagret informasjon har en del egenskaper som ikke har sin motsvarighet i papirbasert informasjon. Det gjelder f.eks. regneark (formler som foretar automatisk beregning), databaser (søke og sorteringsmuligheter), hypertekst (som gjør det mulig å betrakte informasjon som ett dokument selv om det fysisk er lagret på helt adskilte steder) osv. Det er uaktuelt - og i mange tilfeller også umulig - å ta ut elektronisk informasjon i sin helhet på papir, og arkivere det som papirdokumenter. Informasjon som oppstår elektronisk må derfor også langtidslagres i elektronisk form.

En spesiell egenskap med databasesystemer, er at informasjon ofte kontinuerlig overskrives. Dersom en ønsker å ta vare på overskrevet informasjon, må det bygges inn funksjoner i selve systemet, f.eks. i form av historikk-filer eller spesielle loggingsfunksjoner. I forbindelse med langtidslagring av informasjon fra databasesystemer, er det også viktig at vi har gode rutiner for periodisering og sanering. Bare på den måten kan datamengden deles opp i håndterlige deler.

5. Elektroniske medier, og da særlig de magnetiske, er langt mer sårbare enn papir. En del av dem er kanskje ikke holdbare i mer enn 5-10 år. Informasjonen må derfor stadig kopieres over til nye, ubrukte medier. Mange tror at kort fysisk holdbarhet er det største problemet i forbindelse med arkivering av elektronisk informasjon. Men sammenlignet med det som er nevnt ovenfor, er dette det enkleste å forholde seg til. I framtidens arkivdepoter vil det nok være mye viktigere å konvertere til nye formater som holder tritt med utviklingen av programvare, enn å kopiere til nye medier p.g.a. dårlig holdbarhet.

Hvilke konsekvenser skal så Arkivverket trekke av dette? Vi må aller først begynne å ta de store omstillingene som nå skjer - og vil skje - ute hos arkivskaperne alvorlig. Selv om nesten alt arkivmateriale i dag fremdeles finnes på papir, vil utviklingen nå gå veldig raskt. Statens arkiver (Rigsarkivet) i Danmark spår at om ti år vil 90 % av alt arkivmateriale lagres elektronisk. Dette vil nødvendigvis måtte omforme arkivprofesjonen fullstendig. Nye måter å arbeide på - og ikke minst forholde seg til arkivskaperne ute i forvaltningen - tvinger seg fram.

Jeg tror ikke alle i Arkivverket egentlig forstår hvor mye som står på spill akkurat nå. Så mange usikkerhetsmomenter er forbundet med det å langtidslagre elektronisk informasjon, at risikoen er stor for at mye av arkivskapningen i det offentlige kan gå tapt for fremtiden. Vi risikerer at sporene etter forvaltningen fortløpende slettes. I så fall vil det få store konsekvenser, ikke bare for historieforskningen, men også for folks rettssikkerhet. Det er Arkivverkets ansvar å påpeke dette overfor myndighetene og samfunnet. Det er nok også Arkivverkets ansvar å komme med løsninger - hvem skulle ellers gjøre det? For vi ser at mange er utrolig lite opptatt av dette problemet. Både ledelsen hos arkivskaperne og datafolk generelt er først og fremst opptatt av at systemene skal fungere her og nå. Hva som skal skje med den elektronisk lagrede informasjonen etter at den går ut av administrativ bruk, er det omtrent ingen som ofrer en tanke.

Arkivverket må altså prøve å finne løsninger. Vi må søke hjelp der det er naturlig (f.eks. hos Statskonsult), men initiativet må komme fra oss. Det er dessuten viktig at vi velger ambisjonsnivå. Det krever en enorm innsats å ta vare på elektronisk informasjon, antageligvis en mye større innsats enn det vi i dag bruker på å sikre tradisjonelt arkivmateriale. Derfor må vi klargjøre hva vi kan oppnå med hvilke ressurser.

Som vi har sett har elektronisk informasjon helt andre egenskaper enn papirbasert informasjon. Men dagens arkivteori bygger stort sett på papirarkiver. Mye av det som er "rett lære" i dag, f.eks. med hensyn til proveniens, arkivbegrensning, kassasjon osv. må revurderes. Vi må begynne på nytt, og sette inn store ressurser for å finne fram til framgangsmåter som forhåpentligvis gjør det mulig i det minste å ta vare på deler av den elektroniske informasjonen som skapes ute i forvaltningen.

Hva gjør vi så konkret? Det er umulig å ta for seg alle sidene av dette her. Jeg vil bare peke på en ting: forholdet til forvaltningen og selve arkivskappingsprosessen ute i forvaltningen. I dag er arkivdepotene som oftest passive mottakere av arkivene (dokumentene) når de har nådd slutten av sin livssyklus. Og det fungerer i en papirbasert verden, for papirarkiver kan ligge i mer eller mindre ordnet stand i et fjernarkiv i 25 år eller mer før det overføres til et arkivdepot. Det er overhodet ikke tilfelle med elektroniske arkiver. Her må vi gå aktivt inn hos

arkivskaperne på et tidlig stadium for å sikre at materiale kan langtidslagres.

Komitéen som har ansvaret for elektroniske arkiver i Den internasjonale arkivorganisasjonen ICA, gav i 1996 ut *Guide for Managing Electronical Records from an Archival Perspective*. Her opereres det med tre stadier i et arkivs livssyklus: *the conceptional stage* (unnfangelsesstadiet), *the creation stage* (skapelsesstadiet) og *the maintenance stage* (vedlikeholdsstadiet, både hos arkivskaper og arkivdepot). ICA hevder at vi må gå inn allerede på "unnfangelsesstadiet", dvs. før arkiver i det hele tatt er skapt. Det vil si at vi må ha et ord med i laget samtidig som systemene og programmene blir utviklet. Mye av rutinene for langtidslagring må bygges inn i selve systemet, f.eks. regler for periodisering, funksjoner for eksport av data, hvilke formater de eksporterte dataene skal ha, funksjoner for å ta vare på transaksjoner (historikk), regler for logging osv. Oppgaven kan synes uoverkommelig. Men da er det desto viktigere at man i hvert fall isolerer de systemene som er av helt avgjørende betydning, og konsentrerer seg om disse. Det er nettopp det Riksarkivet har gjort i forbindelse med Noark. En ny versjon av Noark-standarden (Noark-4) kommer til høsten. Noark-4 spesifiserer et fullstendig elektronisk dokumenthåndteringssystem, og har innebygd funksjoner for langtidslagring av både journalopplysningene og selve dokumentene.

3) *Martin Bould:*

Arkivarer og elektroniske arkiver

Bakgrunn

Jeg har ingen formell edb-utdanning - jeg er ikke informatiker, og hadde helt sikkert dårligere realfagskarakterer fra artium enn det dere hadde. Jeg har vært interessert i datamaskiner siden 1989 - 1990, og fikk min første maskin for å skrive hovedfagsoppgave i historie. Jeg var altså over 25 år gammel da jeg måtte forholde meg til datamaskiner for første gang på en ordentlig måte.

Før det brød jeg meg ikke om datamaskiner i det hele tatt. Fra maskinen min kom på hybelen tok det 3 måneder før jeg torde å skru den på, og det skjedde først etter at jeg fikk assistanse av en datakonsulent som satt med meg på hybelen en hel ettermiddag og forsiktig avprogrammerte meg for dataskrekk.

Dette foredraget skal *ikke* dreie seg om *problemene* med håndtering og bevaring av elektroniske arkiver. Jon Atle har snakket om det, de er store og vanskelige.

Dette skal handle om hvilken terskel som må overvinnes for at vi skal kunne håndtere fremtidens dokumentproduksjon som helt sikkert vil være elektronisk. Vi er på vei inn i en digital verden, og den verden må dagens arkivarer inn i enten de vil eller ikke.

Arkivarene må nå interessere seg for sine arkivskaperes EDB-registre og arkiver. Det er arkivarene som skal og bør ha ansvaret for avlevering av edb-registre. Arkivarene skal ha ansvaret for sine arkivskaperes *informasjonsproduksjon*.

Arkivarene er de som har best forutsetninger for å vurdere edb-registre hos sine arkivskapere, enten det er i lokal eller sentral forvaltning.

Datamaskiner er et verktøy - et lager og en informasjonsfremfinder på lik linje med blyant og papir - mikrofilm, hyller, skap osv. Den erstatter/supplerer i mange tilfelle en arkivnøkkel, en innholdsfortegnelse eller et lignende papirbasert system med en søkeindeks, en filstruktur og et fillager.

I dag går arkivarer på kurs for å lære seg e-post, ASTA, og tekst-behandleren sin. Noen går til og med og lærer seg ACCESS eller en eller annen form for databaseverktøy.

Det er åpenbart ikke manglende forutsetninger for å tilegne seg kunnskap i Arkivverket - heller ikke kunnskap knyttet til bruk av datamaskiner.

Det ligger likevel en holdning som må endres. En holdning som går ut på at *alt* som har med edb skal edb-folk ta seg av. Med en gang noe uvanlig skjer må man rope på datafolk eller noen man tror har bedre forutsetninger enn en selv:

Det betyr at f.eks. min sjef Trond Sirevåg, Cand. philol., historiker (ikke datamann i utgangspunktet), som er leder for edb-avdelingen ved Riksarkivet, må yte brukerstøtte på pc-er som hadde crashet, han må arbeide med systemtekniske ting knyttet til driften av RA og SAs nett (frem til 1. april). I tillegg måtte han lage- og oppdatere et egenutviklet register over innkomne fakturaer. Han måtte altså bruke verktøy som han lagde for å gjøre ting enklere for andre. Begrunnelsen for dette var at der er data.

Det vil være som å kreve at blyantprodusenten er den eneste som skriver fordi han har laget blyanten. Eller at snekkeren som setter inn døra er den eneste som kan åpne den.

Tråkking i bed

I tillegg skal han fungere som arkivar og gå inn i avleverende institusjoners edb-systemer og foreta en kassasjons-/bevaringsvurdering av deres edb-arkiver eller om du vil databaser.

På en måte kan man vel si at han trækker inn i de ansvarlige arkivarers bedved å foreta vurderinger som arkivarene selv er mest kompetent til å gjøre - og en viktig ting til:

Dette gjøres med arkivarenes godkjenning og til deres applaus - eller enda lenger.....arkivarene vil, satt på spissen, plutselig ikke ha med den delen av sin institusjons informasjonsproduksjon.

Og det mine damer og herrer synes jeg virker svært betenkelig. At ansvarlige arkivarer ved depotinstitusjoner ikke vil ha ansvaret for viktige deler av institusjonens dokumentproduksjon fordi de ikke ønsker/gidder å lære seg språket eller koden.

Det ville være som å si at jeg som arbeider med edb-avleveringer ikke vil ha noe med vurdering av denne informasjonen fordi den er skrevet for hånd og ikke på maskin.

På samme måte som man bruker en snekker for å reparere en dør slik at man kan komme inn på kontoret, en låsesmed for å åpne døra dersom nøkkelen er brukket eller en konservator dersom dokumentet er i ferd med å smuldre opp, skal arkivarer bruke edb-folk *når* de skal løse *spesielle* problemer knyttet til tilgang, lesbarhet m.v til informasjonen - *altså når noe er gått i stykker eller er spesielt vanskelig å få tilgang til.*

Misforstå meg ikke - datasystemer er vanskelige å skjønne. Det er kompliserte systemer som fungerer på en annen måte enn blyant og papir, enn kartotekkort og arkivnøkler. Men på lik linje med andre mer enkle?? systemer kan man lære seg å bruke eller få tilgang til datasystemer.

Arkivarene skal kunne åpne døren, sette seg ved pulten, finne ut hvilken oversettelse som gjelder, eventuelt bruke en ordbok og se på informasjonen som ligger der og vurdere hva som bør gjøres.

Når han har vurdert det, må han gå over til å bli depotarkivar og kontrollere avleveringen, registrere innholdet med et dertil egnet verktøy (han kan åpne tekstbehandleren?, og sannsynligvis har hun ASTA på pulten sin) og deretter plassere avleveringen i sine institusjoners systemer.

Man må se på arbeidsoppgavene knyttet til en edb-avlevering på akkurat samme måte som *en papiravlevering*.

Prinsippene - arkivverdighetsvurderinger, lagring, dokumentasjon, m.m er helt analoge for papiravleveringer. Riktignok kan man ikke på samme måte som for papirarkiver bla seg gjennom informasjonen som foreligger. Man må ha et dertil egnet verktøy for å få tilgang. (Jeg har ikke tenkt å snakke om *problemene med å få tilgang til digitalt materiale* - det vet de fleste nok om.)

Men på den annen side:

Hvilken hjelp er det å kunne bla i mapper og åpne kassetter når vi har følgende problem?

På Riksarkivet har vi skjemaene etter folketellingen 1980. Dette er skjemaer som er fylt ut for hånd. De ligger usortert inne i 1 C i våre magasiner. Dette er opplysninger om ca. 4,0 millioner mennesker. Skjemaene utgjør et omfang på ca 1250 (12 500 arkivbokser) hyllemeter.

I den sorteringen de er nå, er de fullstendig umulige å få tilgang på. Deres informasjonsverdi (for ikkebiologer) kan sammenlignes med en stabel tømmerstokker. I sin tid ble de lagret på databånd ved hjelp av maskinlesbart utstyr som leste hvert kort og deretter sorterte informasjonen.

Ved hjelp av noen ganske få kommandoer kan man finne et x antall personopplysninger om en eller flere personer, man kan få informasjon om deres utdanning og størrelsen på huset deres.

Her ser man de mest åpenbare fordeler med å kunne bruke datamaskin. Sannsynligvis er disse kommandoene man må gi for å få ut informasjon, mindre vanskelige enn å lære seg alfabetet eller å ta eksamen i samfunnsfag på videregående skole.

Dette leder opp til hovedkonklusjonen:

Hovedkonklusjon

- Arbeidet med edb-avleveringer begynner *før* registeret/systemet er laget. Arkivarer på Riksarkivet og statsarkivene må sørge for at det blir laget systemer som det er mulig å avlevere.
- Statsarkivene må kunne ta imot de vanligste edb-registre/systemer fra den lokale forvaltning.
- Riksarkivets *arkivarer* må ta imot de mest vanlige registertypene fra den sentrale forvaltningen.
- Arkivarer må lære seg sine arkivskaperes edb-systemer på lik linje med arkivnøkler og organisering m.m. av institusjonen. Dersom de ikke gjør det, får de ikke tilgang til sentrale deler av institusjonens informasjonsproduksjon.
- Dette må bli en arbeidsoppgave på lik linje med kassasjonsvurderinger, inspeksjoner, kartlegging m.m. Forutsetningene for å kunne gjøre det en arkivar gjør i forhold til arkivskaperne.
- Det er ikke hensiktsmessig for statsarkivene å ha en edb-person som både skal ha ansvaret for edb-avleveringer, drift, websider, publisering og andre edb-relaterte funksjoner som sine oppgaver. Drift tar 75 % (110 %) av tiden uansett. Edb-avleveringer er arkivarenes ansvar.
- Riksarkivet må ha en kompetanseenhet som bistår med retningslinjer og standarder for hva slags avleveringsformater edb-registre skal produsere. I tillegg må denne kompetanseenheten brukes til å ta seg av spesielle avleveringer, og spesielt vanskelige systemer. Denne kompetanseenheten bør primært arbeide med standardiseringsspørsmål, teknologispørsmål, avleveringer av materiale fra spesielle en-type datasystemer, og også ha ansvaret for utvikling og definering av brukertjenester - retningslinjer verktøy m.m .
- Denne enheten må være løsrevet fra edb-avdelingens driftsfunksjoner og ha like lite med drift og brukerstøtte som arkivarer eller kontorpersonale. Denne fordelingen må være klar selv om personalet i kompetanseenheten kan "*data*".

Jeg avslutter foredragsmanuset med et lengre sitat fra en artikkel av Tom Nesmith som forteller hva jeg ønsker av fremtidens arkivarer i en verden som går raskere og raskere!!

"... It is the key to knowledge we will need. This outlook values the life of mind in our field. It values the free play of the mind as it seeks theoretical clarity and practical measures. This mind is inquisitive, speculative, and open to what is valuable in both the new and the old. It is willing to hold ideas in tension if they cannot be easily reconciled, until they are reconciled, if that is possible. It tolerates diversity when reasonable and experienced people hold different views. It is animated by readiness to see the field whole, to welcome the various facets of the reality of archival work -from the earliest archives of New France (for Canadian archivists at least) to those of the computer age. It tries to embrace it all rather than conclude that since my work or experience is such and such, the profession requires to know only what I need to know or think is important. The archival profession is not any one of us writ large. There is a difference between what any individual archivist may be required to know well to do a task at hand and what a profession may need to know as a collectivity to do the many tasks it has to do. This intellect, while aiming high, also knows humility. It realizes that this profession's field of knowledge will continue to challenge our best efforts to classify and tame it. It will not be easily summed up. This should hold of the dead hand of dogmatism."

(Tom Nesmith: "Archivaria, The Journal of the Association of Canadian Archivists", number 42 fall 1996, side 92 fra artikkelen "Professional Education in the Most Expansive Sense": What will the Archivist Need to Know in the Twenty-First Century.)

4) Torkel Thime:

Arkivverkets forhold til forvaltningen

De gamle hollandske læremestrene Muller, Feith og Fruin framhevet i sin bok fra 1898 arkivets karakter av å være en organisk helhet. Arkivet er, skrev de, “*en levende organisme, som vokser, tar form og gjennomgår forandringer ... Dersom virksomhetens funksjoner endres, endrer arkivet seg tilsvarende. ... Arkivaren kan bare studere organismen og fastslå hvordan den ble til*”.¹ Arkivet er et speilbilde av de aktiviteter og funksjoner en virksomhet har utøvd og et resultat av virksomhetens *administrative behov*. Det er dette som kjennetegner arkivene.

Siden 1960-årene har Arkivverket i økende grad involvert seg i forvaltningens arkivdanning: fra felles arkivnøkkel for statsforvaltningen til Noark-kravspesifikasjon for edb-basert journalføring, saksbehandling og arkivforvaltning. Også internasjonalt ser man en økende tendens i retning av at bevaringsinstitusjonene ser det som sin oppgave å “samhandle direkte med arkivskaperne i arkivdanningsfasen og involvere seg aktivt i de administrative prosesser som skaper arkiv”.²

På den internasjonale arkiv-scenen er det bare noen få røster som hever seg mot denne dominerende retningen. Heather MacNeill er en av dem. MacNeills synspunkter ligner på mange måter dem som Jenkinson i sin tid målbar. Hun hevder at det å involvere seg *tungt* i arkivdanningsspørsmål for blant annet å sikre langtidsbevaring og sekundær gjenbruk av arkivene, lett vil gi bevaringshensynet forrang framfor arkivenes primære funksjon: å være et administrativt verktøy til støtte for virksomhetens daglige driftsmessige behov. Å introdusere framtidige *sekundære* bruksbehov i arkivdanningsfasen vil tilføre arkivet et element av selv-bevissthet som ikke er forenlig med ønsket om å sikre arkiver som et upartisk speilbilde av virksomhetens driftsmessige behov.³

¹ Muller, Feith, Fruin: “Manual for the Arrangement and Description of Archives”, eng. utgave New York 1968, s. 19 (min oversettelse).

² Alf Erlandsson: “Electronic Records Management - A Literature Review”, Studies ICA-Committee on Electronic Records, april 1997, s. 15.

³ Som ovenfor, s. 65.

Kan det tenkes at Arkiverkets tunge engasjement i seg selv fører til en slik arkivmessig selvbevissthet i strid også med hollendernes synspunkter?

Det er ikke min mening at vi skal trekke oss helt tilbake og avvise enhver kontakt med arkivskaperne utover det å motta avleveringer. Vi må fortsatt inspisere og veilede statlig forvaltning. Men ikke slik at vi pålegger eller anbefaler bestemte arkivdanningsmetoder for arkivskaperne eller bestemmer hvilke arkiver som skal skapes. Det må arkivskaperne selv vurdere ut fra sine driftsmessige behov. Vi bør begrense oss til å gi råd som gjør det mulig å ta imot arkiver slik virksomheten har skapt dem. Utover dette bør "naturen" få gå sin gang.

Jeg kan ikke forstå at det skal være Arkivverkets oppgave å lage omfattende spesifikasjoner for elektronisk journalføring og saksbehandling (Noark) for å "ivareta hensynet til funksjonalitet og effektivitet" i offentlig forvaltning, når vi ut fra et bevaringsperspektiv burde nøyd oss med å stille krav til dokumentasjon, bevaring, sanering, konvertering, avleveringsformat o.l.

Risikerer vi ikke ved vårt engasjement å bli en for aktiv og dominerende kraft innenfor arkivdanning slik at arkivene i større grad gjenspeiler Arkivverkets ønsker og behov enn arkivskapernes?

Ved siden av slike prinsipielle innvendinger, kan man også påvise hvor ressurskrevende det er å involvere seg i arkivdanningsspørsmål. Virksomhetenes behov endrer seg raskt og krever innsikt på områder der vår kompetanse er begrenset. Teknologiske endringer og nye behov gjør det nødvendig med stadige og tidkrevende revisjoner. Arkivverkets tunge engasjement i Noark har etter min mening ført til forsømmelser på andre områder f.eks. der elektroniske arkiver skapes. Vi mangler en mer utførlig generell kravsspesifikasjon for elektroniske arkiver som inneholder bestemmelser knyttet til langtidsbevaring og gjenbruk. Edb-basert journalføring utgjør tross alt bare en mindre del av den totale elektroniske arkivdanning i offentlig forvaltning. Likevel mangler vi gode generelle retningslinjer for langtidslagring og avlevering av forvaltningens totale elektroniske arkiver. En rekke offentlige organ lever i den tro, delvis på grunn av vårt engasjement i arkivnøkkel og Noark, at Arkivverket kun er opptatt av saksarkiv og journalføring.

En slik tro blir ikke svekket ved den nye arkivforskriften som nå er ute til høring. Det som skal bli Arkivverkets kanskje fremste arbeidsredskap og legitimitetsgrunnlag, gjør journalføring og arkivdanningsrutiner til dominerende elementer. Det redegjøres i detalj for arkivnøkkelbruk, journalføringen og arkivrutiner knyttet til saksbehandling, mens krav til bortsetningsfasen og materiale som skal avleveres er meget generelle og kortfattede.

Vårt store engasjement innenfor arkivdanning påfører i særlig grad små arkivskapere (som f.eks. lensmenn, sokneprester, distriktsveterinærer o.l.) et arkivdanningstrykk til f.eks. å bruke arkivnøkkel der de kanskje hadde arbeidet mer effektivt med kronologisk eller alfabetisk arkivlegging, eller en forståelse av at edb-basert Noark-journalføring er påkrevd, mens de sannsynligvis hadde klart seg vel så godt med en manuell journalføring.

Jeg har alltid hatt sans for arbeidsmetodene til antropologer og zoologer som ser det som sin primære oppgave å *observere* og *dokumentere* fenomener slik de er, *uten å gripe inn i prosessene*. Kanskje har vi som arkivmedarbeidere noe å lære av dem. For en sart barnesjel gjorde det inntrykk når dyrefilmer fra fjerne himmelstrøk viste grusomme scener der f.eks. uskyldige sebrakalver ble drept og spist og løvefamilier led sultedøden på grunn av manglende føde. Kommentatoren prentet inn i oss at man aldri skulle gripe inn i naturens gang. Moral, medfølelse og estetikk var irrelevante begrep i naturens verden. Bare i de tilfeller der dyr eller planter sto i fare for å bli utryddet og forsvinne, kunne man forsvare menneskelig inngripen. Kanskje skulle også vi i Arkivverket, i pakt med de hollandske lærefadere sitt "biologiske" syn på arkivene, ha en tilsvarende grunnleggende holdning til arkivarbeidet. Vårt ansvar er å observere og dokumentere og ellers bare gripe inn for å redde de arkivene som ellers ville forsvinne.

Gudmund Valderhaug:

Arkivverda utanfor

I seminarprogrammet er dette innlegget sett opp med tittelen "Arkivverda utanfor". For ein som har lese nokre hyllemeter med *science fiction* er dette ein tittel med eit visst perspektiv. Tanken om parallelle univers har lenge vore eit populært tema i *science fiction*-litteraturen. Slike parallelle univers eksisterer vanlegvis utan kontakt med kvarandre. Men av og til – under heilt spesielle forhold – kan det oppstå nærkontakt. I litteraturen er slike møte som oftast dramatiske, og får store konsekvensar for dei impliserte.

Sidan eg er ein *alien* – ein utsending frå verda utanfor – skal eg først fortelje om kven vi er og kva vi driv med. Eg skal spesielt kome inn på dei kommunale arkivinstusjonane. Deretter skal eg snakke om samarbeidet med Riksarkivaren og med Arkivverket (som for oss utanfor ikkje alltid er identiske størrelsar) - og om konflikhtar med Arkivverket. Til slutt skal eg kome med nokre utfordringar, både til verda utanfor og verda innanfor.

I

Eg er altså Gudmund Valderhaug. Eg er tilsett som arkivsjef ved Interkommunalt Arkiv i Hordaland, der eg har jobba sidan arkivet vart oppretta i 1987. Før det var eg fire år ved Bergen byarkiv. Eg har altså aldri jobba i Arkivverket. Eg er dessutan leiar i Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP). Eg sit også som sekretær i "Riksarkivarens samarbeids- og koordineringsutval for kommunale arkivinstusjonar", i kortform kjent som "samarbeidsutvalet". På mange måtar er eg nok ein typisk representant for ein generasjon arkivarar som i dag sit sentralt i mange av arkivinstusjonane utanfor Arkivverket.

Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) er ein organisasjon med formål å "arbeide for å fremje vern og formidling av kommunalt og privat arkivtilfang i Noreg og heve det faglege nivået på dette arbeidet". LLP

har ca. 180 medlemmer: byarkiv, interkommunale arkiv, fylkesarkiv, private arkivinstisusjonar som t.d. arbeidarrørsla sine arkiv, ymse lokalhistoriske arkiv, fleire museum, historielag, verksemder, osb.

I desse dagar er LLP i ferd med å avslutte ei spørjeundersøking blant medlemene. I denne undersøkinga har det blitt stilt ei lang rekke spørsmål til institusjonane: Om arkivtilfang, katalogisering, personale, finansiering, osb., - opplysningar som til saman skal gi eit breitt og nyansert bilete av arkivinstisusjonar utanfor Arkivverket og m.a. leggje grunnlag for utviklinga av LLP sine medlemstenester.

Ved utgangen av april - mellom første og andre purring - hadde det kome inn 70 svar. Dette gir ein svardel på 40 %. Når vi tar med i reknestykket at ein del av LLPs medlemer ikkje er depotinstisusjonar, men er foreiningar, verksemder o.a. som er med i LLP for å halde seg orientert om kva som skjer, er dette eit rimeleg bra resultat. Etter den andre purrerunden bør ein svardel på godt over 50 % vere realistisk. Av dei svara vi hadde fått ved utgangen av april, kom 16 frå lokalarkiv/privatarkiv - inkl. arbeidarrørsla sine arkiv -, 14 frå kommunale arkivinstisusjonar - inkl. fylkesarkiv og interkommunale arkiv - og så mange som 21 frå museum. Dei 19 andre svara fordeler seg på bibliotek, historielag, kommunale kulturkontor og meir spesielle medlemer som Stortingsarkivet og Oslo sporveier.

Eg skal her leggje fram tal frå dei eigentlege depotinstisusjonane: lokal/privatarkiv, kommunearkiv og museum. Eg tar trekt ut svara på tre av spørsmåla i undersøkinga: kor mykje arkiv som er oppbevart, korleis dette fordeler seg på kommunale arkiv og privatarkiv, og kor mange tilsette som har arkiv som arbeidsfelt i instisusjonane.

I dei 51 depotinstisusjonane som er med i dette utvalet er det oppbevart til saman 51400 hyllemeter arkiv. Dette fordeler seg på følgjande måte:

<i>Institusjonstype</i>	<i>Kommunale arkiv</i>	<i>Privatarkiv</i>
Lokal/privatarkiv	100	10500
Kommunale arkiv	31100	4300
Museum	400	5000
Sum	31600	19800

Nesten to tredjedelar av det kommunale arkivmaterialet er oppbevart i byarkiva i Bergen og Oslo, som rundt rekna har 10000 hyllemeter kvar. Stavanger byarkiv har ca. 3500 hm. Tal for Trondheim byarkiv manglar, fordi institusjonen ikkje er medlem i LLP.

Frå dei interkommunale arkiva har vi berre registrert det arkivtilfanget som var inne til ordning på det tidspunktet undersøkinga vart gjort. Dersom vi hadde fått tal for dei arkiva som desse institusjonane har ordna og som no blir oppbevart ute i kommunane, ville omfanget til dei kommunale arkiva sannsynlegvis ha vore nokre tusen hyllemeter høgare.

Om lag halvdelen av det private arkivmaterialet som er oppbevart i lokal/privatarkiv finst i arbeidarrørsla sitt arkiv i Oslo, medan vel ein fjerdedel er i Lokalhistorisk arkiv i Bergen. Eit par andre institusjonar har tilfang opp mot 1000 hyllemeter, medan resten er delt mellom relativt små institusjonar. For dei kommunale institusjonane er det Aust-Agder arkivet og Arkiv i Nordland som dominerer, med respektive 2000 og 1400 hm privatarkiv. Musea har jamt over samlingar på eit par - tre hundre hyllemeter.

Av dei 51 institusjonane i undersøkinga er det 13 som ikkje har sett av personalressursar til arkivarbeid. Dei resterande 38 disponerer 109,4 årsverk. Dette fordeler seg på denne måten:

<i>Institusjonstype</i>	<i>Årsverk til arkivarbeid</i>
Lokal/privatarkiv	13,5
Kommunale arkiv	83,1
Museum	12,8

Som vi ser dominerer dei kommunale institusjonane. Årsaka er sjølv sagt at desse er dei største og at heile personalet arbeider med arkiv. Oslo byarkiv har 15 tilsette, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane 10, Bergen byarkiv 9 og Arkiv i Nordland 8 tilsette. Av lokal/privatarkiva er arbeidarrørsla sitt arkiv i Oslo størst med 5 arkivårsverk. Dei andre lokalarkiva er jamt over små, med ein halv eller ein heil stillingsheimel. I musea er det nesten utan unntak små stillingsbrøkar som er sett av til arkivarbeid.

Kva fortel så desse tala oss? Dei fortel oss at det i "arkivverda utanfor" - eller rettare sagt: i dei institusjonane som er medlemmer i LLP og som hadde svara på undersøkinga ved utgangen av april - blir det oppbevart ca. 51 hyllekilometer arkiv og blir brukt i underkant av 110 årsverk på arkivarbeid. Dette betyr vel at vi er omtrent halvparten så store som Arkivverket, dersom ei slik samanlikning har noko for seg.

Det som er meir interessant, er kva desse tala fortel oss om dei institusjonstypane som er med i undersøkinga. Dette vil bli gjort i full breidde i den rapporten som kjem, og som heilt sikkert kjem til å få mykje å seie for LLPs sine prioriteringar i åra framover. Her skal eg nøye meg med å eit par kjenneteikn ved "arkivverda utanfor":

- Depotinstitusjonane utanfor Arkivverket er relativt mange og innbyrdes svært ulike. Det store fleirtalet - særleg lokalarkiva og musea - oppbevarer relativt små arkivmengder og har marginale eller ingen personalressursar som er sett av til arkivarbeid. Det kan vere grunn til å spørje seg om kvaliteten på oppbevaringsforholda i dei små institusjonane er tilfredsstillande, og om personalet er fagleg kvalifisert eller eventuelt har tilgang til kvalifisert personale frå større institusjonar. Den endelege rapporten frå undersøkinga vil kanskje gi svar på dette spørsmålet.
- Dei kommunale institusjonane oppbevarer 70 % av arkivtilfanget og disponerer 78 % av personalressursane som er registrert i undersøkinga. Samtidig er det berre desse, saman med Arbeidarrørsla sitt arkiv i Oslo, som har stort nok personale til at det kan utvikle seg eit arkivfagleg miljø på arbeidsplassen. Dette har ført til at dei kommunale institusjonane har fått ei svært dominerande stilling innanfor LLP, sjølv om dei som institusjonar representerer under 10 % av medlemsmassen.
- LLPs årsmøte i april vedtok ein strategisk plan for perioden fram til 2002, der vi har gitt arbeidet for å heve kvaliteten til dei små institusjonane høg prioritet. Ved forskjellige tiltak som utvikling av nye opplæringstiltak, utbygging av ein "kompetansepool" og liknande, skal dei små institusjonane få tilgang til arkivfagleg kompetanse. I

praksis vil dette vere overføring av kunnskap frå dei store kommunale arkiva til dei små lokal-/privatarkiva og musea.

Dei kommunale arkivinstitusjonane spelar altså hovudrolla i "arkivverda utanfor". Kva har så dei å fare med? Eg skal i det følgjande konsentrere meg om dei kommunale arkiva og prøve å teikne eit bilde av dei.

II

Eg reknar i denne samanhengen med desse kommunale arkivinstitusjonane:

Arkiv i Nordland, Aust-Agder-arkivet, Bergen byarkiv, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane med kommunearkivordninga, Fylkesarkivet i Oppland, Fylkesarkivet i Vestfold, Hordaland fylkesarkiv, IKA Hordaland, IKA Kongsberg, IKA Rogaland, IKA Troms, IKA Vest-Agder, Oslo byarkiv, Regionalt arkiv i Inntrøndelag, Stavanger byarkiv og Trondheim byarkiv.

Dei kommunale institusjonane er eit produkt av den kommunale ekspansjonen på 70- og 80-talet. Dei fleste oppstod på slutten av 80-talet eller byrjinga på 90-talet. Nokre er i ferd med å oppstå no: IKA Finnmark og kanskje etter kvart IKA Møre og Romsdal.

Eit sentralt kjenneteikn ved kommunearkiva er at dei generelt har gitt arbeid med opplæring og arkivdanning høg prioritet. Eg vil anslå at ca. 1/3 av dei tilsette i institusjonane arbeider med slike oppgåver.

Opplæringsarbeidet er innretta på arkivpersonalet i kommunane. Ei rask samanlegging av svara på LLP-undersøkinga viser at dei kommunale arkiva i 1996 til saman arrangerte rundt 150 kurs som samla i overkant av 2700 deltakarar. Dei fleste av desse kursa er utvikla av institusjonane sjølv, og det foregår ei utstrekkt utveksling av kursopplegg og av forelesarar. Kursa dekkjer ei rekkje emne frå daglege arkivrutinar, arkivavgrensing og kassasjon til arkivplanlegging og avlevering av arkiv. Eit par institusjonar har også utvikla vidaregåande kurstilbod - innretta på arkivleiarar i kommunane.

Fleire av kommunearkiva er dessutan sterkt involvert i utarbeiding av arkivplanar for kommunane. Om vi tar Hordaland som døme, så har meir enn 2/3 av kommunane fått utarbeida arkivplan. Arkivplanane inneheld vanlegvis vedtak om arkivorganisasjonen i kommunen og delegering av arkivmyndigheit, eit oversyn over den overordna arkivordninga i kommunen og viktige instruksar og reglement for arkivtenesta. Arkivplanane inneheld eit oversyn over dei ulike arkivskaparane og arkivseriane i kvart enkeltarkiv, med opplysningar om innhald, ordning, behandling, kassasjon og liknande. Også på dette feltet har vore ei omfattande utveksling av erfaringar mellom institusjonane, slik at det etter kvart har utvikla seg noko som nærmar seg ein mal for kommunale arkivplanar, som i alle fall dei interkommunale arkiva i hovudsak følgjer.

Som vi ser har kommunearkiva tatt ansvaret for eit breiare arbeidsområde enn det som har vore vanleg for arkivinstitusjonar i Noreg. Det er slik eg ser det to hovudårsaker til at det har blitt slik:

- For det første, at kommunearkiva har vore igjennom ein etableringsfase der dei måtte overbevise både administrasjon og politikarar i kommunane om at dei var både nødvendige og nyttige.
- For det andre, dei interkommunale arkiva sin spesielle posisjon i forhold til brukarane, som har gjort at dei er underlagt ei slags marknadsstyring.

Medan Arkivverket har fungert i fleire slektsledd og for lengst er etablert både på statsbudsjettet og som arkivfagleg myndigheit i statsforvaltninga, har dei kommunale arkivinstitusjonane blitt bygd opp frå grunnen i løpet av dei siste tjue åra. Dei nye institusjonane som vart etablert, sto overfor enorme oppgåver: tusenvis av hyllemeter uordna og til dels kaotiske arkiv låg bokstaveleg talt gøymt vekk rundt om kring i kommunane. Samtidig fanst det krefter både i administrasjonen og blant politikarane i kommunane som ikkje heilt forsto behovet for at det skulle opprettast eigne kommunearkiv. Og om dei vart oppretta, skulle dei i alle fall ikkje koste pengar! Dei nye institusjonane måtte altså overtyde både administrasjon og politikarar om at dei var både nødvendige og nyttige for kommunane. Difor valde ein ofte å prioritere oppgåver som kommuneadministrasjonen opplevde som matnyttig og som raskt gav synlege resultat på kort sikt, som opplæring og arbeid med arkivdanning.

Dei interkommunale arkivordningane vart oppretta etter initiativ frå Arkivverket. Det første - IKA Rogaland - vart til etter initiativ frå statsarkivaren i Stavanger i 1974. IKA Hordaland vart først ute blant dei "nye" IKA-ordningane i 1987.

Medan byarkiva er depotinstitusjonar og integrert i kommuneadministrasjonen, er dei interkommunale arkiva frittstående institusjonar. Dei interkommunale arkiva skulle i utgangspunktet heller ikkje vere arkivdepot. Dei skulle ordne og katalogisere dei kommunale arkiva, som så skulle førast tilbake til eigarkommunen slik at arkiva kunne gjerast tilgjengeleg lokalt. Etter kvart har dei fleste interkommunale arkiv fått depotansvar for konsesjonspliktige personregister som har gått ut av bruk i kommunane. (I dei siste par åra har tanken om å gjere IKA-ordningane til sentraldepot for kommunane fått aukande støtte i det arkivfaglege miljøet, etter som det har synt seg at lokal oppbevaring ikkje nødvendigvis fører til lettare tilgang til arkiva, men til det motsette... Eg skal kome tilbake til dette spørsmålet seinare).

Eg skal trekke fram ei svært viktig erfaring frå oppbygginga av eit interkommunalt arkiv, som illustrerer det spesielle forholdet vi har til kommunane. Frå starten av hadde IKA Hordaland 19 medlemskommunar. Arkivet vart oppretta med ordning og katalogisering av dei historiske kommunearkiva som formål. 10 år etter har IKA Hordaland 33 medlemskommunar - dvs. alle - og arbeider no med eit breitt spekter av oppgåver: Arkivplanlegging, arkivopplæring, utvikling av instruksar og reglement, depot for sensitive personregister, utgreiing av ei depotordning for elektroniske arkiv, ordning og katalogisering av arkiv, osb.

Hovudårsaka til at IKA Hordaland har blitt ei såpass vellukka ordning er at vi har tilpassa oss den kommunale arkivmarknaden og utvikla tenester som kundane våre har hatt etterspurt. Dette høyrest kanskje sjølv sagt ut. Men våre kundar er ikkje alltid klar over sine eigentlege behov. I mange tilfelle må vi sjølv først skape etterspørselen, for deretter å tilby produktet. I praksis betyr dette at vi i dei fleste tilfelle har gått fram på denne måten:

1. Vi skaffar oss eit oversyn over kva slags tenester ein har behov for i kommunane. Dette gjer vi t.d. med å gjennomføre inspeksjonar, slik at vi blir kjent med kommunen og arkivtenesta. Vi avdekkjer gjerne

manglar i kompetanse, arbeidsrutinar, arkivoppbevaring, - ofte manglar ein i kommunen ikkje er klar over p.g.a. dårleg kjennskap til regelverket.

2. I neste omgang set vi i verk tiltak for å bevisstgjere kommunane om desse manglane: Vi hjelper til å heve kompetansen slik at ein blir klar over at ein har behov for ei teneste. Dette kan t.d. skje gjennom kurs eller seminar.
3. Etter at vi har skapt etterspørselen, kan vi så tilby tenester for å rette på dei aktuelle manglane.

Denne arbeidsmåten brukar vi no for å få etablert ei depotordning for elektroniske arkiv. Vi har gjennomført ein spørjeundersøking for å få kartlagt kva slags elektroniske arkiv som finst i våre kommunar, korleis desse er sikra og kva planar kommunane har for langtidslagring av informasjonen. Som vi faktisk hadde rekna med, hadde ingen av kommunane tenkt seriøst på spørsmålet om langtidslagring. Vi er no inne i del to av prosessen, som er å gjere kommunane klar over at bevaringsplikta også gjeld for edb-arkiv. Vi skal vidare lage ei utgreiing om kostnader og tekniske og organisatoriske løysingar for ei depotordning, som vonleg kan ende opp med at IKA Hordaland blir eit sentraldepot for edb-materiale om nokre år.

Den same arbeidsmåten må vi bruke dersom vi skal kunne etablere sentraldepot for dei historiske kommunearkiva. Som kjent er det kommunalt sjølvstyre i Noreg, og ingen kan gi ein kommune pålegg om å avlevere arkiva sine. Avlevering til eit sentraldepot må skje frivillig. Det som må gjerast er difor i første omgang å opplyse kommunane om kva ei depotordning betyr, med tanke på personale, depotstandard, katalog over arkivbestanden, brukarservice, osv., og kva ei lokal løysing vil koste kommunen. Deretter kan vi vise korleis ei sentral depotordning vil fungere, og særleg trekke fram to forhold: eit sentraldepot vil ha ein høgare kvalitet enn ei lokal løysing - fordi det blir fleire tilsette som kan etablere eit fagleg miljø -, og den vil bli billegare for den enkelte kommunen.

Eg har stor sans for denne arbeidsmåten: den gir betre resultat og meir fornøgde kundar enn når ein viftar med påbod og paragrafer og brukar tvang. Prosessen aktiviserer kommunane og dei blir deltakarar i prosessen

med å utvikle løysingar, slik at den konklusjonen vi kjem fram til blir deira eigen - og ikkje noko som kjem utanfrå og blir pressa på dei.

Dei interkommunale arkiva må vere av dei mest marknadstilpassa kommunale ordningane som finst. Kommunane er kundar for arkivet: Dersom ein kommune ikkje er nøgd med dei tenestene arkivet leverer, kan kommunen gå ut av ordninga. Den enkelte kommunen har heller ikkje noko arbeidsgivaransvar for dei tilsette i ei interkommunal ordning. Og det manglar ikkje på nedskjeringskåte kommunepolitikarar som ser drifta av ei arkivordning som ei unødvendig utgift for kommunen: "*Det er ikkje kommunen sin jobb å drive lager,*" som ein politikar sa. Denne marknadsstyringa har tvinga dei interkommunale arkiva til å bli fleksible, effektive og kreative - eller misse marknadsdelar.

Dei kommunale arkivinstitusjonane har opp gjennom åra utvikla eit tett fagleg samarbeid. Dette samarbeidet har fått fleire organisatoriske uttrykk. Eg har nemnt LLP, men vi har to andre: *kommunearkivseminaret*, som er eit årleg arrangement som går på omgang mellom institusjonane og vanlegvis samlar godt over halvparten av dei tilsette. Vi har også *leiarmøtet for dei kommunale institusjonane*, som blir halde i samband med kommunearkivseminaret.

Dette samarbeidet har skapt eit "kommunalt arkivverk", om ikkje i namnet så i gagnet. Det er eit samarbeid mellom likestilte - kommunelova sine bestemmelsar gjer at eit kommunearkiv ikkje kan overføre myndigheit til andre. Dette betyr at leiarmøtet t.d. ikkje kan fatte vedtak som er bindande for institusjonane. Og når leiarmøtet vel representantar til samarbeidsutvalet med Riksarkivaren, så representerer desse leiarmøtet og ikkje institusjonane. Vi kan altså ikkje etablere eit hierarkisk kommunalt arkivverk, så vi kan konsentrere oss om det faglege samarbeidet.

III

Eg skal avslutningsvis snakke om samarbeidet mellom oss i arkivverda utanfor og dei som er innanfor. Dette samarbeidet har i dag ulike former og omfattar ulike arbeidsområde. Vi har samarbeid mellom Riksarkivaren

og LLP, mellom det enkelte statsarkiv og interkommunale arkiv, og vi har samarbeid mellom Riksarkivaren og kommunearkiva.

Samarbeidet med LLP er det mest omfattande:

- Privatarkivavdelinga i Riksarkivet har samarbeida med LLP sidan landslaget vart stifta i 1986. Avdelinga er representert med ein observatør i LLP sitt styre.
- LLP er representert i referansegruppa for samkatalogen for privatarkiv.
- I 1989 starta LLP og privatarkivavdelinga eit samarbeid om å utvikle eit edb-basert katalogsystem. Dette samarbeidet vart etter kvart løfta opp til Riksarkivaren, og resulterte i det som i dag ligg føre som arkivsystemet ASTA. LLP og Riksarkivaren samarbeider no i Stiftinga ASTA.
- LLP er representert i Arkivnett Noreg sin redaksjon.

På det kommunale området har vi desse samarbeidstiltaka:

- Statsarkiva er representert med observatørar i styra for dei interkommunale arkiva, og ein del av desse er i tillegg lokalisert til statsarkiva. Dette gir naturleg nok grunnlag for så vel praktisk samarbeid i det daglege som spesielle samarbeidstiltak.
- Dei kommunale arkivinstitusjonane og Riksarkivaren etablerte i 1997 eit formalisert samarbeid gjennom "Samarbeidsutvalet", som har følgjande medlemmer: Bjørn Bering, Hilde Bjørnå, Ivar Fønnes, John Herstad, Kjell-Olav Masdalen, Hans-Eyvind Næss og underteikna.

Eg skal seie litt om samarbeidet mellom Riksarkivaren og kommunearkiva. Dette har hatt ei svært positiv utvikling over dei siste åra.

For nokre år sidan kom det fram misnøye med at dei kommunale arkiva ikkje vart informert når ein hos Riksarkivaren behandla kommunale arkivspørsmål. Fleire kolleger - meg sjølv inkludert - har opplevd å bli konfrontert med skriv frå Riksarkivaren når vi har vore ute på inspeksjon i kommunane, skriv som har blitt sendt til oss og vi ikkje kjent til. Slikt er sjølv sagt ubehageleg, men det som er verre er at dette kan så tvil om dei kommunearkiva sin status. For å betre på denne situasjonen bad vi om eit møte med Riksarkivaren for å drøfte utviklinga av gjensidig informasjon

og samarbeid, og Riksarkivaren svara med å foreslå oppretting av eit samarbeidsutval.

Ei av dei første sakene samarbeidsutvalet fekk på bordet, var utarbeidinga av nye bevarings- og kassasjonsreglar for kommunale arkiv. Eg skal ikkje gå i detaljar om denne saka, men berre slå fast at dei nye bevaringsreglane kjem til å bli utforma av ei arbeidsgruppe samansett av representantar frå Arkivverket og frå kommunearkiva. For oss representerer dette eit vegskilje i samarbeidet: for første gong er vi *innanfor* når eit kommunalt arkivspørsmål blir behandla.

Det er vanskeleg å snakke om samarbeidet med Arkivverket utan å nemne den einaste nemneverdige konflikten vi har hatt, og som faktisk har tiårsjubileum i år: saka om proveniensen til dei kommunale/statlege kommisjonsarkiva. Eg skal ikkje kommentere sjølve saksinnhaldet, men kort rekapitulere kva som skjedde: Eit notat frå Arkivverket, som konkluderte med at arkiva etter desse kommisjonane var av statleg proveniens, vart sendt ut til dei kommunale institusjonane til høyring. Høyringssvara frå kommunearkiva konkluderte med det motsette: arkiva var kommunale. Riksarkivaren sitt vedtak følgde konklusjonen i notatet frå Arkivverket. Denne saka førte til sterke reaksjonar frå kommunearkiva. Særleg det at Riksarkivaren sende saka til høyring, for deretter å sjå heilt bort frå høyringssvara, var vanskeleg å akseptere.

Debatten om kommisjonsarkiva skal eg la ligge i denne omgangen. Men eg vil våge påstanden om at *timinga* i denne saka ikkje var god, og at dette bidrog til å skjerpe reaksjonane. Som eg har nemnt før, var dei kommunale arkivinstitusjonane på denne tida inne i ein oppbyggingsfase, og vi hadde eit sterkt behov for å overbevise kommunane om at vi gjorde gagns arbeid og at det var bruk for oss. For oss representerte kommisjonsarkiva den tidlege kommunale historia og var med på å gi oss ein identitet, og bevaringa av nettopp desse arkiva var eit viktig poeng i argumentasjonen for å få kommunane til å ta bevaringsansvaret alvorleg. Når så Arkivverket ville "ta frå oss" delar av dei eldste arkiva, vart dette opplevd som om ein del av eksistensgrunnlaget for verksemda vår vart tatt bort.

Dette var altså ti år sidan. Kunne vi ha fått ein slik strid i dag? Neppe. Når eg les om att saksdokumenta frå den gongen, kan det vere at eg i dag ville ha formulert meg litt annleis, sjølv om eg har det same prinsipielle standpunktet som då. Ei viktig årsak til denne endringa er utviklinga av dei kommunale arkivinstitusjonane. I 1988 var dei kommunale institusjonane små og svake, det eksisterte knapt noko arkivfagleg miljø utanfor Arkivverket. I dag finst det som tittelen på dette innlegget viser - ei heil "arkivverd utanfor". Byarkiva og dei største interkommunale arkiva er etablert som stabile institusjonar med høg fagleg kompetanse. Nye kommunale institusjonar som er i ferd med å etablere seg, kan støtte seg på eit solid arkivfagleg miljø. Vi ville altså hatt eit heilt anna utgangspunktet for ei sak om kommisjonsarkiva, om den hadde kome i dag.

Det nemnde notatet la faktisk stor vekt på finne praktiske løysingar og gjekk inn for at kommisjonsarkiva burde bli langtidsdeponerte i kommunearkiva, når desse vart gjort i stand til å ta vare på dei. Dette er eit viktig synspunkt, som eg ville lagt stor vekt på om eg skulle skrive ein høyringsuttale i dag. I dag er faktisk situasjonen slik at ein for ein stor del av kommunane sitt vedkommande har gode oppbevaringsalternativ - i byarkiva og i dei interkommunale arkiva. Eg ville vidare brukt kommisjonsarkiva som argument for etablering av interkommunale sentraldepot for dei kommunane som sjølv ikkje har midlar til å etablere egne depotordningar. Som gode arkivarar må det viktigaste for oss vere om eit arkiv er trygt oppbevart, ordna og katalogisert og tilgjengeleg for bruk. Samtidig kan slike spørsmål utnyttast arkivpolitisk, med å knyte spørsmålet om deponering til ein kommunal innsats for å etablere gode depotordningar.

Med fare for å bli oppfatta som panegyrisk, må eg få lov å seie at eg i dag opplever samarbeidet med Riksarkivaren som bortimot eksemplarisk. Og eg trur mange av kollegene mine vil vere samde med meg om dette. Men samarbeidet bør utvidast og utviklast vidare. I dag foregår mykje av samarbeidet på leiarplanet, noko som er vel og bra, men eg ser for meg samarbeidsformer som også omfattar andre grupper av tilsette.

Vi bør få til eit og anna felles seminar, der vanlege tilsette i Arkivverket og i arkiva utanfor kan møtest. Vi bør etablere felles prosjekt av ulike

slag, der fotfolket kan delta. Eg trur nemleg at det er når folk *arbeider saman* med noko at vi verkeleg blir kjent med kvarandre.

Eg kan foreslå nokre samarbeidstiltak:

- Eg har nemnt at LLP vil setje i verk tiltak for å heve kvaliteten til dei små arkivinstitusjonane. Arkivverket sit inne med stor kompetanse på depot og formidling, og det vil vere naturleg for LLP å ta i bruk denne kompetansen når vi skal utvikle kurs for lokalarkiva og musea.
- Statsarkiva og dei interkommunale arkiva bør samarbeide på fleire område: Dei fleste IKA-ordningane har ikkje fått med alle kommunane i sine distrikt. Her kan statsarkiva spele ei nøkkelrolle, slik som Statsarkivet i Bergen gjorde då IKA Hordaland fekk med sin siste kommune: Etter at politikarane i Os kommune fleire gonger hadde vendt tommelen ned for medlemskap, gjennomførte statsarkivet ein inspeksjon og konkluderte med at tilstanden på ingen måte var tilfredsstillande. Eit av dei tiltaka som vart tilrådd var å bli med i IKA Hordaland. Og slik vart det.
- Arkivverket må generelt bli flinkare til å bruke dei etablerte organa og nettverka som finst på arkivsektoren. Dette gjeld fylkeskommunane, som er hovudaktøren i det regionale kulturvernarbeidet. Ein strategi for bevaring av privatarkiv må ha ei viktig forankring i fylkeskommunen, og må vere ein del av dei fylkeskommunale kulturplanane. Dette gjeld og dei interkommunale arkiva, som kjenner kommunane sine ut og inn. I staden for å sende brev til kommunane om avlevering av t.d. helserådsarkiv til statsarkiva, kan ein i samarbeid med IKA-ordninga lage ein prosjekt for innsamling av dette materialet og deponering av arkivet i eit interkommunalt depot. Eit slikt prosjekt vil gi eit betre resultat (i mange tilfelle vil IKA-folka vite meir om kor materialet finst enn den kommunelegen som får eit slikt brev), og for det andre vil det styrkje det store prosjektet: etablering av depotordningar i eller for alle kommunar.

Eg kunne ha halde fram med å foreslå samarbeidstiltak, men eg skal stoppe her. Eg har sannsynlegvis fått fram poenget: Eg ser ingen grunn til å operere med ei verd innanfor og ei verd utanfor.

Kollokvium om arkivkataloger

Deltakere: Hans Eyvind Næss (leder), Elin Jacobsen, Gudmund Valderhaug, Svein Carstens, Harald Hals og Roger Tronstad.

Deltakerne - hvorav tre statsarkivarer - valgte fagkollokviet istedenfor å gå tur.

Gruppen hadde en lengre meningsutveksling omkring de høyst forskjelligartede "kataloger" som utarbeides ved de enkelte arkiv-institusjoner. Gruppen mente at en arkivliste ikke nødvendigvis er en katalog, mens en katalog er en form for arkivliste som er forsynt med en innledning, beskrivelsen.

Gruppen var enig om at en katalog skal inneholde en beskrivelse av arkivet og en fortegnelse over innholdet i arkivet. Som grunnlag for framfinning av arkivsaker forsettes at de enkelte arkivstykker er forsynt med en identifikasjonskode, t.eks. et tall, bokstav eller kombinasjoner. Fortegnelsen forsettes oppsatt etter nærmere forklart systematikk.

Kataloginnledningen skal ikke være for lang, men alle kataloginnledninger må inneholde enkelte faste elementer. Bl.a. vil dette gjelde opplysninger om arkivtilblivelsen, avleveringer, serier og arkivstykker spesifikke for arkivet, lakuner, kassasjoner, arkivets fysiske tilstand bl.a. konservering foretatt i arkivet, saksgangsutvikling hos arkivskaperen, klausuleringer knyttet til arkivstykker oppgitt med spesifikke årstall når slike oppheves.

Administrasjonshistoriske innledninger skal være kortfattede og knytte seg til den periode arkivet dekker. Generelle administrasjonshistoriske innledninger skal sammen med annen relevant litteratur nevnes i innledningen til kataloginndelingen. Administrasjonshistoriske innledninger vil kun bli omfattende for unike arkiver; innledningen til katalogene i Riksarkivet vil derfor bli lengre enn innledningene til statsarkivenes arkivkataloger.

Statsarkivenes arkivkataloger t. eks. for sorenskrivere må vise til håndboks- og annen relevant litteratur. Følgelig er det nyttig om håndbøkene, t. eks. den som skrives for den lokale statsforvaltning, har fyldige administrasjonshistoriske kapitler.

Katalogene kan forsynes med appendix, som t. eks. lister over embetsinnehavere.

Referent: Hans Eyvind Næss.

Konserveringsutvalget - en orientering

De fleste av dere vil enten ha hørt eller lest om at det for tiden arbeides med en undersøkelse om konserveringsvirksomheten i Arkivverket. Riksarkivaren har oppnevnt et konserveringsutvalg som består av Anna Fornäs (RA), Kjell Bols (SAS), meg selv (SAB) og med Kjell Kleivane fra SAKo som formann. Det vil si at det er to medlemmer fra konserveringstjenesten og to arkivarer i utvalget. Utvalget ble oppnevnt for et år siden, og vi håper å levere rapporten i løpet av høsten.

Kleivane kunne ikke være tilstede i dag, så vi ble enig om at jeg skulle gi en orientering om utvalget - bakgrunn, problemer og innsamling. Fordi vi nå arbeider for fullt med de innsamlede opplysningene ble vi også enig om at jeg ikke kunne legge fram noen resultater (konklusjoner). Det er ennå for tidlig for dette, og det er ikke mulig å drøfte opplysningene i plenum. Så dette er en orientering og ikke et diskusjonsinnlegg.

Men i tillegg til denne orienteringen om utvalget, har jeg tatt meg den frihet til å trekke inn noen utenlandske paralleller. Jeg har gjort dette for å vise at bevarings- og konserveringsarbeid er en svært viktig side av arkivarbeidet, og er noe som drøftes andre steder enn rundt vår lille andedam i Norge. Det er vel heller en stor dam, men med få ender i Norge. Det er klart at vi har noen spesifikke problemer knyttet til bevaring og konservering, men mange av problemene vi er opptatt av finnes andre steder i verdenen. Jeg skal også se litt på tidligere arbeid.

Jeg skal dele opp innlegget i fire deler:

1. Jeg vil si litt om tidligere arbeid med konservering hos oss, men uten å gå i detaljer.
2. Jeg vil se litt ut over landets grenser, og se litt på et par undersøkelser andre steder.
3. Jeg vil gi en kort redegjørelse for bakgrunnen for konserveringsutvalget
4. Og til slutt vil jeg si litt om vår undersøkelse.

Tidligere arbeid

Allerede på det første seminaret i regi av Norsk Arkivseminar på Sund folkehøgskule i Inderøy for nøyaktig 16 år siden i dag, ble det diskutert flere sider ved konservering og restaurering av arkivsaker. Både Henry Pedersen og Brynjulf Fosse hadde innlegg om konserveringsteknikker og om papir som arkivmateriale.

Det har selvsagt i alle år, og i alle land med arkiv, vært drøftet forskjellige typer restaureringsteknikker og problemer knyttet til disse.

I de etterfølgende år dreide diskusjonene i Norge, og muligens andre land, over til å handle mer om selve profesjonen - konservering, og særlig om utdanning av konserveringspersonalet, og behovet for utstyr. Riksarkivaren nedsatte et konserveringsutvalg som avla rapport i 1984, og rapporten tok spesielt opp utdanning og utstyrbehov. Jeg burde kanskje nevne at det hadde vært et enda tidligere utvalg fra 1976, som avla rapport i 1977 om konservatorutdanning. Handlingsprogrammet denne gangen ble ikke fulgt opp på grunn av Riksarkivets byggesak, og vi hørte ikke mer til det etterpå. Men etter rapporten fra 1984 ble problemer knyttet til temaet tatt opp på etterfølgende Norske Arkivseminarer. I Hamar for 10 år siden hadde Kjell Bols et innlegg under tittelen "Konserveringsvirksomheten i Arkivverket i krise". Ifølge rapporten oppsummerte Knut Johannessen diskusjonen, eller frustrasjonen, slik: "*Ingen søker ledige stillingar, folk skaffar seg ikkje ny kunnskap. Lønnstilhøve, arbeids- og utstyrstilhøve er utilfredsstillande. Noko av dette kan løysast innanfor etaten, noko må vi ha gjennomslag for utanfor etaten for å komme vidare med. Det verkar heilt umulig å kunne løyse alt dette på ein gong. Vi må gå i gang med det som kan gjerast innanfor etaten sjølv om det vil koste pengar. Trass i alt har vi gode ressursar, sett i internasjonal målestokk dersom vi berre vil nytte dei...*".

Nå kan det argumenteres for at det fortsatt er kriser innenfor deler av konserveringsvirksomheten - og ikke bare innenfor Arkivverket, men også alle de andre arkiv utenom som vi har hørt om på dette seminaret. Men mye har skjedd de siste ti årene - både med intern- og ekstern opplæring av personale, arbeids- og utstyrforhold, og lønnsforhold - selv om det er langt igjen før man kan si seg tilfreds.

Konserveringsutvalgets innstilling fra 1984 så for seg en kraftig økning i stillinger til konserveringssektoren i løpet av det neste tiåret, mens vi faktisk har opplevd en *tilbakegang* i antallet.

I de siste årene har vi sett en ny dreining i diskusjonen om bevaring og konservering. Nok en gang er det arkivmassen som er kommet mer i fokus. Konserveringspersonalet har hele tiden arbeidet både med et stort konserveringsetterslep, og med en økende slitasje på et stort arkivmateriale. Etter hvert har etterslepet og den økende bruksslitasje blitt mer synlig for andre enn dem som er direkte tilknyttet konserveringsvirksomheten. Med en fordobling av arkivbestanden bare i Arkivverket siden begynnelsen på 1980-tallet, og en tilbakegang i konserveringspersonale, må man være blind for ikke å se problemene.

På en rekke arkivseminarer - og ikke bare i Arkivverket - har man drøftet håndtering av arkivmateriale, konserveringsteknikker, og gamle og nye bevaringstrategier med blant annet overføring til andre medier i tillegg til det som alltid har vært et viktig prosjekt - mikrofilming.

Her på Norsk Arkivseminar vil mange huske Yngve Nedrebø's innlegg i Tromsø i 1993 om Scanning - prosjekter og framtidsutsikter. På det siste seminaret i Hurdalssjøen i 1995 hadde Svein Warberg et viktig innlegg om mikrofilming, og deretter hadde Anne Marie Bøhmer og Brita Nyquist et vidt favnende innlegg om flere sider ved arkivpleie. Noen av punktene fra dette siste innlegget har vært innkapslet i arbeidet til vårt konserveringsutvalg.

Omverdenen

Etter denne noe overfladiske kommentar til tidligere arbeid, har jeg lyst til å kaste ett blikk utenom Norge. Bevarings- og konserveringsvirksomhet i særdeleshet er noe som har et internasjonalt perspektiv. Det er alltid nyttig å se hvordan andre land opplever og takler de samme problemene. Vi vet at det er rikholdig litteratur om bevaring og konservering, og at de fleste av våre konserveringsverksteder abonnerer på et eller flere tidsskrifter. I tillegg er det egne konferanser og seminarer for konserveringspersonale, og mange - ikke alle - fra vårt konserveringspersonale har deltatt på

internasjonale møter. Det er viktig å høste erfaringer fra arbeid i andre land, som kanskje har større ressurser og andre erfaringer enn hos oss. Utveksling av erfaringer burde gå begge veier, men fordi vi er et lite land med en skamfull historie når det gjelder å publisere på fremmede språk, virker vi litt mer innadvendt enn vi egentlig er. Foreløpig kan vi muligens lære fra utlandet, mens de kan lære lite av oss.

Allerede på slutten av 1970-tallet begynte man i flere land å revurdere bevarings- og konserveringsstrategier. Det var to hovedgrunner: den ene var tilgang på ny teknologi, men den viktigste grunnen var en reduksjon i finansiering for det som ble sett på som kultur- og utdanningsprosjekter.

Dette ble svært tydelig på 1980-tallet i land som Storbritannia (under Thatcher) og i USA, begge under høyre og republikansk politisk ledelse. Det samme skjedde f.eks. i Australia - og kanskje også i andre land. Med mindre penger tilgjengelig og med krav til større kosteffektivitet, måtte ledere av arkivinstitusjoner, bibliotek og museer se på prioriteringene og strategiene.

Heldigvis for noen falt denne reduksjon i økonomisk støtte sammen med en vekst i nye teknologiske vinninger - alt fra scanningsteknikker til massivt avstyringsutstyr.

Denne utviklingen - mindre penger til "kultur"-institusjoner og større krav til kosteffektivitet økte på 1980- og 1990-tallet, og dette har ført til noen større undersøkelser som har tatt opp både bevarings- og konserveringsvirksomhet på bredere basis.

Såvidt jeg forstår har både Sverige og Danmark foretatt kartlegginger, og i Danmark har det vært en etterfølgende omorganisering. I Danmark ble det f.eks. i 1995 satt i gang et pilotprosjekt for å kartlegge tilstanden til den nasjonale arkivmassen. Arkivaliene ble klassifisert, først etter en arkivfaglig og forskningsmessig prioritering, og deretter etter en konserveringsfaglig prioritering. A-klasse arkivalier var det som var a) av forskningsmessig høy prioritet, b) og/eller eldre enn 1660, c) og/eller har høy bruksfrekvens, d) og/eller fungerer som inngangsnøkler til arkiv og e) hører til de sønderjyske provinser omkring eller etter gjenforeningen i 1920.

Det fantes M-arkivalier - det som er av museal verdi.

A-klassifiserte arkivalier etter en konserveringsfaglig vurdering ble delt i 2 overordnede grupper:

- a) arkivalier hvis bevaringstilstand under de gitte oppbevarings- og bruksbetingelser forringes så mye at deres informasjonsinnhold vil være truet innen en kortere tidsramme (dårlig papir, blekksyre, slitt, revet, sopp osv.)
- b) arkivalier som ikke vil bli forringet innenfor en lengre tidsramme.

På denne basis ble det foretatt en imponerende detaljert studie av et stort (1 %) utvalg av danske arkivalier. Når det gjaldt konservering, ble det regnet ut hvor mye tid som måtte brukes under konserveringen. En foreløpig rapport foreligger, og den samlede tilstandsvurderingen inngår som et hovedelement i arkivverkets handlingsplan for 1997-2000. Dette er bare en type undersøkelse i Danmark. Andre utvalg er nedsatt for å se på bevaring og konservering.

Jeg ønsker å trekke fram en annen utenlandsk undersøkelse før vi ser nærmere på vår egen. Fra april 1996 og fram til april 1997 ble det foretatt et forskningsprosjekt i Storbritannia under tittelen "National Preservation Policy: policies and practices in archives and record offices."

En spørreliste ble sendt ut til 290 arkiv, og i tillegg ble dette fulgt opp med intervjuer, besøk, samt en granskning av tilgjengelig litteratur. Prosjektet tok for seg bevarings- "management", hvem som hadde ansvar for bevaring, ressurser, prioriteringer og utvelgelse av hva som skulle konserveres, tilgang til nye medier for bevaring, klimakontroll, konserveringsutstyr, fotokopiering, konserveringspersonalets plass i systemet, digitale media - både konservering av digitale media og bruk av digitale media til å begrense bruk av originalmateriale, "housekeeping" (det som går på rengjøring av magasinene og bygg), overvåking, kriseplaner og samarbeid mellom arkiv og bibliotek.

For konserveringspersonalet som har deltatt i vår undersøkelse, vil de kjenne igjen flere områder som det norske og britiske spørreskjema har til felles. Kartleggingsbehovet har mange likhetspunkter, og problem-

stillingene som man ønsket å få svar på, er i flere tilfelle de samme. Rapporten fra den britiske undersøkelsen forelå etter at vi var kommet i gang, og den inneholder ikke bare resultatene av spørreundersøkelsen, men også de mer langsiktige retningslinjer for arkiv som ønsker å utvikle sin egen bevaringspolicy(?), pluss en foreslått ramme for en nasjonal bevaringsstrategi for både arkiv og bibliotek i Storbritannia.

Den britiske undersøkelsen skiller seg ut fra vår norske ved at den inkluderte forskjellige typer arkiv - alt fra det som svarer til vårt arkivverk, til lokale, kommunale, private og universitetsarkiv. Men den gir et interessant sammenligningsgrunnlag.

Flere av svarene i Storbritannia kunne godt ha vært engelske oversettelser av norske svar, og de understreker det vi allerede visste, men lett kan glemme, at vi arbeider med noen av de samme problemene enten vi arbeider i Tromsø og Hamar, eller York og London. Men det er selvsagt noen spørsmål og områder som er annerledes.

Jeg har ikke tid til å gå mer i detalj når det gjelder disse utenlandske rapporter - de som er spesielt interessant, kan lese dem selv. Men jeg synes det var viktig å nevne dem for å sette vårt konserveringsutvalg i et litt større perspektiv. Bakgrunnsnotatene for det norske utvalget fra flere i ledelsen, tar opp punkter og problemer som man kan kjenne igjen i de utenlandske undersøkelsene - selv om notatene er utvilsomt skrevet ut fra den norske virkeligheten.

Bakgrunnen for konserveringsutvalget i Norge

La oss returnere til Norge og se litt på bakgrunnen for opprettelsen av det siste konserveringsutvalget.

Riksarkivaren tok i oktober 1996 initiativ til å se nærmere på både vår konserveringspolitikk og konserveringsvirksomhet. Han spurte bl.a. om disse stod i rimelig forhold til den bemanning vi setter inn og de ressurser vi bruker totalt på konservering. Det andre utgangspunkt for Riksarkivaren var den stillingsmessige situasjon. Jeg siterer: *"Hvordan skal vi forholde oss til det faktum at Kongsberg ikke har*

konserveringsstillinger, mens Tromsø bare har 1 stilling og altså ikke noe konserveringsfaglig miljø i det hele tatt...". Han trodde det ville ta flere tiår før vi fikk tre nye stillinger til konservering - som er det minste vi må ha. Det var med bakgrunn i denne situasjonen at han ønsket en undersøkelse om konserveringsvirksomheten. Før man kunne vurdere behovet for enten en spesialisering av enkelte deler av konservering på færre steder eller en annen form for omorganisering, trengte han en bred utredning først. Flere andre i ledelsen ble bedt om å lage notater, og disse ble lagt fram i flere av statsarkivarenes arbeidsutvalgsmøter.

Det ble understreket at man ønsket ledelsens tanker i begynnelsen for å klargjøre problemstillingene, men konserveringspersonalets synspunkter var selvsagt viktige og skulle samles inn etterpå.

Det foreligger 6 viktige notater om konserveringstjenestene som tar opp en rekke spørsmål. Knut Johannessen starter med fire sentrale problemstillinger:

1. Hva er arkivkonservering i 1997?
2. Hvilke oppgaver utfører Arkivverkets konserveringspersonale i 1997?
3. Hvilke alternativer har vi til konservering, og hvordan påvirker det prioriteringene?
4. Hvordan kan vi rekruttere og bygge opp konserveringskompetanse ?

Han utdypet alle disse spørsmål i et notat. Alle de øvrige notatene understreket viktigheten av konserveringstjenestene. Det ble bl.a. påpekt at strategiplanen for statsarkivene 1994-1997 understreket betydning av en styrking av konserveringstjenestene. Økningen av arkivbestanden, uten økning i personale ble nevnt. Men behovet for mer informasjon enn det er mulig å lese ut fra Arkivverkets årsmeldinger og statistikk var stor. Det var enighet om at man måtte oppnevne en arbeidsgruppe som kunne kartlegge konserveringsvirksomheten i Arkivverket.

Et mandat ble drøftet og vedtatt i mai 1997. Utvalget fikk 7 hovedområder som det skulle kartlegge:

- 1 - beskrive konserveringspersonalets plassering i organisasjonen i hver enkelt institusjon, og spesielt beskrive ansvarsforhold knyttet

til prioritering av arbeidsoppgaver

2. - beskrive samtlige oppgaver som konserveringspersonalet utfører, og dimensjonere dem
3. - beskrive utviklingstrekk og endringer, særlig innenfor de siste fem år (1992-1996)
4. - beskrive de konserveringsfaglige oppgavene spesielt og gjøre rede for hva slags arkivmateriale som er prioritert til behandling de siste fem år
5. - beskrive metoder og materialbruk i hovedtrekk, med vekt på fellestrekk og ulikheter mellom verkstedene
6. - bearbeide foreliggende konserveringsstatistikk med sikte på å tydeliggjøre hvilke resultater som er oppnådd og lage forslag til en forbedret statistikk
7. - gi en kortfattet oversikt over status for tiltak som er gjennomført i hvert enkelt statsarkiv for å redusere bruken av originalmateriale.

Mandatet er omfattende, og det krevde mye arbeid å finne ut hvordan vi skulle kartlegge alt dette.

Dette var bakgrunnen for konserveringsutvalget. Jeg kan til slutt si litt om arbeidet, men uten å drøfte resultatene siden arbeidet pågår.

Utvalget har hatt fire møter så langt - og etter de første to møtene i Kongsberg og Oslo ble det utarbeidet et omfattende spørreskjema som i desember i fjor ble sendt ut til alle konserveringsverkstedene i Arkivverket. Spørreskjemaet tok opp bevaringsstrategier og ikke bare konserveringsvirksomheten. Det er 106 spørsmål som måtte svares og noen av svarene krevde svært mye arbeid. Vi vet at det var et ork, og at vi ikke var de fire mest populære personer i arkivverket mens konserveringspersonale samlet inn opplysningene. Men skjemaene ble besvart av alle. Vi gikk til og med ut med tilleggsspørsmål og måtte følge opp med noen samtaler der vi ikke hadde formulerte oss tydelig nok eller hvor svarene var mangelfulle. Det er et betydelig arbeid konserveringspersonalet har lagt ned i svarene, og vi har takket for dette - og takker igjen i plenum.

Jeg kan ikke referere til alle spørsmål, men de ble delt i følgende 8 hovedområder:

1. Konserveringspersonalets plassering i organisasjonen i hver enkelt institusjon - beskrivelse av ansvarsforhold knyttet til prioritering av arbeidsoppgaver:
 - antall tilsatte
 - styringsorganer
 - inspeksjoner
 - depotoppgaver
 - prioritering
 - lederrolle og arbeidsfordeling.

2. Konserveringspersonalets arbeidsoppgaver som ikke fremkommer i statistikkoversikter:
 - klimakontroll
 - innkjøp m. v.
 - egenutvikling
 - faglig utvikling av ulike karakterer
 - utstillinger
 - lesesalstjeneste, saksbehandling og depot
 - tekniske oppgaver m. v.
 - andre oppgaver
 - dimensjonering av nevnte arbeidsoppgaver
 - endringer i perioden.

3. Utviklingstrekk og endringer - særlig i de siste fem år (1992-1996):
 - stillingsstruktur ved konserveringsverkstedet
 - utstyr
 - status ved verkstedene
 - bestandsoversikt og antall brukerforespørsler.

4. Hva slags arkivmateriale er prioritert i perioden 1992-1996?
 - prioriterte arkivskapere
 - restaurert arkivmateriale.

5. Materiale og materialbruk.
 - Gi en beskrivelse av metodene som brukes i forbindelse med ;
 - Gi en beskrivelse av materialbruk når det gjelder valg av ;

6. Tiltak som er gjennomført ved de enkelte institusjonene for å begrense bruken av originalmateriale:

- mikrofilmet materiale
- Teleslekt-prosjektet
- kirkebokkopier
- andre papirkopier
- mikrofilming av panteregistrene og pantebøkene
- edb-registrert materiale
- reader-printere
- kopimaskiner
- lesesalsgjester og bruk av originalmateriale
- originalmateriale til bruk i saksbehandling
- hvordan oppbevares originalmateriale i magasinene
- andre forebyggingstiltak.

7. Bevaringsstrategi:

- sikkerhet og overvåking
- kriseplan
- annen planlegging.

8. Bibliotek.

I tillegg til dette ble det sendt ut et skjema om konserveringsstatistikk som skulle føres i de første 6 måneder i år før de blir sendt inn til oss.

Dette med konserveringsstatistikk er et tema for seg og noe som forårsaker livlige diskusjoner - sist da konserveringspersonalet møttes i Kristiansand i april i år, men jeg tror at alle er enig i at vi må kunne finne fram til en felles måte å føre statistikken på. Et hovedproblem innen konservering er at man har brukt forskjellige termer for de samme arbeidsoppgaver, slik at det har vært vanskelig - for ikke å si umulig - å kunne sammenligne statistikken. Konserveringspersonalet må selv bli enig om hvordan de skal løse dette problemet.

Nå har konserveringsutvalget allerede bearbeidet svarene som er kommet inn, og vi driver med å finpusse på enkelte områder. Jeg sa at jeg ikke kunne drøfte resultatene - og det skal jeg ikke, men jeg kan si at det er både store likheter og store forskjeller fra verksted til verksted. En annen

ting er også svært tydelig. Konserveringspersonalet er akkurat som poteten - det kan brukes til alt - og blir brukt deretter.

Noen ord om kriseplaner. En undersøkelse viser at 54 % av arkiv-institusjonene i UK hadde slike, og 32 av disse hadde vært i bruk gjennom de siste 10 årene. Vi har ikke funnet noen slike planer i Norge.

Utvalget håper å bli ferdig med kartleggingsrapporten i løpet av høsten, og da kan ledelsen igjen ta opp strategiplanene for bevarings- og konserveringsvirksomheten. Men dette er noe som ikke bare gjelder ledelsen og konserveringspersonalet - det gjelder oss alle som bruker og sliter på originalmaterialet.

Helt til slutt har jeg lyst til å nevne noe som vi ikke har drøftet, forholdene utenom Arkivverket - i arkivverden utenom som vi hørte om i går. Det burde være et tankekors for alle som har ansvar for arkiv at det ikke finnes en eneste konserveringsstilling ved arkivene utenfor Arkivverket. Tilstanden til den store arkivmassen vi har hørt om, og hvordan konserveringsproblemet kan bli løst, er noe som bør drøftes.

Kjell Bols:

Konservering, konserverings- og arkivskader

Kjell Bols definerte først hva som forstås med begrepet “konservering”, og gjorde rede for betydningen av hele det fysiske miljøet arkivene befinner seg i.

Han kommenterte deretter en serie med lysbilder der det var gitt eksempler på:

- soppskader
- fuktskader
- brannskader
- rifter og skader påført gjennom bruksslitasje
- limskader
- skader etter bruk av limbånd
- skader ved at innbindingen hadde krympet.

Utstyr som kan påføre skader:

- kopimaskinen der ryggen på protokollen blir knekket
- den “protokollvennlige” kopimaskinen, som kanskje ikke er spesielt vennlig mot protokollene.

Og det ble vist eksempler på uheldig oppbevaring:

- protokoller som står skeivt i hyllene
- overbelastede hyller
- overfylte bokser
- halvfulle bokser, der arkivmaterialet blir liggende i rull.

Norsk Arkivseminars generalforsamling 1998

Dagsorden

1. Valg av referent.
2. Valg av møteleder.
3. Valg av tre personer til å underskrive protokollen.
4. Styrets beretning.
5. Regnskap.
6. Utredning: "Norsk Arkivseminar sted og tid, finansiering og frekvens, rapport".
7. Valg av nytt styre.
8. Valg av revisor.

På vegne av styret presenterte Christopher J. Harris dagsorden, og ledet første del av generalforsamlingen.

1. Valg av referent

Ola Barlaup (RA) ble valgt.

2. Valg av møteleder

Styret foreslo Eli Fure som møteleder. Hun ble valgt.

3. Valg av tre personer til å underskrive protokollen

Geir Sunde, Rita Reitan Lia og Solfrid Helland Herre ble valgt.

4. Styrets beretning

I perioden 1995-1998 har styret for Norsk Arkivseminar hatt følgende sammensetning:

Styremedlemmer:

Christopher John Harris - Statsarkivet i Bergen

Tom Myrvold - Statsarkivet i Bergen

Mona Ulvesæter - gjennom ekteskap forvandlet til Mona Handeland - SAB

Harald Hals - Statsarkivet i Oslo

Oddleif Hodne - Statsarkivet i Kristiansand

Varamedlemmer:

Synøve Bringslid - Statsarkivet i Bergen

Johanne Mjelstad - Statsarkivet i Bergen

Ragna Neteland - Statsarkivet i Bergen

Per Kristian Heggelund Dahl - Statsarkivet i Oslo

Marie-Françoise Peersen - Statsarkivet i Kristiansand

Et arbeidsutvalg for seminaret ble etter vanlig praksis konstituert av representanter for institusjonen som står for arrangementet. Arbeidsutvalget har bestått av følgende personer: Christopher John Harris, Tom Myrvold, Mona Handeland (fram til februar 1998), Johanne Mjelstad, Synøve Bringslid, Ragna Neteland og Yngve Nedrebø. På grunn av flytting og en langvarig sykemelding har det meste av arbeidet falt på CJH, SB, TM, JM, og YN.

Arbeidsutvalget ble konstituert 21.10.1997 og har hatt 10 møter fram til seminaret. Dette utvalget har stått for den faglige og praktiske planlegging av seminaret.

5. Regnskap

Regnskapet for Norsk Arkivseminar 1995 ble lagt fram sammen med revisors rapport. Regnskapet viste en beholdning på kr. 3.098,85 ved utgangen av 1995. Revisor har i sin rapport, datert 5. mai 1998, slått fast at alle bilag og poster opp til utgangen av 1995 var blitt kontrollert og funnet i orden, "bortsett fra at et ørebeløp uten praktisk betydning mangler nederst på side 4 i regnskapet".

Revisor anbefalte derfor "at kassereren gis ansvarsfrihet for regnskapsperioden til og med 1995."

Regnskapet ble godkjent.

Regnskap for Norsk Arkivseminar 1995:

Driftsregnskap

Inntekter kr.213.157,07

Utgifter kr.210.791,50

Saldo (overskudd) kr. 2.365,57

Balanse

Inngående saldo

pr. 31.12.1994 kr. 26.047,07

Overskudd 1995 kr. 2.365,57

Utgående saldo

pr. 31.12.1995 kr. 28.412,64

6. Utredning II "Norsk Arkivseminar sted og tid, finansiering og frekvens, rapport"

Møteleder Eli Fure gikk ut fra at møtedeltakerne hadde hatt anledning til å gjøre seg kjent med innstillingen fra Bøe-utvalget, men gav innledningsvis ordet til Kari Bøe og ba henne om å gjengi hovedpunktene i utredningen.

Kari Bøe gjorde først rede for bakgrunnen for utredningen. På forrige generalforsamling var det etter initiativ fra Jørgen Marthinsen nedsatt et

utvalg for å se på “stedsvalg, tidspunkt og frekvens for Norsk Arkivseminar”. De skulle også vurdere publiseringsformen for seminarrapporten. Bakgrunnen var et ønske om å videreføre Norsk Arkivseminar med arrangement hvert annet år og med størst mulig deltakelse fra Arkivverket.

For å kunne sikre arkivseminarene var det viktig å hindre at de priser seg ut. Utvalget hadde dermed oppfattet sin oppgave som å undersøke mulighetene for å gjøre dem ”billigere”.

Kari Bøe var valgt til utvalgets formann. Med seg hadde hun Liv Mykland og Sigrun Øverland.

Utvalget hadde arbeidet ut fra de gitte forutsetningene, og hadde sett på

- reisekostnader
- kostnader til innkvartering.

Drøftingen går over 16 sider i utvalgsinnstillingen, og Kari Bøe nøyde seg under Generalforsamlingen med å gi et kort resyme.

Utvalget har hentet inn opplysninger om de siste seminarne. Reisekostandene viser seg å utgjøre en stor del av totalutgiftene ved seminarne. Med en overvekt av Arkivverkets medarbeidere i Østlandsområdet, vil det bety at det å skulle flytte alle disse med fly blir dyrt. Det ble derfor naturlig å se på kurssteder i Østlandsområdet. Utvalget hadde sendt ut brev til en rekke kurssteder for å få hentet inn tilbud. Disse er blitt beskrevet i innstillingen, og utvalget har pekt ut et bestemt sted, Sanner hotell, Gran, som de anbefaler for det nye styret.

Det siste spørsmålet gjaldt publiseringsformen. Utvalget foreslo at det ble laget en instruks, slik at arbeidet med publisering av rapporten ble lettere.

Møteleder takket for redegjørelsen, og åpnet for debatt. Taletid ble satt til 5 minutter.

Hans Eyvind Næss pekte på at norsk arkivverden var mer enn norsk Arkivverk. Noe av det viktigste i neste århundre var å samle arkivverdenen. Viktig er også AMB-samarbeidet (arkiv, museum og

bibliotek). Disse andre sektorene har store kongresser hvert annet år, ofte med opp til 500 deltakere. Der kan man få kontakt med departement, naboland osv. Man kan nå tenke seg en tilsvarende utvikling innenfor Arkivverdenen.

Om stedsvalget ville ikke Næss ha så sterke meninger, men pekte på egne positive erfaringer med Storefjell. Er i utvalgsrapporten nevnt blant de billige, og ligger kort vei fra Oslo med buss.

Næss hadde utformet forslag som han ville skulle oversendes det nye styret: *“Norsk Arkivseminar tar kontakt med LLP med det formål å forsøke i samarbeid å arrangere en konferanse for hele det organiserte Arkiv-Norge i år 2000. De samarbeidende parters behov for egne særmøter blir å ivareta innenfor rammen av felles opplegg. Målsetningen med felleskonferansen er å styrke og synliggjøre Arkiv-Norge faglig, fagpolitisk og fagsosialt. Skulle konferansen bli og holdt og blir vellykket søkes det gjentatt hvert annet eller tredje år.”*

Jørgen Marthinsen understreket at vi var på *Arkivverkets seminar*, med inviterte gjester. Det har vært Arkivverkets seminar siden 1980, da det ble omgjort fra Arkivarforeningens seminar.

Marthinsen berømmet utredningen som meget god. De hadde funnet fram og presentert relevante data, data som også vil kunne brukes i den videre diskusjonen. Den var forbillig og et mønster for lignende utredninger i Arkivverket.

Den er et meget godt bidrag til å bevare og utvikle Norsk Arkivseminar. Og det er dette som er hensikten: at Norsk Arkivseminar skal overleve. Det kan tenkes at det blir lagt til et og samme sted flere seminarer etter hverandre. Men situasjonen kan endre seg, andre løsninger vil måtte vurderes fortløpende. Det er et kollektivt ansvar å holde liv i Norsk Arkivseminar. Stedsvalget for det neste arkivseminaret overlates til det nye styret, men det nye styret bør oppfatte Bøe-utvalgets innstilling som føringer. Til innlegget fra Næss påpekte Marthinsen at vi måtte unngå å rive ned noe som siden 1976 hadde vært en suksess. Det må være andre som tar opp spørsmålet om en større arkivkonferanse. Det vil være naturlig å la Riksarkivaren se på det spørsmålet.

Eilert Bjørkvik kom med bemerkninger til spørsmålet om stedsvalg. I innstillingen står det at seminaret bør holdes i "hyggelige omgivelser". Noe av sjarmen er nettopp i det ambulerende, å kunne se og oppleve andre steder. Man hadde også fått mulighet til å besøke andre institusjoner. Bjørkvik var derfor redd for å låse seminaret til et fast sted, og spurte om forslaget kom fordi det var behov for innsparinger. Han mente at det kunne tenkes andre og bedre muligheter for å spare enn akkurat her.

Ole Kolsrud var enig i at rapporten var god, men samtidig enig med Bjørkvik om at noe av sjarmen med seminarene er at man kommer seg rundt til forskjellige steder. Når det ble til et poeng at utredningen skulle være med på å sikre at Norsk Arkivseminar skulle overleve, ville han peke på at han aldri hadde følt at det var noen fare for at det skulle dø. Han ba om at man tenkte nøye gjennom hva man ville tape ved å låse stedsvalget. Hans konklusjon var at man burde ta seg råd til å bruke pengene på å sende de ansatte ut.

Kari Remseth pekte på at det ikke var romsligere med kompetansemidler ute i statsarkivene enn i Oslo-området, og at det for disse ikke ville bli noen innsparinger på å legge Norsk Arkivseminar fast til Østlands-området.

John Herstad slo fast at debatten var viktig, fordi seminarer koster penger. Men han understrekte også at det ikke fantes føringer fra Riksarkivaren om resultatet av debatten. Han ville imidlertid påpeke at det kunne bli vanskelig med et dyrt Norsk Arkivseminar i år 2000. Det ville kollidere med Nordiske Arkivdager våren 2000, og internasjonale arkivdager i Sevilla om høsten. Det nye styret burde derfor vurdere den totale situasjonen for år 2000. Men poenget hans var at han ikke hadde sterke synspunkter på fast eller ambulerende plassering av Norsk Arkivseminar.

Møteleder slo fast at det ikke hadde tegnet seg flere debattanter, og at generalforsamlingen kunne anse seg ferdige med drøftingen av rapporten fra Bøe-utvalget.

7. Valg av nytt styre

Det forelå ett forslag til sammensetning av nytt styre. Fire av styremedlemmene var på valg, to for to perioder, to for en periode. Christopher Harris ble ved forrige generalforsamling valgt for to perioder, og stod derfor ikke på valg denne gangen. Tilsvarende var fire av varamedlemmene på valg, to for to og to for en periode. Synnøve Bringslid var valgt for to perioder forrige gang, og var følgelig ikke på valg. Forslaget til nytt styre så slik ut:

Styremedlemmer:

Roger Tronstad, Statsarkivet i Kristiansand for 2 perioder,
Marie-Françoise Peersen (SAK) for 1 periode,
Kari Benedictow (RA) for 2 perioder,
Ellen Martol (RA) for 1 periode,
Christopher John Harris (SAB) for 1 periode (ikke på valg).

Varamedlemmer:

Tove Watnedal (SAK) - 2 perioder,
Per Inge Nilssen (SAK) - 1 periode,
Wilhelm Lange (RA) - 1 periode,
Svein Warberg (RA) - 1 periode,
Synøve Bringslid (SAB) - 1 periode.

Det nye styret ble valgt ved akklamasjon.

8. Valg av revisor.

Styret foreslo som ny revisor Eilert Bjørvik, Statsarkivet i Trondheim. Han ble valgt ved akklamasjon.

Program for Norsk Arkivseminar 1998

Onsdag 3. juni:

- 11.30 Avreise fra Hjellesstad kai med M/S "Midhordland"
11.30-15.45 Lunsj/registrering/orientering om turen og båten
15.45 Ankomst Rosendal/innkvartering
17.00-18.15 Middag
18.30 Åpning av seminaret
18.30-19.00 Arkivverket i Kulturnett Norge (John Herstad)
19.00-19.20 Kataloginnledningen som litterær genre (Lars Kalvik)
19.20-19.30 Kataloginnledninger, sett fra et brukersynspunkt (Liv Mykland)
19.45-21.00 Guida utflukter til Baroniet og Skåla kyrkje

Torsdag 4. juni:

- 09.00-09.35 Arkivverket i en digital fremtid - finnes vi, hvor er vi, hva driver vi med? (Yngve Nedrebø)
09.45-11.30 Arkivverkets forhold til forvaltningen (Kari Remseth, Jon-Atle Haugen, Martin Bould og Torkel Thime)
12.00-12.45 Arkivverda utanfor (Gudmund Valderhaug)
13.00-14.30 Lunsj
14.30-18.30 Ekskursjon Maurangernipa (889 m.o.h.)
Alternativ 1: Baroniet/Skåla kyrkje/Skåluren.
Alternativ 2: Arbeidsgruppe om kataloginnledninger
19.30-22.00 Festmiddag

Fredag 5. juni:

- 09.00-09.45 Konserveringsutvalget – en orientering (Christopher John Harris)
10.00-10.45 Konservering, konserverings- og arkivskader (Kjell Bols)
11.00-11.45 Norsk Arkivseminars generalforsamling
12.00-13.00 Lunsj/utsjekking/avreise

Deltakerliste for Norsk Arkivseminar 1998

Bergen Byarkiv:

Nilsen, Mona

Interkommunalt Arkiv i Hordaland:

Krüger, Randi

Valderhaug, Gudmund

Riksarkivet:

Aas, Anne Marie Ranum

Aker, Randi

Barlaup, Ola

Benedictow, Kari Bakke

Bould, Martin

Breivik, Tor

Brennhovd, Anne

Bøe, Kari

Bøhmer, Anne Marie

Carlsen, Nina Hveem

Flinstad, Eva

Fønnes, Ivar

Fornäs, Anna

Fure, Eli

Hals, Anne

Haugen, Jon Atle

Herstad, John

Isaksen, Kirsten

Johannessen, Knut

Kolsrud, Ole

Kongssund, Anita

Lange, Vilhelm

Larsen, Anne Brit

Leon, Alexis

Lia, Rita Reitan

Løvli, Øygunn Fadnes

Mangset, Dag

Marthinsen, Jørgen H
Martol, Ellen Elster
Moe, Trygve
Nakken, Alfhild
Rahman, Hasib
Randsborg, Hege Brit
Røgeberg, Kristin
Sprauten, Knut
Sunde, Geir
Warberg, Svein
Zahl, Ketil J.
Ødegaard, Øyvind
Østrøm, John Erik

Statsarkivet i Bergen:

Bringslid, Synøve
Flakstad, Rikke
Handeland, Mona
Harris, Christopher John
Knoph, Cecilie Skauge
Mjelstad, Johanne
Myrvold, Tom
Nedrebø, Yngve

Statsarkivet i Bergen, Registreringsenheten på Voss:

Anthun, Gunnlaug
Eggereide, Solveig
Herre, Solfrid Helland
Hovda, Gerd Nesheim
Johnson, Ragnhild
Rokne, Ingrid

Statsarkivet i Hamar:

Fjeld, Ivar
Grindal, Bjørg Aa
Kleven, Unni Merethe
Knai, Greta
Syversen, Olav

Statsarkivet i Kongsberg:

Haugerud, Marthe-Rigmor
Skistad, Knut

Statsarkivet i Kristiansand:

Mykland, Jenny
Nilssen, Per Inge
Peersen, Marie-Françoise
Slettefed, Trond
Tronstad, Roger

Statsarkivet i Oslo:

Berntsen, Toril
Hals, Harald
Kalvik, Lars
Nordbyhaug, Kirsten
Skaaraas, Ole
Skjønhaug, Svein Erik
Vøien, Jon Are

Statsarkivet i Stavanger:

Bols, Kjell
Herland, Ingrid
Hinna, Lone
Johansen, Kari Anne
Jåsund, Anne Karin
Næss, Hans Eyvind
Oftedal, Ivar
Paulsen, Ivar Bjarne
Thime, Torkel
Vagle, Kjetil
Øksnevad, Eli
Øverland, Sigrun

Statsarkivet i Stavanger, Registreringsenheten:

Førland, Anne Elise
Hansen, Oddbjørg

Reiarnes, Bjørg Johanne
Tjøtta, Hilde Fleisnes

Statsarkivet i Tromsø:
Carstens, Svein

Statsarkivet i Trondheim:
Aune, Sølvi Koth
Berg, Jan Harald
Bjørkvik, Eilert
Haugseth, Grethe
Jacobsen, Elin
Lein, Bjarne
Martinsen, Kristin Fjeldvig
Remseth, Kari
Vårum, Kristin

Sum: 102

Norsk Arkivseminar 1998 i Rosendal – en oppsummering

Da vi fikk oppdraget med å utgjøre hovedtyngden av arrangementskomiteen for Norsk Arkivseminar 1998, fant vi raskt ut at Rosendal måtte være det rette stedet å legge arrangementet til. Rosendal er en verdig representant for vestnorsk natur, der fjorder og øylandskap møtes med fjell og breer. I tillegg er Rosendal vidt kjent for sine mange og flotte kulturminner. Og når den vestnorske våren er på sitt flotteste, er Rosendal også full av blomster i nær sagt alle farger. Kort fortalt, vi gledet oss til å vise fram en perle.

Selvsagt var vi klar over at vi måtte kalkulere med flere usikre momenter. Vestlandet i tåke og regnvær gir langt fra den opplevelsen som det samme landskapet badet i strålende sol under tindrende blå himmel. Derfor var det viktig for oss å velge riktig tidspunkt. Metereologisk statistikk ble konsultert, og vi fikk våre egne erfaringer fra skoledagene bekreftet, de siste tre ukene før eksamen midt i juni er de tørreste og de mest solrike Vestlandet kan oppvise. Vi mente å velge med stor omhu, og kom til at første uke i juni statistisk sett var den sikreste for godt vær og sol.

Arrangementet ble lagt til Rosendal Fjordhotell 3. til 5. juni 1998. Vi ville ha et program som skulle ta hensyn til og gjøre bruk av omgivelsene, og ville legge inn utflukter til kulturhistoriske severdigheter, men også gi anledning til fysiske utfordringer i form av fjellturer og breturer. Og interessen for seminaret virket upåklagelig, vi fikk langt over 100 påmeldinger. For arrangøren så derfor alt lovende ut. Vi skulle hente flertallet av deltakerne på Flesland flyplass, få kjørt dem til Hjellesstad kai, for derfra å reise med veteranbåten Midhordland gjennom øylandskapet sørøstover og inn Hardangerfjorden, til vi kunne legge til ved kaien på Rosendal Fjordhotell.

Det vi ikke tenkte på, var at månedsskiftet mai/juni også har innspurten for alle tenkelige lønnsforhandlinger. Etter mange år med moderasjonslinje og rolig forhandlingsklima, var det kanskje naturlige tanker. Men så

fikk vi våren 1998 det oppgjøret som rimeligvis i lang tid framover vil bli husket som det tøffeste. Streiker, aksjoner og blokader ble dagens orden. Snart var det streik i en sektor, og når man kunne puste lettet ut fordi den konflikten var over, så kom det meldinger om fare for nye i beslektede bransjer. Ingen skulle kunne ta noe for gitt.

Arrangementskomiteen så med stigende uro på de kaotiske tilstandene, for vi var avhengige av at fly, buss og ferje gikk parallelt. Og på et tidspunkt så vi for oss at hele arrangementet måtte avlyses, fordi det kunne bli fly- og busstreik på samme tid. Busstreiken var et faktum, men vi hadde gjort avtale med transportør som ikke var direkte berørt av konflikten, og kvelden før arrangementet skulle begynne, kunne vi roe oss ned med garantier om at alt var under kontroll, og at bussene ville stille som forutsatt på Flesland, til riktig tid.

Den første meldingen i nyhetene den følgende morgen var at "vår" transportør var satt under blokkade for angivelig streikebrytersk virksomhet. Det ble rapportert om slagsmål og høy temperatur. Frontene var uforsonlige. Det å transportere bortimot 100 mennesker fra Flesland til Hjellesstad med buss er en grei oppgave. Den er også overkommelig med minibuss. Men når det oppstår kaos, og "alle" skal ha fått i minibusser på samme tid, blir det traurig. I største hast ble det improvisert. Alle sjåførere med den minste anknytning til Statsarkivet i Bergen ble kalt ut, og med private biler ble transporten ordnet, slik at vi faktisk kunne forlate Hjellesstad kai bare hårfint etter opprinnelig skjema. Vi pustet lettet ut.

Det vi i kaoset knapt hadde hatt tid til å konstatere, var at værgudene hadde slått seg vrange. Etter en pinseuke med 25 varmegrader og strålende vær, hadde vinden lagt seg på sydvest, med lavt skydekke og duskregn. Og værdamene på TV2 profeterte smilende at vondt skulle bli verre. Det skulle bli en uke med regn, regn og regn.

Til å guide oss gjennom turen med D/S "Midhordland" hadde vi fått med oss Anders Kåre Engevik, lokalhistoriker og lokalpatriot, som med sedvanlig innlevelse og taleglede orienterte om alt det vi kunne ha sett, om ikke skyene og disen hadde skjult det.

Meningen var at vi skulle ha startet seminaret om bord, men høytaleranlegget virket ikke like godt i alle salonger, så vi måtte skiple på programmet, og skyve riksarkivar John Herstad's innlegg til første sesjon etter ankomsten til Rosendal. Programmet for seminaret var selvsagt sendt ut i god tid, men sykefravall og andre avbud, gjorde det nødvendig å stokke om på det like inn i selve seminaret. Turen med "Midhordland" gikk i rolig tempo, og vi fikk tid til å servere lunsj, og foreta registrering og innkreving av egenandeler.

Ankomsten til Rosendal gikk greit, innkvarteringen tilsynelatende like så. Mange hadde ønsket seg enkeltrom, flere enn dem vi hadde mulighet til å skaffe, men inntrykket vårt var at romfordelingen likevel gikk rimelig uproblematisk.

Hovedtemaet for seminaret var Arkivverkets forhold til verden omkring oss, og riksarkivar John Herstad holdt første innlegg, der han orienterte om Arkivverket i Kulturnett Norge, om nye medier og de nye mulighetene, til å finne ressurser, få istand samarbeid på tvers av gamle sektorgrenser, og å lage en ny formidlingspolitikk.

Neste økt var også viet formidling, nemlig kataloginnledninger. Katalogene og deres innledninger er ofte noe av det første publikum møter når de kommer til arkivene. Er kataloginnledningene tilpasset de behov brukerne har? Lars Kalvik la fram sine erfaringer og tanker etter mange år som veileder i skranken på Kringsjø. Med en for ham sedvanlig veltalenhet og ironisk vidd pekte han på de forskjellige behov arkivbrukeren og katalogskriveren ofte ville ha, og han konkluderte med at det om nødvendig fikk bli to innledninger, en brukervennlig til å bli klok av for alminnelige folk, og en annen for å merittere skriveren.

Liv Mykland var også tiltenkt et innlegg om sine erfaringer med katalogstandarden fra arbeidet med håndboken for statsarkivenes arkiver. Hun måtte imidlertid melde avbud fra sykesengen, men sendte sine tilspissede konklusjoner, som vi la fram for forsamlingen.

Etter middagen den første dagen hadde vi lagt opp til omvisninger i Baroniet og i Skåla kirke. Det ble oppfriskende turer gjennom regnvåt landskap.

I programmet hadde vi lagt opp til at førsteamanuensis Jan Oldervoll, Historisk institutt i Bergen, skulle ha redegjort for planene for Digitalarkivet, det ene elementet i Arkivverkets internettsatsing, men han måtte møte på en kongress om digitale arkiv i London, og Yngve Nedrebø gav i stedet en redegjørelse om erfaringene med og planene for Digitalarkivet.

Neste post var Arkivverkets forhold til forvaltningen, der Kari Remseth (Samhandling - fremtidens utfordring?), Jon Atle Haugen (Bruk av edb som verktøy i arkivskapingen i offentlig forvaltning), Martin Bould (Arkivarer og elektroniske arkiver) og Torkel Thime (Arkivverkets forhold til forvaltningen), hver gav sine synspunkter på utfordringer og oppgaver.

Gudmund Valderhaug fra Interkommunalt i Hordaland og leder for LLP, var gitt oppgaven med å orientere om arkivfloraen utenfor Arkivverket, og å formidle til forsamlingen sine synspunkter på forholdet mellom Arkivverket og disse andre arkivinstitusjonene som er vokst fram de siste tiårene. Han tok for seg kontaktflater og konfliktflater, og konkluderte med at kontakten var blitt både bredere og bedre med årene, og la også fram konkrete forslag til nye samarbeidstiltak.

Torsdag ettermiddag hadde vi satt av til utflukter. Vi hadde skissert to alternative turer, en tur til Mauranger og opp mot Bondhusbreen, og en fjelltur fra hotellet og opp til Malmangernuten (889 meter o.h.). Været så lenge ut til å forpurre disse planene, men ved lunsjtider torsdag vendte værgudene et blidere ansikt til. Det ble revner i skydekket, glimt av sol, og det tørket raskt opp. Turen til Malmangernuten kunne derfor gjennomføres, mens blokaden av bussoperatøren dessverre hindret turen til Bondhusbreen. 18 av seminardeltakerne gav seg på vandring mot toppen av Malmangernuten, og de fleste fikk merke at opp-stigningen satte fysikken på prøve. Men etter en times hard oppstigning fulgte et roligere parti fram mot selve nuten, der vi fikk praktfull utsikt mot Sunnhordland og Midthordland, fra Bømlo i sørvest til Os i nordvest, og med sikt østover til Folgefonna, og like til fjellene på Hardangervidda.

For alle dem som dessverre ble snytt for breturen, ordnet vi med omvisninger i Skåla kirke og i Skaaluren Skipsbygningsmuseum. Andre så seg om i Rosendal eller tok turer i dalen ved baroniet.

Programmet fredagen var viet konservering. Først orienterte Christopher Harris om arbeidet til konserveringsutvalget, før Kjell Bols viste lysbilder og orienterte om skader og problemer med arkivmaterialet i arkivene.

Nest siste punkt på programmet var Generalforsamlingen til Norsk Arkivseminar. Rapporten fra det sittende styret ble lagt fram, og nytt styre ble valgt. Den store saken var innstillingen fra Bøe-utvalget om kostnader ved seminarne og om lokalisering av fremtidige arkivseminar. Kari Bø gjorde først rede for arbeidet i utvalget, og de anbefalinger de var kommet fram til. Innstillingen ble så kort diskutert, og vedtaket ble å oversende innstillingen til det nye styret, med sterk anbefaling for stedsvalget for neste seminar.

Seminaret ble avsluttet med lunsj på hotellet, før vi sjekket ut og i god tid før 13.30 samlet oss på hotellets brygge, i vakkert solskinn. Arrangøren pustet lettet ut, vi hadde fått stadfestet at to busser vil stå på Hjellesstad kai for å bringe flypassasjerene til Flesland. Vi gikk ut fra at våre prøvelser var over. Uroen begynte å melde seg igjen da vi så på klokken. Avtalt tid var der, uten at den bestilte båten viste seg. Via telefon fikk vi så brakt på det rene at skipperen hadde gått til feil sted, Rosendal kai, i stedet for Rosendal Fjordhotells brygge. Men avstanden mellom de to er kort, og båten kom seg raskt på plass.

Båtturen til Rosendal hadde tatt nær 4 timer med fjordabåten "Midhordland". Returen gikk med den langt mer moderne og kjappe katamaranen "Sunnhordland", og den gjorde samme turen unna på litt over en time. Og det var tydelig fra første stund at skipperen hadde det travelt, han skulle til Bergen for å gå i rute sørover. Korteste veg ble valgt, og tilsynelatende i maksimal fart. Men solen skinte, og for oss på dekk ble det en flott tur gjennom trange sund og forbi furukledte øyer.

Vi nådde Hjellesstad, og kunne fornøyd konstatere at bussene var på plass. Vår fortvilelse ble derfor desto større da "vår" båt snudde inne i havnebassenget, og satte ut fjorden igjen. Vi gjorde anskrik, men fikk

beskjed om at skipperen ikke hadde tid til å vente på at den båten som lå ved kaien fikk flyttet på seg. Skipperen gav oss beskjed om at han gikk direkte til Bergen. Bussene på land ble kontaktet, men bare den ene hadde mulighet til å gjøre omveien om Bergen, dessuten, sa de, ville det ikke være mulig å komme inn og ut av Bergen sentrum denne fredags ettermiddagen, for all trafikk stod fullstendig stille! Gode råd var dyre. På veien til Bergen passerer leia Flesland kai, der det er regulært anløp av hurtigbåtene. Det måtte bli siste redning. Skipperen fikk beskjed om at han hadde gjort seg skyldig i kontraktsbrudd ved å la være å gå til Hjellesstad, og at vi ikke ville ha mulighet til å få passasjerene til de bestilte flyene, om vi ikke fikk gå inn til Flesland kai. Det ble godtatt, og vi fikk gjort et kjapt anløp, der storparten av dem som skulle med fly gikk i land. HSD hadde lovet oss å skaffe transport videre til flyplassen. Selv måtte vi bli med båten videre til Bergen. I ettertid fikk vi vite at det hadde vært så som så med transporten fra kaien. Lang tid hadde gått, og for en del av dem som skulle videre med første fly, var det blitt nervepirrende minutter. Men til sist kom transporten, og alle kom seg med de flyene de hadde bestilt.

Og selvsagt kunne det ha gått verre. Hurtigbåten som brakte oss tilbake fra Rosendal var et par uker seinere involvert i en kraftig kollisjon ved Haugesund! Og i det minste var det frisk luft, oppholdsvær og sol da seminardeltakerne vandret mot Flesland flyplass. Anne Hals sendte oss en hyggelig hilsen i etterkant, og hennes beskrivelse er så poetisk og vakker, at vi synes den fortjener en plass på trykk: "En vakker perlerad av arkivarer som dro på koffertene i sola siste dagen, var bare morsomt reiseminne. Det er bedre å vente ute på ei blomstereng enn inne på Flesland."

Det siste store, og langt fra uvesentlige spørsmålet var om budsjettet ville holde. Med så mange omkalfatringer og improvisasjoner er det lett å miste kontrollen over utgiftene. I vårt opprinnelige budsjett hadde vi lagt inn en liten margin, og vi kunne etter flere optellinger med atskillig forbauselse registrere at overskuddet ikke bare var der, men også hadde økt litt! Det har vi å takke at de transportører og andre som fikk problemer med å oppfylle inngåtte avtaler, tok sitt ansvar og dekket ekstrakostnader, eller frafalt sine krav.

For oss arrangører ble det lærerike dager i Rosendal. Vi fikk prøve oss som improvisatorer og fikk testet både blodtrykket og hvordan vi tålte stressmarginer. Det er vårt inderlige håp at kommende arrangører av Norsk Arkivseminar (og alle andre seminarer) skal få slippe lettere, og vi nytter anledningen til å ønske det nye styret lykke til.

Mye vann skal få renne i havet før vi tar på oss noe lignende!

Norsk Arkivforum - tidligere utgaver

- 1 (1980) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1976 (Vang, Hedmark).
- 2 (1980) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1978 (Søgne).
- 3 (1981) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1980 (Rollag).
- 4 (1983) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1982 (Inderøy).
- 5 (1985) Metodeutvikling i Arkivarbeidet. Festskrift til Carlo Larsen.
- 6 (1985) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1984 (Fana).
- 7 (1986) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1986 (Sola).
- 8 (1988) Andres A. Svaestuen: Medisinalvesenets sentraladministrasjon 1809-1940.
Anne Marie Bøhmer: Helsevesenet 1940-1983, en administrasjons-historisk oversikt.
Tor Breivik: Landbruksdepartementet 1940-1983.
- 9 (1989) Nils Johan Stoa: Arkivmateriale fra dansk-norske sivile sentral-institusjoner før 1814.
- 10 (1990) Rapport fra Norsk Arkivseminar 1988 (Hamar).
- 11 (1993) Jørgen H. Marthinsen: Ordningsskjemaer, serier og arkivskaper.
Liv Mykland: Et forspilt liv? (Foredrag på De norske historikerdagene 1992.)
Rolf Petter Amdam: Glassverker. (Foredrag på Norsk Arkivseminar 1990.)
Rapport fra Norsk Arkivseminar 1990 (Halvorsbøle).
- 12 (1996) Festskrift til Helge Paulsen.
- 13 (1998) Innlegg fra Norsk Arkivseminar 1993 (Tromsø), 1995 (Hurdalsjøen).

Arkivarforeningen har restopplag av alle numre. Bestilling kan rettes til Kirsten Julien, Riksarkivet. Prisen er 50 kr. per hefte + porto.

